

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÂŞIK CELAL YENİTÜRK'ÜN HAYATI, SANATI VE
YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

Nadide Fatma YİĞİTER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2023

©2023-Nadide Fatma YİĞİTER

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÂŞIK CELAL YENİTÜRK'ÜN HAYATI, SANATI VE
YAYIMLANMAMIŞ ŐİRLERİ

ASHIK CELAL YENITURK'S LIFE, ART AND
UNPUBLISHED POEMS

Hazırlayan
Nadide Fatma YİĞİTER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

KIRŞEHİR-2023

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nadide Fatma YİĞİTER tarafından hazırlanan “*Aşık Celal Yenitürk’ün Hayatı, Sanatı ve Yayınlanmamış Şiirleri*” adlı tez çalışması 17 Ekim 2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Üye

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Üye

Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../202..

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2023

Nadide Fatma YİĞİTER

İmza

ÖZET

ÂŞIK CELAL YENİTÜRK'ÜN HAYATI, SANATI VE YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Nadide Fatma YİĞİTER

Danışman: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2023 – (xiii+127)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Âşıkların, Türk kültürünün kuşaklararası aktarımında hem usta malı eserleri yeniden seslendirmek hem de geleneksel ölçütlere uygun yeni edebî / müziksel eserler üretmek yoluyla oldukça önemli işlevleri gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Âşıklık geleneği, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde "atışma", "muamma" ve "lebdeğmez" gibi geleneğe özgü ritüellerle ve "âşıklar kahvesi" olarak bilinen buluşma mekânlarında, geçmişte olduğu kadar yaygın olmasa da kültürel yaşamın önemli bir boyutu olarak yaşatılmaktadır. Âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü önemli merkezlerden biri de Van ilidir. Âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinin yetiştiği Van'da, Âşık Celâli, Âşık Çağları, Dertli Kazım, Âşık Ruhi, Âşık Doğani, Garip Ergül, Zeki Ayhan, Âşık Emin ve Âşık İsmail isimli âşıklar, geleneği günümüze ulaştıran temsilciler olarak öne çıkmaktadırlar. Bu çalışmada "Âşık Celâli" olarak bilinen Celal Yenitürk'ün sanat yaşamının ve eserlerinin edebî özelliklerinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma konusuyla ilgili verilere ulaşmak amacıyla "Görüşme" ve "Doküman Analizi" yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışma, nitel bir araştırma olup, araştırmanın deseni "Durum Çalışması" olarak belirlenmiştir. Âşık Celâli ile gerçekleştirilen görüşmeden elde edilen bulgular değerlendirilerek âşığın yetiştiği kültürel çevre ve eserlerinde işlediği temalar belirlenmiş ve sonuç bölümünde sunulmuştur. Âşık Celâli'nin "Gönül Gözü-Sözün Özü" isimli çalışmasında yer alan şiirler "Betimsel Analiz" yaklaşımıyla incelenerek, şiirlerin yapısal ve içerik özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Âşık Celâli'nin yayımlanmamış şiirleri derlenerek sunulmuştur. Araştırmanın sonuç bölümünde, âşığın dil üslubu ve eserlerinde belirlenen karakteristik özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Celâli, Âşıklık Geleneği, Celal Yenitürk.

ABSTRACT

ASHIK CELAL YENITURK'S LIFE, ART AND UNPUBLISHED POEMS

M.Sc.Thesis

Preparer: Nadide Fatma YİĞİTER

Advisor: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2023 – (xiii+127)

Kırşehir Ahi Evran University Institute of Social Science

Department of Turkish Language and Literature

Jury

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Doç. Dr. Cavit GÜZEL

It is known that minstrels serve very important functions in the intergenerational transmission of Turkish culture by both re-performing master works and producing new literary / musical works in accordance with traditional criteria. The tradition of minstrelsy is kept alive as an important dimension of cultural life in the Eastern Anatolia Region of Turkey, with tradition-specific rituals such as "quarrel", "muamma" and "İbdeğmez" and in meeting places known as "minstrels' coffee", although it is not as common as it was in the past. One of the important centres where the minstrel tradition maintain is the province of Van. In Van, where important representatives of the minstrel tradition grew up, minstrels named Âşık Celâli, Âşık Çağları, Dertli Kazım, Âşık Ruhi, Âşık Doğanı, Garip Ergül, Zeki Ayhan, Âşık Emin and Âşık İsmail stand out as the prominent representatives who carried the tradition to the present day. In this study, it is aimed to describe the literary features of Celal YENİTÜRK's artistic life and works, known as "Âşık Celâli". This study, in which "Interview" and "Document Analysis" methods were used in order to reach data related to the research subject, is a qualitative research and the design of the research was determined as "Case Study". By evaluating the findings obtained from the interview with Âşık Celâli, the cultural environment in which the âşık grew up and the themes that he worked on in his works were determined and presented in the conclusion section. The poems in Âşık Celâli's work titled "Gönül Gözü-The Essence of the Word" were analyzed with the "Descriptive Analysis" approach, and the structural and content features of the poems were tried to be revealed. In the conclusion part of the research, the language style of the minstrel and the characteristic features determined in his works were tried to be revealed.

Keywords: Âşık Celâli, Âşıklık Geleneği, Celal Yenitürk.

ÖN SÖZ

Âşıklık geleneği üzerine gerçekleştirilen araştırmalar arasında özellikle Vanlı âşıklarla ilgili çalışmaların sınırlı sayıda olduğu bilinmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde âşıklık geleneğinin yaşatıldığı merkezlerden biri olan Van, 19. yy. öncesinden günümüze kadar yetiştirdiği temsilcilerle Türk kültürü açısından önemli bir kaynak bölge olma özelliğini sürdürmektedir. Milli kültürün edebî, müziksel ve tasavvufî boyutlarını, tarihsel süreçte gerçekleşen sosyal dönüşümlere rağmen günümüze taşıyan ve güçlü biçimde temsil eden âşıklık geleneği içerisinde ortaya çıkan ürünlerin derlenmesi ve kayıt altına alınması oldukça önemlidir. Vanlı âşıklardan “*Âşık Celâli*” lakabıyla tanınan Celal Yenitürk de eserleriyle ve icralarıyla âşıklık geleneğini güçlü biçimde temsil etmektedir.

Celal Yenitürk'ün sanat yaşamını ve eserlerini kayıt altına almayı ve betimlemeyi amaçlayan bu çalışma sekiz bölüm, “Sonuç” ve “Kaynakça”dan oluşmaktadır. “Van'da Âşıklık Geleneği” başlıklı birinci bölümde, âşıklık geleneğinin kökenlerine, Van'ın kültürel dokusuna zemin hazırlayan tarihi etkenlere ve Van'da âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerine yer verilmiştir. “Âşık Celâli'nin Hayatı” başlıklı ikinci bölümde, Celâli'nin yetişme süreci, eserlerinin oluşumunda etkileri olan kültürel çevre ve sanatçı kişiliği ile ilgili veriler sunulmaya çalışılmıştır. “Âşık Celâli Şiirlerinin Üretim-Tüketim Bağlamı” başlıklı üçüncü bölümde üretim bağlamları hakkında verilere ulaşılabilen kırk üç şiir, ayrıca eserlerin tüketim bağlamları ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Âşık Celâli Şiirlerinin Yapısal Özellikleri” başlıklı dördüncü bölümde şiirlerde tespit edilen ölçü, nazım şekilleri, kafiye ve ayak kullanımı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. “Âşık Celâli Şiirlerinin İçerik Özellikleri” başlıklı beşinci bölümde şiirlerde işlenen konular, isimler ve lakaplar, kişilerin özellikleri, mekânlar, tarihi olaylar, dini unsurlar, milli unsurlar, gelenekler ve doğa ile ilgili ifadeler tasnif edilerek sunulmaya çalışılmıştır. “Âşık Celâli Şiirlerinin Dil ve Üslup Özellikleri” başlıklı altıncı bölümde âşığın sanatsal tavrını tanımlama noktasında fikir oluşturabilecek üslup özellikleri betimlenmeye çalışılmıştır. “Âşık Celâli İle Elektronik Ortamda Yapılan Röportaj” başlıklı yedinci bölümde âşığın sanat yaşamı ve yetiştiği kültürel çevreyle ilgili anlattıklarına, ayrıca eserleriyle ilgili daha önce gerçekleştirilen araştırma ve derleme çalışmalarına dair detaylara ve sanat yaşamından anılara yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan sekizinci bölümde ise Âşık Celâli'nin yayımlanmamış şiirleri ve Âşık Davut Sulari ile gerçekleştirdiği atışma sunulmuştur.

Lisansüstü eğitimimiz süresince ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında sabrını, desteğini ve anlayışını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ'ye çok teşekkür ederim.

Değerli katkıları için hocalarım Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT ve Doç. Dr. Kadir Can DİLBER'e ayrıca teşekkür ederim.

Çalışmamız için eserlerini bizlerle paylaşan Sn. Celal YENİTÜRK'e ve görüşmelerde bizleri evinde ağırlayarak ilgisini ve içtenliğini gösteren eşi Gülçiçek YENİTÜRK'e ve değerli ailesine teşekkür ederim.

Ayrıca, çalışma sürecinde manevi desteğini sunan eşim Mehmet Erhan YİĞİTER'e, eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme ve annem Güler GÜLLE'ye teşekkürü borç bilirim.

Kırşehir-2023

Nadide Fatma YİĞİTER

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	5
1.2.1. Araştırmanın Deseni / Modeli	5
1.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	5
1.2.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları	6
1.2.3.1. Nitel Veri Toplama Yöntemleri.....	6
1.2.4. Veri Analizi / Çözümlemesi	7
1.3. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
1.3.1. Kitaplar	8
1.3.1.1. Geçmişten Günümüze Van Âşıklık Geleneği.....	8
1.3.1.2. Gönül Gözü.....	8
1.3.1.3. Gönül Gözü 2.....	8
1.3.1.4. Gönül Gözü Sözü'nün Özü	9
1.3.2. Tezler.....	9
1.3.2.1. “Vanlı Âşık Celal Yenitürk’ün Hayatı ve Şiirleri”.....	9
1.3.2.2. Van Âşıklık Geleneği	9
1.3.3. Bildiriler	10
1.3.3.1. “Halk Hikâyeciliği Geleneğinin Dönüşümüne Van’dan Bir Örnek: Âşık Celâlî ve Öykülü Türküleri”	10
BÖLÜM II.....	11
2. VAN’DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	11
BÖLÜM III	15

3. ÂŞIK CELÂLİ'NİN HAYATI	15
3.1. ÂŞIK CELÂLİ'NİN ŞAHSİYETİ VE YETİŞTİĞİ KÜLTÜREL ÇEVRE.....	15
3.2. ÂŞIK CELÂLİ'NİN ŞAIRLİĞİ	16
BÖLÜM IV.....	20
4. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN ÜRETİM-TÜKETİM BAĞLAMI	20
4.1. ŞİİRLERİN ÜRETİM BAĞLAMI	20
4.1.1. Babam.....	20
4.1.2. Anam	21
4.1.3. Benim	22
4.1.4. Dururum	22
4.1.5. Baba.....	23
4.1.6. Hocam.....	23
4.1.7. Gözlerim	24
4.1.8. Efendim	25
4.1.9. Öperim.....	27
4.1.10. Seni.....	27
4.1.11. Gelmedi	28
4.1.12. Emi	29
4.1.13. Gelin	30
4.1.14. Kendisini.....	31
4.1.15. Gülçiçek.....	31
4.1.16. Mutluyum	32
4.1.17. Kız Kulesi.....	33
4.1.18. Affeyle	33
4.1.19. Yunus.....	34
4.1.20. Beğenmiyor	35
4.1.21. İçinde	37
4.1.22. Depresyundayım.....	38
4.1.23. Sarımsak	39
4.1.24. Doktor Bey	40
4.1.25. Hırsız	41
4.1.26. Dilemektesin.....	42
4.1.27. Öğretmenim.....	42

4.1.28. Öğretmenim	43
4.1.29. Asker Olmak İster İdim	44
4.1.30. Türk Polisi	45
4.1.31. Mehmet Abi.....	46
4.1.32. Yaşlıdır	47
4.1.33. Türkmen	48
4.1.34. Turnalar	49
4.1.35. Nene.....	50
4.1.36. Giderim.....	51
4.1.37. Tamara	53
4.1.38. Hayıf.....	53
4.1.39. Atım.....	54
4.1.40. Van'ımız	55
4.1.41. Hoşça Kal	56
4.1.42. Van Gölü'nün Canavarı.....	58
4.1.43. Olamaz İdim	59
4.2. ŞİİRLERİN TÜKETİM BAĞLAMAMI	59
BÖLÜM V	61
5. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ.....	61
5.1. ŞİİRLERDE ÖLÇÜ.....	61
5.2. ŞİİRLERİN NAZIM ŞEKİLLERİ	61
5.3. ŞİİRLERDE KAFİYE VE AYAK KULLANIMI	62
BÖLÜM VI.....	64
6. ŞİİRLERİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ	64
6.1. KONULAR.....	64
6.1.1. “Aşk, Sevda, Sevgi” Temalı Şiirler	64
6.1.2. “İslamiyet ve Tasavvuf” Temalı Şiirler.....	64
6.1.3. “Nasihat, Hiciv ve Taşlama” Temalı Şiirler	65
6.1.4. “İlim, Eğitim ve Çalışkanlık” Temalı Şiirler.....	65
6.1.5. “Vatan, Bayrak, Birlik ve Kardeşlik” Temalı Şiirler	66
6.1.6. “Tabiat ve Doğa” Temalı Şiirler.....	66
6.1.7. “Van” Temalı Şiirler.....	67
6.2. İSİMLER VE LAKAPLAR.....	67

6.3. MEKÂNLAR	68
6.3.1. “Van” ile İlgili Şiirler	69
6.3.2. Şiirlerde Belirlenen Diğer Mekân İsimleri	70
6.4. TARİHİ OLAYLAR.....	71
6.5. DİNİ UNSURLAR	71
6.5.1. İslam Tarihi ve Kültürü ile İlgili İsimler	72
6.6. MİLLİ UNSURLAR.....	75
6.7. GELENEKLER	78
6.8. DOĞA, HAYVAN VE BİTKİLER	79
6.8.1. Doğa ile İlgili Sözcükler.....	79
6.8.2. Hayvan İsimleri	80
BÖLÜM VII.....	82
7. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	82
7.1. ŞİİRLERİN DİL ÖZELLİKLERİ	82
7.1.1. Ses Değişmeleri	82
7.1.2. Ünlü Düşmesi	82
7.1.3. Yöresel Kelimeler.....	82
7.2. ŞİİRLERİN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ.....	83
7.2.1. Tasvir	83
7.2.2. Öyküleme	84
7.2.3. Güzelleme.....	84
7.2.4. Eleştiri.....	85
7.2.5. Sitem/Yakınma	86
7.2.6. Kişileştirme (Teşhis)	87
7.2.7. Benzetme (Teşbih).....	88
BÖLÜM VIII	89
8. ÂŞIK CELÂLİ İLE ELEKTRONİK ORTAMDA YAPILAN RÖPORTAJ	89
BÖLÜM IX.....	97
9. ÂŞIK CELÂLİ’NİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ.....	97
9.1. BİZİM YUNUS	97
9.2. ARARIM	98
9.3. AZERBAYCAN	99
9.4. KÜSMESİN.....	100

9.5. NELER VAR.....	101
9.6. ANA VE BABA.....	101
9.7. TÜRKMEN TÜRK'Ü BEKLİYOR.....	102
9.8. ÜZÜLME.....	103
9.9. ÂŞIK OLDUM.....	103
9.10. SEN.....	105
9.11. İHTİYAR OLDUM.....	105
9.12. KULAK ASMAZ EZANA.....	106
9.13. ASRİN FELAKETİ.....	107
9.14. KORONA.....	108
9.15. BU BAYRAMDA BÖYLE OLSUN.....	111
9.16. İNSANLAR.....	112
9.17. BEN.....	113
9.18. RABBİM.....	115
9.19. HOCAMA SELAM SÖYLEYİN.....	116
9.20. ÂŞIK CELÂLİ - ÂŞIK DAVUD SULARİ ATIŞMASI.....	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKÇA.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	127

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

- Resim 1.** Âşık Celâli ile 30.06.2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşmeden fotoğraf...125
- Resim 2.** Âşık Celâli ile 30.06.2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşmeden fotoğraf.....125
- Resim 3.** Âşık Celâli'nin "Seni" isimli eserinin notası.....126

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

TDK

Türk Dil Kurumu

TRT

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Türk kültürü oldukça köklü geleneklerin etkileriyle zaman içerisinde zenginleşerek ve farklı kültürlerle etkileşim içerisinde dahi olsa belli karakteristik özelliklerini koruyarak günümüze ulaşmıştır. Türk kültürünün özellikle edebi, dinsel ve sosyal boyutlarında İslamiyet öncesi “Şamanizm” inancının etkisiyle oluşmuş izlerin güçlü olarak varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. “Halk şairi” ya da “Âşık” olarak nitelenen kişileri, hem dili kullanma açısından özel bir yeteneklerinin olması hem de toplumsal kültürün yansıması olarak değerlendirilebilecek eserler üretmeleri açısından “Baksı” “Kam” ya da “Ozan”ların günümüzdeki yansımaları olarak nitelendirmek mümkündür.

Alan uzmanlarının fikirlerine göre Anadolu sahası irtical şiir söyleme sanatının tarihi kökeni Şamanizm geleneğine kadar uzanır. Sözlü kültür geleneklerinden doğaçlama ananesini ortaya koyan, geliştiren ve taşıyan Şamanların yüklendikleri görevlerinde zamanla eksilmelerin olması; onların önceki gibi tedavi ve bilginlik uygulamalarını bırakıp, sadece sanat eserlerini icra eden şahıslar haline gelmesi; isim olarak Oğuz Türklerinde Ozan adını almaya başlaması gibi belli bir süreç içerisindeki evrimi izlene gelmektedir (Arvas, 2005: 17).

Âşık kültürü üstüne ilk inceleme yapanlardan biri olan Fuad Köprülü'nün düşüncesi şöyledir: “Halk şairlerinin âşık adını alması Tekke edebiyatı nedeniyle olmuştur. Bu etki, 16. yüzyılda Yunus Emre ile Türkmenler arasında girmeye başlamıştır. Oğuz çalgıcılarına verilen ozan adının değişen değerlerle aşağılayıcı bir anlam taşımasıyla mutasavvıf şairler, 13. yüzyıldan itibaren kendilerini diğer şairlerden ayırmak ve ilham kaynaklarının kutsallığını göstermek için âşık adını kullanmaya başlamışlardır. Dünyanın nimetlerini dile getirenlere verilen şair unvanını kabul etmiyorlardı (Köprülü,1962:359).

Günay, İslamiyet'ten önceki Ozan-Baksı geleneğinin İslamiyetten sonra tasavvufî düşünce ve yeni yaşama biçimi ile birleşmesinden doğan belirli bir şâir tipinin halk şâirleri, âşık-şâir tipi olarak benimsendiğini; ortak bir şâir tipini temsil eden ve ortak bilgi birikimine sahip olan âşıklar arasında şahsi üslup ve yaratıcılık gücüne sahip olanların, tekdüzelikten kurtularak, gelenek taşıyıcı olmanın dışında tanınan ve sevilen büyük şair olma niteliğine ulaştıklarını bildirmektedir (2021:54).

“Ozan” ve “âşık” kavramları ile ilgili olarak, Reinhard ve Pinto (1989) şunları bildirmektedirler:

“Halk âşıkları eski zamanlarda ozan adıyla tanınırdı. Ozanlar, İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya’daki eski Türklerin şamanları ve şair şarkıcılarıydı. Dokuzuncu/onuncu yüzyıllardan itibaren gezgin şarkıcılar olarak faaliyet gösterdiler. Epik ve dini geleneği sürdürdüler ve sazla (o zamanlar kopuzla) yarattıkları şarkılarını söylediler. Âşık nitelemesi ilk defa on beşinci yüzyılda ortaya çıktı. Niteleme Arapçadır (aşiq) ve “seven kişi”, “aşk şarkıları şairi”, “aşk şarkıları söyleyen kişi” anlamına gelir. Türkler bütün bu terimleri, halk şairi ve saz şairi ile eş anlamda kullanır. Yine de âşık, tasavvufta “Tanrıyı seven” ve “dini aşk şarkılarını söyleyen” anlamına da gelir” (Reinhard ve Pinto 1989:21).

Bu bilgilere dayalı olarak, Türklerin İslamiyet’in etkisiyle farklı kültürlerle iletişim ve etkileşim içerisine girmelerinin bir sonucu olarak zaman içerisinde “Ozan” isminin “Âşık” ismine dönüştüğü ifade edilebilir.

Âşıkların, hem halk müziği kültürünün ve ürünlerinin taşıyıcısı olmak gibi önemli bir işlevi gerçekleştirdikleri hem de dilin zenginliklerine edebî üretimleriyle katkı sağladıkları bilinmektedir. *“Halk arasında büyük rağbet gören âşık hem yaratıcı bir sanatçı hem de icracıdır. O; düzdüğü şiiri, türküyü çağdaşlarından veya eski âşıklardan aldığı geleneği, gelecek kuşaklara aktarma görevini üstlenmiştir.”* (Artun,2019: 3) Artun, Âşık edebiyatının belli bir icra töresi ve yerleşmiş bir geleneği olduğunu, diğer edebiyat disiplinlerini de etkilediğini, özellikle 17.yy’da yetiştirdiği âşıklarla Türk insanının şiir anlayışına ve zevkine yön verdiğini, bütün Türkiye sahasında güçlü temsilciler yetiştiren bu türün 19.yy’da zirveye ulaşarak klasikleştiğini bildirmektedir (Artun, 2019: 1).

Duygulu (2014), âşıkları, kendisinin veya başkalarının deyişlerini yöresel ezgilere ekleyerek / uyarlayarak söyleyen saz ve söz ustası olarak tanımlamakta, âşık teriminin Türklerin İslam kültürüyle yoğun temasa geçtiği XVI. Yüzyıldan sonra Arapçadan Türkçeye geçmiş olduğuna dair varsayımların olduğunu, bugün Anadolu’da Ön Asya ve Balkanlar’da “âşık” ile “ozan” terimlerinin birlikte ve anlamdaş olarak kullanıldığını bildirmektedir (Duygulu, 2014: 48).

Âşıklar ile ilgili olarak Heziyeva şunları söylemektedir:

“Halk ozanları, Türk toplum hayatı içinde önemli görev yüklenmişlerdir. Yüksek zümrenin, içine kapanarak halkın anlamadığı, halkı söylemeyen “mazmunlar ve kalıplar” içinde sanat yaptıkları devrede halkın derdini, dadasını, acısını, sevincini söylemiştir. Halk, ümidini, ümitsizliğini; isyanını, isteğini, kavgasını halk ozanları aracılığı ile onların mısraları ile söyleye gelmiştir” (Heziyeva, 2010: 82).

Âşık; sazlı (telden), sazsız (dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle (yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk

sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine âşıklık-âşıklama”; âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adı verilmektedir (Artun, 2019: 1).

Anadolu’daki Âşık-Ozan tiplmesi, Orta Asya Türk topluluklarındaki Ozan-Baksı şairlerin devamı olmasına rağmen, toplumsal yapı değişikliğine bağlı olarak isim, mekân ve konuların farklılaşmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde, orta çağ Fransa ve Almanya’ında saray, Orta Asya Türk boylarında çadır, Batı Türklerinde kahve ve köy odaları, bu sanatın icra edildiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Arvas, 2005: 16).

Türk Halk Edebiyatı içinde yer alan Âşık Edebiyatı ise milli edebiyat geleneğinin bugün de yaşamaya ve yaratmaya devam eden bölümüdür. Anonim edebiyat örneklerinin bir bölümü hafızalarda muhafaza edilmekle beraber fıkra türü dışında yeni yaratmalar görülmemektedir. Tekke edebiyatı örnekleri de tekkelerin kapanışı ile yeni yaratmalara son vermiş gibidir. Âşık Edebiyatı ise başlangıcından bugüne yeni şartlara uyarak hayatını sürdürmektedir. XX. yüzyılda özellikle Doğu Anadolu bölgesinde tarihi üslup ve icra töresine uygun bir tarzda çağın teknolojisinden de (radyo, televizyon, plak, kaset, basın ve yayın organları vb.) yararlanarak yeni bir klasik devir yaşamaktadır (Günay, 2021:41).

Günay, âşık edebiyatının bireysel bir edebiyat olduğu kadar bir gelenek edebiyatı olduğunu, âşık edebiyatında usta malı deyişlerle, yaşayan âşıkların kendi yaratmalarının yan yana yaşadığını bildirmektedir (2021: 42)

Doğu Anadolu Bölgesi’nde, özellikle Erzurum ve Kars illerinde, âşıklık geleneğinin belirli uygulamalarının (atışma, lebdeğmez ve kısmen fasıllar) sürdürüldüğü ve kültür endüstrisi/turizmi kapsamında değerlendirilebilecek âşık gösterilerinin düzenlendiği bilinmektedir.

Van yöresi âşıklarıyla ilgili gerçekleştirilmiş akademik araştırmalar, yörede âşıklık geleneğinin oldukça güçlü biçimde temsil edildiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada da 1952 yılında Van’ın Kasımoğlu köyünde dünyaya gelen ve Âşık Celâli olarak bilinen Celal Yenitürk’ün hayatı ve eserleri ile ilgili bilgilere yer verilmiş, eserlerinde yer alan edebî özellikler “Âşık Edebiyatı” kapsamında betimlenmeye çalışılmıştır.

Âşık Celâli 1952 yılında Van’ın Kasımoğlu köyünde dünyaya gelmiştir. Gözleri âmâ olduğu için, küçük yaşlardan itibaren daima, eski âşıkların kitaplarını, hikâyelerini okutarak vakit geçirmiştir. Celâli hikâye ustası Gazizâde Molla Bozo’dan öğrendiği türkölü hikâyeleri köy odalarında anlatarak, yapılan düğün ve şenliklerde türkölü söyleyerek âşıklık mesleğini geliştirir. Daha sonraları, bir saz edinen ve kimseden ders almayan âşık, sazı yavaş yavaş

çalarak, kendi kendine öğrenir. 1968’de anne-babasının ölümünden sonra fazla üzüntülü olmasına rağmen, Allah’a isyan etmediğini anlatan Celâli, namaz kılıp Allah’tan âşık olma hususiyetini istemiş ve bunun neticesinde gönlü ilhamla dolarak şiirler söylemeye başlamış. Celâli, her ne kadar rüya sonucu olmasa bile, zorluk ve sıkıntılardan dolayı âşıklık mesleğini elde etmesi, diğer âşıkların “sıkıntı çekme” ortak motifinin bir benzeridir. Onun gibi başka âşıklar da sadece dua edip gelenek taşıyıcısı olmuşlar. Yaptığı duaların kabul olmasından sonra, şiirler yaratmaya başlayan âşık, eserlerini ilhamla oluşturduğunu, ilham gelmediği zaman istese de bir dörtlük dahi meydana getiremeyeceğini söyler. Oysaki âşığın daha önceleri gelenek temsilcilerinin hikâyelerini dinlemesi, onların şiirlerini okutup hafızasına alması, halk türkülerini ezberlemesi ve şenliklerde uygulaması, kalıp ifadelerin zeminini hazırlamıştır. Bu nedenle o, gelenek taşıyıcılığını yapabilecek kapasiteye ulaşmıştır.

Celâli, 1990’larda Erzurum’daki “Âşıklar Bayramı”na davet edilir. O, Vanlı bir ozan olarak, “Erzurum Âşıklar Bayramı”nda “Van yöresini temsil etmiştir. Erzurum’da çıkarmış olduğu şiir kitabını, Dertli Kazım’la beraber oranın ilçelerini tek tek dolaşarak sattı (Arvas,2005:70).

Arvas, 1992 yılında Süriye Coşkun tarafından Âşık Celâli’nin şiirlerini toplayan bir lisans tezi hazırlandığını, 1993 yılında da Van Valiliği tarafından 64 şiirlik “Gönül Gözü” isimli kitabın basıldığını bildirmektedir (2005:71). Âşık Celâli’nin şiirlerinin yer aldığı diğer şiir kitabı olan “Gönül Gözü -2” de 285 şiir bulunmaktadır. Âşık Celâli şiirlerinde 7, 8, 11, 13 ve 15’li hece ölçülerini kullanmıştır. Arvas, Celâli’nin eserlerinde daha çok 11’li koşmayı seçmesini, en eski Türk şiir biçimi ve âşık tarzı şiirin en sevilen biçimi olmasıyla ilişkilendirmektedir (2005: 71). Âşık Celâli’nin şiirlerinde güzelleme, ağıt, taşlama gibi türler yanında, âşık tarzı şiirde yer alan Müracaa, Lebdeğmez, Divan, Gazel, Destan ve Sicilleme örneklerinin de bulunduğu, âşığın 1970’lerden bu yana, kendi eserlerini okuduğu, türkölü hikâyeleri anlattığı Âşık Kahveleri’ne gittiği ve değişik âşıklarla atışmalar yaptığı, ilk zamanlar 35-40’a yakın türkölü hikâye bildiğini söyleyen âşığın şimdi vaktin darlığından ve dinleyicinin estetik değerlerinin değişmesinden dolayı, geleneğin bu mahsulünü icra etmediği, âşık kültüründeki bu ürünün zamanla unutulduğu bildirilmektedir. (Arvas, 2005: 71).

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada “Âşık Celâli’nin eserlerinde şekil ve içerik özellikleri nasıldır?”, “Âşık Celâli eserleri hangi konular üzerine şekillenmiştir?” şeklindeki sorulara cevap aranmıştır. Bu çalışmanın problemi “Âşık Celâli şiirlerinin edebî özellikleri nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

“Âşık Celal Yenitürk’ün Hayatı, Sanatı ve Yayımlanmamış Şiirleri” başlıklı bu çalışmada, Âşık Celâli’nin sanat yaşamı, Âşık Celâli’nin eserlerini ürettiği kültürel çevrenin özellikleri ve Âşık Celâli şiirlerinin üretim-tüketim bağlamı hakkında bilgi sahibi olmak, Âşık Celâli şiirlerinin yapısal özellikleri ve içerik özelliklerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Âşık Celâli’nin sanatçı kişiliği ile ilgili bilgilere ulaşmak ve eserlerini edebî yapı özelliklerini de betimleyerek kayıt altına almaktır.

Bu çalışmanın, Âşıklık geleneği içerisinde oluşturulmuş edebî ürünlerin kayıt altına alınması, Türk halk kültürünün bölgesel zenginliklerine dikkat çekilmesi ve âşıklık geleneğiyle ilgili çalışma yapan eğitimci ve araştırmacılara katkı sağlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.2.1. Araştırmanın Deseni / Modeli

Bu araştırma nitel bir araştırma olup, araştırma konusuyla ilgili verilere ulaşmak amacıyla “Görüşme” ve “Doküman Analizi” yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010: 302).

Araştırmanın deseni “Durum Çalışması” olarak belirlenmiştir. Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi işe koşulur; bu yolla zengin ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılır. Durumlar birbirinden farklı olduğu için sonuçların genellenmesi söz konusu değildir. Ancak bir duruma ilişkin olarak elde edilen sonuçların benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 77).

1.2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Âşık Celâli (Celal Yenitürk) şiirleri oluşturmaktadır. Örneklem seçimi yapılmamış, evrenin tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir. Âşığın şiirleri

yapısal özellikleri, içerik özellikleri, dil ve üslup özellikleri, üretim ve tüketim bağlamları açısından analiz edilmeye çalışılmıştır.

1.2.3. Veri Toplama Süreci ve Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmada çoğunlukla üç tür veri toplanır:

1. Çevreyle ilgili veri; araştırmanın yapıldığı çevrenin psiko-sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklerine ilişkindir.

2. Süreçle ilgi veri; araştırma süresince neler olup bittiği ve bu olanların araştırma grubunu nasıl etkilediğine ilişkindir.

3. Algılara ilişkin veriler ise; araştırma grubuna dâhil olan bireylerin süreç hakkında düşündüklerine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Bu üç tür veriyi toplamak için araştırmacı en yaygın olarak üç tür yöntem kullanır; görüşme, gözlem ve yazılı materyallerin incelenmesidir. Nitel yöntemlerden en sık kullanılan görüşmedir. Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir. Görüşme sürecinin, gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40-41).

1.2.3.1. Nitel Veri Toplama Yöntemleri

Nitel yöntemle yapılan araştırmalarda görüşme, gözlem ve doküman inceleme olmak üzere üç genel veri toplama tekniği bulunmaktadır.

1.2.3.1.1. Görüşme

Görüşme, araştırmaya katılan bireylerin belli bir konuda duygu ve düşüncelerini anlatma etkinliği olarak tanımlanmaktadır. Görüşmenin temel amacı bireyin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlamaya çalışmaktır. Görüşme yoluyla araştırılan konu hakkında bireyin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılması umut edilir. Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak grup görüşmesi şeklinde farklı görüşme teknikleri vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 120; Sönmez ve G. Alacapınar, 2011: 108).

Bu çalışmada da Âşık Celâli'nin eserlerinin hangi bağlamlarda oluştuğunun, ayrıca âşığın sanat yaşamını biçimlendiren unsurların belirlenmesi amacıyla kendisi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formu hazırlanırken aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınmıştır:

*“Kolay anlaşılabilir sorular yazılması,
Odak sorular hazırlanması,
Açık uçlu sorular sorulması,
Yönlendirmeden kaçınılması,
Çok boyutlu türden sorular hazırlanması,
Alternatif sorular ve sondalar hazırlanması,
Farklı türden sorular oluşturulması,
Soruların mantıklı bir biçimde düzenlenmesi,
Soruların geliştirilmesi”* (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 128).

1.2.3.1.2. Doküman İncelemesi

Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir.

Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Bu sayede araştırmacı zaman ve kaynak tasarrufu sağlamış olur. Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceğine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir. Örneğin çocuk suçluğu ile ilgili bir araştırmada adli istatistiklere, emniyet verilerine ve sosyal hizmet dosyalarına bakılması yerinde olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Bu çalışmada da Âşık Celâli'nin sanat yaşamı ile ilgili verilere ulaşabilmek amacıyla nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden “Görüşme Yöntemi” ve eserlerinin edebî özelliklerinin analiz edilerek betimlenmeye çalışılması aşamasında “Doküman İncelemesi” yöntemleri uygulanmıştır.

1.2.4. Veri Analizi / Çözümlemesi

Bu çalışmada elde edilecek verilerin “Betimsel Analiz” yaklaşımıyla çözümlenmesi planlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224).

Görüşme tekniğinin araştırmaya sunmuş olduğu nitel verilerin en temel özelliği sözel oluşlarıdır. Elde edilen veriler sözel olduğu için nicel araştırma yöntem ve teknikleriyle elde

edilen verilerle yapılan analizlerden oldukça farklı yöntemlerin kullanılmasına gereksinim vardır. Tüm veriler, sözel olduğu için analizler de rakamlar yerine sözcükler, cümleler ve paragraflar ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle elde edilen sözel verilerin analizinde farklı parametreler referans alınmaktadır. Görüşme tekniğinin kullanıldığı eğitim bilim çalışmalarında temel olarak dört basamaktan söz edilebilir (Keeves ve Sowden, 1994: 1465): (a) Araştırmanın deseni, (b) verilerin toplanması, (c) verilerin analizi, (ç) bulguların özetlenmesi (Türnüklü, 2000: 553)

Bu araştırma; Celal Yenitürk ile gerçekleştirilen görüşmeden elde edilen veriler, Celal Yenitürk'e (Âşık Celâli) ait 2015'te Berikan Yayınevi tarafından yayınlanan "Gönül Gözü, Sözün Özü" isimli kitapta yer alan şiirler ve Âşık Celâli ile ilgili ulaşılabilen video ve ses kayıtları ile sınırlıdır.

1.3. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.3.1. Kitaplar

1.3.1.1. Geçmişten Günümüze Van Âşıklık Geleneği

Abdüsselam Arvas (2012), "*Geçmişten Günümüze Van Âşıklık Geleneği*" isimli çalışmasında Anadolu'da âşıklık geleneği, Van'da âşıklık geleneği ve geleneği geçmişten günümüze temsil eden âşıklar ile ilgili detaylı bilgiler sunmaktadır. Eser çalışmamızın konusu olan Vanlı Âşık Celâli'nin doğup büyüdüğü bölge ve bu bölgedeki âşıklık geleneği hakkında sunduğu bilgiler açısından araştırma sürecinde önemli bir kaynak olmuştur.

1.3.1.2. Gönül Gözü

1993 yılında Van Valiliği tarafından Âşık Celâli'nin altmış dört (64) şiirinin yer aldığı "*Gönül Gözü*" isimli kitap yayımlanmıştır.

"*Gönül Gözü*" isimli kitap Süriye Coşkun'un (1991) tez çalışmasından sonra Âşık Celâli'nin şiirlerinin yayımlandığı ilk kitap çalışması olarak önem taşımaktadır. Kitap, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Öğretim Görevlisi Bekir Oğuzbaşaran tarafından yayına hazırlanmıştır.

1.3.1.3. Gönül Gözü 2

Âşık Celâli, 2000 yılında 285 adet şiirinin yer aldığı "*Gönül Gözü 2*" isimli şiir kitabını kendi imkânlarıyla yayınlamıştır. Kitap, Van'da Bakanlar Matbaacılık tarafından basılmıştır ve 357 sayfadır.

1.3.1.4. Gönül Gözü Sözü Özü

Celal Yenitürk (2015), “*Gönül Gözü Sözü Özü*” isimli çalışmasında yaşam öyküsüne ve farklı temalara göre tasnif edilmiş şiirlerine yer vermiştir. Âşık Celâli olarak da bilinen sanatçının çalışmasının birinci bölümünde ailesi, yaşamı, anıları ve şiirleriyle ilgili daha önce yayınlanan çalışmalarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Celâli’nin şiirleri çalışmanın II. Bölümünde “Aşk, Sevda ve Sevgi ile İlgili Şiirler”, III. Bölümde “Cenab-ı Hak, Peygamber Efendimiz, Kuran-ı Azimüşşan, İslamiyet ve Tasavvuf ile İlgili Şiirler”, IV. Bölümde “İçi İrfan, Mana, Nasihat Dolu; Hiciv ve Taşlama İçeren Şiirler”, V. Bölümde “İlim, Bilim, Eğitim, Öğretim, Çalışmak ve Kalkınmak ile İlgili Şiirler”, VI. Bölümde “Vatan, Millet, Devlet, Bayrak, Birlik, Kardeşlik, Huzur ve Barış ile İlgili Şiirler”, VII. Bölümde “Tabiat ve Doğa ile İlgili Şiirler”, VIII. Bölümde “Serhat Şehri Memleketim Van ile İlgili Şiirler”, başlıkları altında sunulmuştur. Kitapta Âşık Celâli’ye ait 312 adet şiir bulunmaktadır. Ayrıca kitapta 23 sayfadan oluşan sözlük bölümünde şiirlerde yer alan yöresel kelimeler ve Arapça/Farsça tamlamalar tanımlanmaktadır. Araştırma sürecinde incelenen şiirlere, ayrıca şiirlerin üretim-tüketim bağlamları ile ilgili verilere ulaşılmasında bu çalışmadan yararlanılmıştır.

1.3.2. Tezler

1.3.2.1. “Vanlı Âşık Celal Yenitürk’ün Hayatı ve Şiirleri”

Süriye Coşkun (1991), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi Bekir Oğuzbaşaran danışmanlığında bitirme tezi olarak hazırladığı çalışmada Vanlı Âşık Celal Yenitürk’ün şiirlerini derlemiş ve aşığın 306 adet şiirine yer vermiştir. Çalışmanın tamamı 332 sayfadan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Âşık Celal Yenitürk’ün hayatı, ailesi, iş hayatı, yazdığı türler, şiirlerinde işlediği konular, sanat hayatını şekillendiren etkenler ve etkilendiği, sevdiği şairlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Şiirlerin sunulduğu bölümde eserler hece ölçüsüne göre tasnif edilerek, 11’lik Koşmalar, Mâniler, 15’lik Divanlar, 13’lük şiirler ve 8’lik Semâiler başlıkları altında üretim bağlamları ile birlikte sunulmuştur. Çalışmanın son bölümünde şiirlerde belirlenen yöresel kelimelerle ilgili açıklamaların yer aldığı bir sözlüğe yer verilmiştir. Tezde yer alan şiirler daha sonra Celal Yenitürk tarafından 2015 yılında kitaplaştırılmıştır. Coşkun’un çalışması, Âşık Celâli’nin şiirleriyle ilgili ilk araştırma olması açısından önem taşımaktadır.

1.3.2.2. Van Âşıklık Geleneği

Abduselam Arvas (2005), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde Prof. Dr. Sulayman Turduyevîç Kayıpov danışmanlığında hazırladığı “Van Âşıklık Geleneği” adlı yüksek lisans

tezinin ilk bölümünde Anadolu’da âşıklık geleneği ile ilgili bilgiler vermiştir. Tezin ikinci bölümünde Van’da âşıklık geleneği ve geleneği geçmişten günümüze temsil eden âşıklar ile ilgili detaylı bilgiler sunmuş, üçüncü bölümde Van âşıklarının estetik anlayışlarını değerlendirmiş, çalışmanın dördüncü bölümünde ise Vanlı âşıkların şiirlerinde içerik, üslup ve şekil özelliklerini betimlemiştir. Arvas’ın çalışması 288 sayfadan oluşmaktadır.

Çalışmada yer alan “Van Âşıklık Geleneğinin Bugünkü Temsilcileri” başlıklı bölümde Âşık Celâlî’nin yaşam öyküsü ve sanatı, şiirlerinden örneklerle birlikte sunulmuştur (2005: 66-71).

1.3.3. Bildiriler

1.3.3.1. “Halk Hikâyeciliği Geleneğinin Dönüşümüne Van’dan Bir Örnek: Âşık Celâlî ve Öykülü Türküleri”

Abdüselam ARVAS’ın “Halk Hikâyeciliğinin Dönüşümüne Van’dan Bir Örnek: Âşık Celâlî ve Öykülü Türküleri” başlıklı çalışmasında Âşık Celâlî’nin yaşam öyküsüne yer verilmiş, ayrıca âşık tarzı şiir geleneği içerisinde yer alan ve âşıklar vasıtasıyla sürdürülen halk hikâyeciliği, performans teorisi kapsamında değerlendirilerek zaman içerisinde halk hikayelerinde meydana gelen değişim Âşık Celâlî’nin “Öykülü Türküler” olarak tanımladığı eserleri ile örneklendirilerek sunulmuştur (Arvas, 2011: 273-288) .

BÖLÜM II

2. VAN'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Türkiye'nin Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Batı Karadeniz gibi bölgelerinde de bağlama çalıp halk müziği eserleri besteleyen/seslendiren yöresel sanatçıların zaman zaman “Âşık” unvanıyla isimlendirildiği bilinmekle birlikte, günümüzde “Âşık Edebiyatı” ve “Âşıklık Geleneği”nin köklü gelenekleriyle Doğu Anadolu Bölgesi'nde sürdürüldüğü ifade edilebilir.

Reinhard, âşıkların kendi özgün eserlerini oluşturmalarına şu ifadelerle dikkat çekmektedir: “*Burada hep “âşık” diye söz ettiğimiz gerçek halk şarkıcılarıdır; onlar kendi yarattıkları türkülerini söylerler, radyoda, barda veya eğlence yerlerinde şarkı söyleyen, halk arasında şarkıcı adı verilen, aşk şarkıları söyleyen, popüler kişiler değildirlir. Âşık, ‘âşık olan kimse’, ‘aşk şarkıları söyleyen kimse’ olarak tanınır, yani bizim söyleyişimizle de “halk türkülerini söyleyen” kişidir*”. (Reinhard, 2007: 97)

Âşıkların, yetişmeleri sürecinde belirli aşamalardan geçtikleri ve usta-çırak ilişkisi içerisinde belirli bir yetkinliğe ulaştıkları, şiirlerinde ve bağlama icralarında kendilerinden önceki ustaların gelenek içerisinde aktardığı sözlü/müziksel üretimlerden belirli motiflerin izlerini yansıttıkları bilinmektedir.

Anadolu topraklarında âşık kültürü, ilkin herkese seslendiği ve halkın duygularını ifade ettiği için yöre ve bölgelere göre farklılıklar göstermemiştir. Çünkü âşıklar sazları omuzlarında yurdu baştanbaşa gezerlerdi. Kendi yöresinin soluğunu gittiği yere götürüyor, gittiği yerin özelliğini bölgesine taşıyordu. Aynı zamanda devrin medya işlevini görüyordu. Bu yüzden henüz mahallileşmenin olmadığı vakitlerde âşıklar birbirinden ve yörelerden haberdardı (Arvas, 2005: 30).

Türk halk müziği repertuarında farklı yörelerden derlenmiş ancak benzer ezgi-söz yapısına sahip “*varyant*” eserlerin bulunmasının, âşıkların yukarıda da ifade edildiği biçimde yurdun farklı bölgelerini ziyaret etmeleri sürecinde gerçekleşen kültürel etkileşimin (kültürleme-kültürlenme-kültürleşme) bir sonucu olduğu ifade edilebilir.

Yeni basın, yayın araçlarının Osmanlı topraklarına girmesiyle âşıkların değeri azalır, medya işlevleri ortadan kalkar. Böylece sazı omuzunda yöre, il, bölgeleri dolaşan âşıklar ortalıkta görünmez. Medya vasıtalarının ortadan kalkması onları belli bölgelere hapseder. Bu vakitten sonra yöresel özellikler daha belirginleşir ve bölgelerinde ses getiren âşıklar, usta-çırak ilişkisi neticesinde isimleriyle anılan âşık kollarını oluştururlar. Örneğin, 19. yy.’da en dikkati çeken olaylardan biri de âşık kolu adını verdiğimiz usta-çırak ilişkileridir. Âşıklık geleneğinde

önemli rolleri olan âşık kollarının bu dönemde yer alması önemlidir. Bu kollar; Emrah Kolu, Ruhsâti Kolu, Şenlik Kolu, Sümmâni Kolu, Dertli Kolu, Huzurî Kolu, Derviş Muhammed Kolu'dur (Arvas, 2005: 30).

Âşıklık geleneğinin, çoğunlukla kültür turizmi faaliyetleri içerisinde belirli boyutlarıyla Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve ağırlıklı olarak Kars'ta yaşatıldığı bilinmektedir.

Genel itibarla doğunun her yöresinde mevcut olduğunu söyleyebileceğimiz gelenek, kuzeydoğuda inceleme konusu yapılırken, güneydoğudaki Van ve diğer yöreler pek araştırılmamıştır. Oysaki Van yöresi hem dün hem de bugün âşık kültürüne sahip olup daima gelenek temsilcilerini yetiştirmişti (Arvas, 2005: 33).

Van Anadolu'nun en büyük kapalı havzası olan Van Gölü kıyısında toprakları verimli akarsuları bol iklim koşulları oldukça elverişli bir yerleşim merkezidir. Bu yüzden tarihin eski çağlarından beri birçok medeniyetin hâkim olduğu bir yer olmuştur.

Hız. Osman zamanında Bizans'ı bozguna uğratan Müslüman orduları 644 yılında Van ve yöresini ele geçirmiş bu hâkimiyet Emevi ve Abbasi devletleri tarafından da sürdürülmüştür. Eskiden beri Van bölgesinde yaşayan Ermeni azınlığı kısa bir süre Van çevresinde bir krallık kurmuş ve İslam İmparatorluğu'na tabi olmuşlardır. Hıristiyan sanatının mühim bir eseri olan Akdamar Kilisesi aynı adı taşıyan Ada üzerinde Kral Gagik tarafından 915-921 yılları arasında yaptırılmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Safevi Devleti'ni yenen Osmanlı orduları 1548'de Van'ı fethetmiş ve bu fetih 1555 yılında yapılan Amasya Antlaşması ile kesinlik kazanmıştır. Van Beyler Beyliği'ne atanan Hüsrev Paşa ve Kayaçelebizade Koçi Bey kendi adlarını taşıyan birer cami yaptırmışlardır. Aynı dönemlerde "Kitap-ı Lugat-ı Vankulu" adlı eser Vankulu Mehmet Efendi tarafından hazırlanmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Van'da ekonomik bakımdan güçlü olan Ermeniler ihtilal cemiyetleri kurarak Ruslar'ın da desteğiyle silahlanmaya başlamış, 1915'te birçok kaza ve köyde katliama girmişlerdir. Aynı yıl Van'ı istila eden Ruslar Ermenileri destekleyerek şehri ateşe vermiş ve Osmanlı ahalisi şehri boşaltmak zorunda kalmıştır. 1918 yılında Van yakılıp yıkılarak büyük oranda nüfus kaybına uğradığından bugünkü yerinde yeniden kurulmuştur.

Başlayan Türk harekâtı karşısında işgal ettikleri topraklardan çekilen Ruslar ve Ermeniler doğudaki aşiretlerin de desteğiyle tamamen Anadolu'dan çıkarılmış ve Türk ordusu 2 Nisan 1918' de Van'a girerek şehri kurtarmıştır. 16 Mart 1921' de imzalanan Moskova antlaşması ile Ruslar Van ve Bitlis'e ait isteklerinden vazgeçmişlerdir. 29 Ekim 1923'te Vilayet

merkezi olan Van'da Devlet ve Belediye tarafından alt yapı çalışmaları başlatılmış savaştan yıkılıp yıkılan şehir yeniden inşa edilmiştir¹.

Türkiye’de, âşıklık geleneğinin ağırlıklı olarak Doğu Anadolu Bölgesi’nde sürdürüldüğü bilinmektedir. Bölgede âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü önemli merkezlerden birisi de Van ilidir.

Arvas, Van âşıklık geleneğinin, 1970’li yıllardan beri hem yerel hem ulusal anlamda meraklı insanların ve bilim adamlarının ilgisini çeken ve çeşitli edebî mahfillerde hakkında yazılar kaleme alınan bir konu olduğunu bildirmektedir (Arvas, 2021: 550).

Van’da da Erzurum ve Kars illerine benzer şekillerde âşıkların birlikte fasıllar gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Erzurum fasıllarının kısaltılmış hâli olan Van âşık fasıllarında güzelleme, taşlama, koçaklama, ağıt, methiye, muamma, divan gibi türlere örnekler sunulmaktadır. Şiirler genellikle 8’lik ve 11’lik koşmalardan oluşmaktadır. Tecnis, Cıgalı Tecnis, Muhammes, Vezni Ahar, Satranç, Selis, Kalenderi gibi türlere rastlanılmamaktadır (Aksoy, 2014: 11).

1940’lı yıllara kadar Van’da âşıkların fasıl düzenleyecekleri bir âşıklar kahvesi bulunmadığı, Vanlı âşıklardan Ali Rıza Atacan’ın başka yörelerdeki âşıklar kahvelerini görüp onların bir örneğini de Van’da açmak isteğiyle 1945’lerde Van’ın bilinen ilk âşıklar kahvehanesi olan “Şark Bülbülü” isimli kahvehaneyi açtığı bildirilmektedir (Aksoy, 2014: 10). Şark Bülbülü’nden sonra 1970’li yıllarda Âşık Celalî’nin ağabeyi Davut Bey tarafından “Muhabbet Çay Evi” isimli âşıklar kahvesinin faaliyet göstermeye başladığı, bu kahvehanenin 1980 ihtilâlinde kapatılmasından sonra ise 1999 yılında Âşık Çağlarî tarafından “Âşıklar Çay Evi” adıyla bir kahvehanenin açıldığı ve günümüzde de âşıklık geleneğinin icra edildiği önemli bir mekân olarak varlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir (Aksoy, 2014: 10).

Van’da âşık kahveleri ile ilgili olarak Arvas şunları ifade etmektedir:

“Van yöresinde kesin olarak varlığını bildiğimiz kahveleri, bölge havalisinden yaşı ilerlemiş şahıslar bildirmişlerdir. Bunların ifadelerine dayanarak ismi verilebilen âşık kahveleri, ‘Şark Bülbülü (1950)’ ve ‘Muhabbet (1970)’ çay evleridir. Yakın tarihteki kahvelerden biri, usta malı türkü söyleyicisi ve hikâye anlatıcısı Ali Rıza Atacan tarafından 1950’li yıllarda açılmış olanıdır. Diğeriyse, günümüz âşıklarından Celalî’nin abisi Davut’un 1970’li yıllarda işlettiği kahvehanedir. Herhalde, bu 70’li yıllar, Van âşıklık geleneği için parlak bir dönem olmalıdır. Çünkü Davut Sulari, bu yıllarda bir seneye yakın yörede kalmış ve Celalî ile birlikte

¹ <http://www.van.gov.tr/tarihçe>

fasıllar düzenlemiştir. Ayrıca, çok sayıda âşık, hem daha önce hem de bu dönem Van'da düzenlenen fasıllara katılmıştır. (Arvas, 2009: 198-199)."

Arvas, "Van Âşıklık Geleneği" isimli çalışmasında, 19. Yüzyıl öncesinde yaşamış âşıklardan Akdamarlı Grigoris, Nahapet Koçak ve Ercişli Emrah ile ilgili bilgilere, ayrıca 19. ve 20. yüzyıllarda geleneği temsil eden Vanlı âşıklardan Âşık Hayretî, Kavalcı Recep, Âşık Ömer, Gazizade Molla Bozo, Karagündüzlü Âşık Davut, Alaköylü Âşık İsmail, Âşık Hayrettin, Âşık Nur Mehmet ve Ali Rıza Atacan'ın biyografilerine ve eserlerinden örneklere yer vermiştir (Arvas, 2005: 49-64).

Âşıklık geleneğinin günümüzdeki temsilcileri olarak Âşık Celâli, Âşık Çağları, Dertli Kazım, Âşık Ruhi, Âşık Doğani, Garip Ergül, Zeki Ayhan, Âşık Emin ve Âşık İsmail bilinmektedir (Arvas, 2005: 66-84).

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Vanlı âşıkları konu edinen birçok lisans tezi hazırlanmış olup 2005 yılında Prof. Dr. Süleyman Turduyevic Kayıpov danışmanlığında Abdüsselam Arvas tarafından hazırlanan "*Van Âşıklık Geleneği*" başlıklı yüksek lisans tezi, Van âşıklık geleneği üzerine gerçekleştirilen en kapsamlı çalışma olarak bilinmektedir. Van âşıklık geleneği ile ilgili lisansüstü tez çalışmalarına, 2013 yılında Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Prof. Dr. Ensar Aslan danışmanlığında Sahra İpek Edis'in hazırladığı "Ozan Ahmet Poyrazoğlu Hayatı, Sanatı, Yayımlanmamış Şiirleri ve Derdiyar ile Gülhandan Hikâyesi" başlıklı yüksek lisans tezi² ile 2014 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalında, Prof. Dr. Şeref Boyraz danışmanlığında Erol Aksoy tarafından hazırlanan "Âşık Ahmet Poyrazoğlu'nun Şiir Evreni" başlıklı doktora tezinin³ eklendiği belirlenmiştir.

² <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi-> Tez No: 344645

³ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi-> Tez No: 382024

BÖLÜM III

3. ÂŞIK CELÂLİ'NİN HAYATI

Âşık Celâli, 1952 yılında Van'ın Kasımoğlu köyünde dünyaya gelmiştir. Celâli'nin anne ve babası ise Güney Azerbaycan'da dünyaya gelmişlerdir. Annesinin ailesi Van'ın Kasımoğlu köyüne yerleşmiş, babası da 1930 yılına kadar İstanbul'da ikamet ettikten sonra annesiyle evlenerek aynı köye yerleşmiştir (Yenitürk, 2015: 10). Celâli, dört yaşında yakalandığı göz hastalığına köyde uygulanan yanlış tedavi sonucu görme yeteneğini kaybetmiştir. Çocukluk yıllarında kendisine okunan kitaplardan âşık hikâyelerini ve şiirlerini ezberleyen Celâli, o yıllarda radyodan öğrendiği türküleri seslendirmek üzere yörede yapılan sohbetlere ve düğünlere çağrıldığını ifade etmektedir. 1968-69 yıllarında annesini ve babasını kaybeden Celâli, bu dönemin kendisi için oldukça sıkıntılı olduğunu, köyden Van şehir merkezine taşındığı 1970 yılında, şehirdeki yeni yaşam düzenine adapte olma sürecinin, köyde alıştığı sosyal çevre ve doğal güzelliklerin uzağında kalması nedeniyle kendisi için zorluklarla dolu bir yıl olduğunu ifade etmiştir.⁴ Celâli, ağabeylerinin açtığı "Muhabbet Çayevi" isimli kahvede kendi çabasıyla öğrendiği bağlama eşliğinde seslendirdiği şiirleriyle Van'ın ilçelerinde ve köylerinde tanınmaya başlamıştır. Celâli, âşıklar kahvesine Erzurum'dan Âşık Reyhani, Âşık Mevlüt İhsâni, Âşık Mehmet Gülhâni, Âşık Nuri Merâmî ve Âşık İhsan Yağızzer gibi tanınmış âşıkların yanı sıra Kars'ın farklı yerlerinden âşıkların geldiklerini, onlarla tanışmaya başladığını ve kendine bir saz alarak yavaş yavaş bağlama çalmayı, divan sazı çalmayı öğrendiğini bildirmektedir.⁵ Celâli, bağlama çalmasıyla ilgili olarak, usta-çırak ilişkisi içerisinde kendisini yetiştiren bir âşığın olmadığını, geleneği yaşatan birçok farklı âşıktan beslenerek bağlama icrasını geliştirdiğini ifade etmektedir. 1974 yılında Karayolları Genel Müdürlüğü'nde engellilere özel olarak açılan kadroya başvurusu kabul edilen Celâli, iş hayatıyla beraber Van'a gelen Âşık Davut Sulari gibi geleneğin önemli temsilcileriyle buluşmalarını da sürdürmüştür. 1976 yılında Gülçiçek hanımla evlenen Celâli'nin beş çocuğu vardır. Şiirlerini Türk halk edebiyatı geleneğine bağlı formlarda ürettiğini ifade eden âşığın tespit edebildiğimiz kadarıyla üç yüz otuz (330) şiiri vardır.

3.1. ÂŞIK CELÂLİ'NİN ŞAHSİYETİ VE YETİŞTİĞİ KÜLTÜREL ÇEVRE

Âşık Celâli, Oğuz boyundan gelen Azerî Türklerinden olduklarını ve dedelerinin yaşadığı Güney Azerbaycan'da Şii mezhebine mensup diğer etnik unsurlar tarafından

⁴ Celâl Yenitürk ile 23.08.2022 tarihinde telefonda gerçekleştirilen görüşme.

⁵ Celâl Yenitürk ile 23.08.2022 tarihinde telefonda gerçekleştirilen görüşme

“Küresünni” olarak isimlendirildiklerini, bu lakabın Sünniliğin “Şafii” mezhebinden olanlar için kullanıldığını bildirmektedir (Yenitürk, 2015: 10-11). Celâli, Birinci Dünya Savaşı’nda bir süre işgal kuvvetlerine esir düşen babasının kendisine anlattıklarının ve verdiği öğütlerin, dünyaya bakış açısını ve geleceğini önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedir (Yenitürk, 2015: 14). Âşık Celâli, babasının kendisine verdiği öğütleri “hiç unutmadıklarım arasında” sözleriyle ifade etmekte ve şu şekilde örneklendirmektedir:

“Oğlum, ciğer kediye, vatan adıye emanet edilmez. Vatanını, milletini sevmeyenin peşinden gidilmez”

Âşık Celâli, babasının, vatan mücadelesine damgasını vurmuş olanları, özellikle Atatürk ve silah arkadaşlarını, büyüklerimizi, şehitlerimizi, gazilerimizi ve milletimizin yapmış olduğu fedakârlıkları, kahramanlıkları anlata anlata bitiremediğini bildirmekte ve babasının şu sözlerini eklemektedir:

“Oğlum, sen çok akıllısın. Bunları sana anlatıyorum, İnşallah gelecekte ya âşık ya da Hafizü’l-Kur’an olursun. Bunları dile getirmeyi unutma. Çok sev vatanını, milletini, devletini. Her zaman yücelt ay yıldızlı bayrağını, şerefini, namusunu, iffetini.”

Âşık Celâli, şiir yazma yeteneğinin Allah tarafından verilen bir ilham olduğunu düşünmekte ve şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok değerli, şerefli, şanlı Müslüman Türk milletim! Vatan, millet, hak din için pek çok savaşlara girdin, nice nice şehitler verdin. Allah Allah diyerek Viyana’ya kadar vardın, cihan hâkimiyetine erdin. Geçmişine sahip çık, geleceği de yine sen kazan. Ben senin bağrında doğmuş Celâli Ozan. Allah’ın vermiş olduğu ilham ile şiirler yazan.

*Ozan milletin özüdür
Hem kulağı hem gözüdür
Sazı, sesi güzel ama
Güzelden güzel sözüdür...”* (Yenitürk, 2015: 10)

3.2. ÂŞIK CELÂLİ’NİN ŞAİRLİĞİ

Van İli merkezine bağlı Kasımoğlu köyünde dünyaya gelen Celâli 18 yaşına kadar köyde yaşadığını ve âşıkların hikâyelerini ve şiirlerini ezberlediğini, ayrıca radyodan türküler dinleyerek 15 yaşlarında iken 500 (beş yüz) civarında türküyü bildiğini, yörede düğünlere ve toplantılara davet edilip tef eşliğinde türküler söylediğini bildirmektedir (Yenitürk, 2015: 12).

Âşık Celâli, küçük yaşlarından itibaren şiire ve kitaplara çok meraklı olduğunu, harçlıklarını biriktirerek şiir kitapları, edebî ve tasavvufî konuları olan kitaplar aldığını, kitapları arkadaşları ya da kardeşlerine okuttuğunu, Van’da Kız Öğretmen Okulu’nda derslere katılarak hem dersleri dinlediğini hem de türkülerden örnekler seslendirdiğini ifade etmektedir.

Âşık Celâli, şiir yazma yeteneğine sahip olmasını görme engelli olmasıyla ilişkilendirmekte, beslendiği ilham duygusunun, Allah tarafından kendisine sunulan bir lütuf olduğuna dair düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“...engelli olmasaydım şiirlerim bu kadar, daha güzel, daha akıcı, daha zengin bir kafiyeyle kullanılmış olmayabilirdi, yani öyle düşünüyorum, engelliliğin çok payı var benim şiirlerimde, hatta bir şiirimde demiştim:

*Eğer gözüm âmâ olmasa idi
Ben de böyle âşık olamaz idim
Mevla'm bana lütuf kılmasa idi
Aşkın deryasına dalamaz idim*

*Aşkın deryasına daldıran hünkâr
Hakk'ın varlığını eylemem inkâr
Beni bu dünyaya bir getiren var
Getirmese idi gelemem idim*

*Celal der Mevla'yı özümde buldum
Bulduğum varlığa hamd sena kıldım
Demek ki arayan bulurmuş bildim
Aramasa idim bulamaz idim*

Bu şiir beş dörtlükten oluşuyor, üç dörtlüğünü size okumuş oldum. Engelliliğin tabii ki her şiirimde, hayatımda önemli bir fonksiyonu var, Cenab-ı Allah böyle istemiş. Benim için engellilik bir Rabbimin hediye ettiği için öyle görüyorum ki bir hazinedir, bir bilgidir, bir duygudur, bir ilhamdır. Engellilik ile gönül gönüle, gönül gözüyle yaşamaya devam ettik, ediyoruz.”

Kişisel çabalarıyla edebî birikimini kazandığını ifade eden Celâli, Âşık Yaşar Reyhanî, Âşık Mevlüt İhsanî, Âşık Mehmet Gülhanî, Âşık Nuri Merâmi ve Âşık Davud Sulâri gibi üstatların hepsinden, kitaplarından ve şiirlerinden beslendiğini ve bu âşıkların hepsinin kendisinin ustası, üstadı olduklarını şu şekilde ifade etmektedir⁶:

“1971-72 yıllarında abilerim bir kıraathane, kahve dediğimiz “Muhabbet Çay Evi” diye bir yer açtılar. Orada daha çok arkadaş edinmeye başladım. Âşıklar memleketimize gelmeye başladı, “Muhabbet Çay Evi” hemen hemen Türkiye’de birçok yerde isim yapmış, duyulmuştu. Erzurum’da Âşık Yaşar Reyhanî, Âşık Mevlüt İhsanî, Âşık Mehmet Gülhanî, Âşık Nuri Merâmi gibi âşıklar sık sık kahveye gelirlerdi, onlarla birlikte programlar yapardık, geceler yapardık, müsamereler olurdu, onlara katılırdım. Onun dışında, 1974 yılında Âşık Davud Sulâri, ailesiyle bir problemi vardı, Van’a geldi, bir yıl Van’da kaldı, beraber hemen hemen haftada bir veya iki gün, “Muhabbet Çay Evi”nde programlar yapardık. Tıklım tıklım, böyle yüz kişi dolardı desem bir kahvehaneye inanın, o kadar severlerdi. Köylerden, ilçelerden gelirlerdi, komşu illerden gelirlerdi, çok güzel programlarımız oldu. Böylece Davud Sulâri’den de faydalandım. Geçmiş üstatların hepsinden, kitaplarından, şiirlerinden... Hepsi de benim ustamdırlar, üstadımdırlar. Ama belirli bir üstadım olmadı, onu söylemek isteyeyim...”

⁶ Celâl Yenitürk ile 23.08.2022 tarihinde telefonda gerçekleştirilen görüşme

Arvas, Celâli'nin sanatsal yetkinliği ile ilgili olarak şunları bildirmektedir:

“Celâli, her ne kadar rüya sonucu olmasa bile, zorluk ve sıkıntılardan dolayı âşıklık mesleğini elde etmesi, diğer âşıkların “sıkıntı çekme” ortak motifinin bir benzeridir. Onun gibi başka âşıklar da sadece dua edip gelenek taşıyıcısı olmuşlar. Yaptığı duaların kabul olmasından sonra, şiirler yaratmaya başlayan âşık, eserlerini ilhamla oluşturduğunu, ilham gelmediği zaman istese de bir dörtlük dahi meydana getiremeyeceğini söyler. Oysaki âşığın daha önceleri gelenek temsilcilerinin hikâyelerini dinlemesi, onların şiirlerini okutup hafızasına alması, halk türkülerini ezberlemesi ve şenliklerde uygulaması, kalıp ifadelerin zeminini hazırlamıştır. Bu nedenle o, gelenek taşıyıcılığını yapabilecek kapasiteye ulaşmıştır” (Arvas, 2005: 70-71).

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, Âşık Celâli'nin sahip olduğu müzik yeteneğine bağlı ilgisi ve kişisel çabalarıyla yetiştiği çevrenin müzik kültürü içerisinde yaşatılan âşıklık geleneği içerisinde sanatsal olgunluğa erişmiş olduğu belirlenmiştir. Âşığın görme engelli olması nedeniyle şiirlerini zihninde oluşturma ve uzun süreli hafızada tutma yetisinin gelişmiş olduğu, buna bağlı olarak da usta âşıkların şiirlerinden daha fazla beslenerek kendi şiirlerini oluşturma yetkinliğine erken yaşlarda ulaşmış olduğu ifade edilebilir. Usta- çırak ilişkisi olarak tanımlanabilecek bir eğitimi olmadığını bildiren âşık, birçok farklı ustanın üretimlerinden beslenerek, ayrıca ulaştığı edebî ve tasavvufî kitapları çevresinde bulunan kişilere okutup dinleyerek belirli bir sanatsal yetkinliğe ve kültürel birikime ulaşmıştır. Çobanoğlu, yazılı kültür ortamında eser üreten âşıkların 1960'lı yılların ilk yarısından itibaren elektronik kültür ortamında da eserler ürettiklerini, elektronik kültür ortamında eser üreten ikinci kuşak âşıkların da bağlama çalmayı usta-çırak ilişkisinden farklı olarak bağlama kurslarında notalı şekilde ya da kendi kendilerine kaset dinleyerek ve bu yolla dinledikleri âşıkları taklit ederek öğrendiklerini böylece örtülü bir çıraklık dönemi geçirerek yetiştiklerini bildirmektedir (1999: 249). Âşık Celâli'nin de bu “örtülü çıraklık” dönemini yaşayarak sanatında yetkinliğe ulaştığı ifade edilebilir.

Âşık Celâli, âşıklık geleneğinde “Bâde İçme/Rüya Motifi” ile ilgili olarak da şunları söylemektedir:

“Bâde içme, bilindiği gibi rüyada olmasa bile Cenab-ı Mevlâ tarafından insanın karşısına farklı şekillerde çıkarılabilir. 1973 yılı yaz aylarında Van'da bulunan Kız Öğretmen Okulu'nun bahçesinde öğrenciler ve öğretmen arkadaşlarla otururken çok susadım, bir bardak su istedim. Orada bulunan bir kız: “Âşık sana su getiririm ama önce benim şu soruma cevap ver!” dedi. “Ben mi güzelim yoksa su mu güzel?” Ben de hem insan olarak onun hem de nimet olan suyun güzelliğini dile getirmem gerektiğini düşünerek ikisinin güzelliğini de içeren şu mısrayı söyledim: “Su güzeldir arı duru, sen güzel gönlümün nuru.” Sonra suyu verdi ve içtim. O günden sonra sanki şiirlerimi daha akıcı ve daha güzel biçimde oluşturmaya başladım. Bu

nedenle, o gün bana soru sorulmasının “Bâde İçme” ile ilgili bir sınav olabileceğini düşünüyorum.”

Âşık Celâli, atışmalarda doğaçlama şiir söyleme noktasında da yetkin bir âşık olmasıyla birlikte, eserlerini üretme sürecinde şiirlerini önce kaydedip, daha sonra üzerinde çalışarak ve yeniden değerlendirerek, gerekli düzeltmeleri yaparak tamamlamaktadır. Âşık Celâli daha önce yazmış olduğu ancak yayınlanmamış olan şiirlerini araştırma sürecinde yeniden incelemiş, bu şiirler içerisinden tamamladığı sadece on dokuz şiirini derlemeye sunmuştur. Bekki'nin “Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel” isimli kitabında, “Lafı Ağzında Pişirmek” başlıklı bölümde Âşık Veysel'in de şiirlerini yeniden ele alarak zihninde düzelttiği, eseri olgunlaştırdıktan sonra yazdığını, bu süreci de “lafın/sözün ağızda pişirilmesi” olarak ifade ettiği, ayrıca doğaçlama şiirler ile âşık karşılaşmalarında söylenen şiirleri ağızda pişirilmeden el içine çıkarılmak zorunda kalınan şiirler olarak gördüğü bildirilmektedir (2021: 101). Günay, âşık tarzı ezgilerle beraber geleneğe bağlı şiir yaratma, muhafaza etme teknikleri ve icra töresi içinde oluşan âşık deyişlerinin “Serbest Deyişler” ve “Sistemli Deyişler” olarak iki ana başlık altında incelenebileceğini, “Serbest Deyişler”in yazılı edebiyat ürünleri gibi sanatçının kendi kendine hazırlığını yaptıktan sonra bitmiş hali ile dinleyiciye sunulduğunu, sanat değeri yüksek olan bu tür deyişlerin toplumun duygularına tercüman olma yönüyle zamanla yaygınlaşarak millî türkü repertuarına girdiklerini bildirmektedir (2021: 59) . Âşık Celâli'nin de eserlerini üretme sürecinde, eserin en rafine haline ulaşması yönünde çaba gösterdiği ve tamamlandığına kanaat getirdiği eserleri dinleyicilere sunduğu dikkate alındığında, aşığın sanat anlayışı yönüyle Âşık Veysel'e benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Âşık Celâli şiirlerinde, “Âşık Celâli”, “Celâl”, “Celâli” ve “Celâli Ozan” şeklinde dört farklı mahlas kullanmaktadır.

BÖLÜM IV

4. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN ÜRETİM-TÜKETİM BAĞLAMLI

4.1. ŞİİRLERİN ÜRETİM BAĞLAMLI

Bir şiirin nerede, nasıl ve niçin yazıldığıyla ilgili bilgiler, şiiri anlamlandırmada son derece önemlidir. Metnin yazılış sebebini bilmek, okura büyük imkânlar sağlarken bu sebepten habersiz yapılan okumalar, okuru metindeki kelimelerin çağrışımlarının peşinde farklı mana sahillerine sürükler. Bu sebeple âşıklar ve şiirleriyle ilgili yapılacak çalışmalarda şiirlerin yazılış sebeplerinin derlenmesi büyük önem arz etmektedir. Derleyici, metinle birlikte bağlamla alakalı bilgileri de derlemelidir (Çobanoğlu, 1999: 278; Ekici, 2007: 148). Bir şair hakkında edinilen bilgilerin, şairin eserlerini anlamadaki faydaları büyüktür (Eliot, 1983: 259).

Bu bölümde âşığın eserlerinin ve manevi dünyasının anlamlandırılmasına katkı sağlayacağı düşüncesiyle Âşık Celâli'ye ait şiirlerden üretim bağlamı tespit edilen şiirler ve bu şiirlerin yazılması ile ilgili olaylar sunulmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Babam

Âşık Celâli, aşağıda yer verilen sekiz dörtlükten oluşan şiiri manevî dünyasının şekillenmesinde oldukça derin izleri olduğunu bildirdiği babası için yazmıştır.

BABAM

*Yirmi yıl İran'da mekân kılmuştur
İran Azerbaycan'ından gelmiştir
On beş yıl da İstanbul'da kalmıştır
Yunan'la savaşa girmiştir babam*

*Bin dokuz yüz otuz Van'a hareket
Çiftçilik toprağa hayır bereket
Sevdası başlamış kader nihayet
Anamla bir yuva kurmuştur babam*

*Zengin değil idi fakire yavuk
İki öküz iki inek çift çubuk
On beş koyun bir koç horoz ve tavuk
Beyaz ata binip sürmüştür babam*

*İyi bir insandı çoktu seveni
Yağlı yavan kanaatti güveni
Dağdan getirirdi odun geveni
Çalışarak özün yormuştur babam*

*Bahçe dikti etraf şilanik çalı
İçerisi kaysı erik elmalı
Severdi yetkini sevmezdi kâlı
Olgunluğa önem vermiştir babam*

*Az konuşur çok dinlerdi sohbeti
Söyler idi oğlum pek sev milleti
Savunurdu birlik ile devleti
İkilik defterin dürmüştür babam*

*Derdi ya âşık ol ya da hafız ol
Yaradan Mevla'nın aşkı ile dol
Burada iyilik yap ahirette bul
Hakikat yoluna varmıştır babam*

*İsmail Efendi derler adına
Halkı sever giderdi imdadına
Hiç kızmazdı aile efradına
Celal der bizi hoş görmüştür babam (Yenitürk, 2015: 16)*

4.1.2. Anam

Celali'nin 2005 yılında yayımlanan kitabının 17. sayfasında "Anam" başlığını taşıyan bir şiiri bulunmaktadır.

ANAM

*Gözlerim görmüyor ana
Nasıl bakacağım sana
Uzat ellerini bana
Tutayım elinden anam*

*Başımı koysam dizine
Gönülden baksam yüzüne
Kulak assam hoş sözüne
Duyayım dilinden anam*

*Hasretlik içimi yakar
Anam melûl mahzun bakar
Baktıkça gözyaşın akar
Yüz ıslak selinden anam*

*Muhtacım dua ocağan
Doymadım şirin kucağan
Ver bana kalsın armağan
Saçının telinden anam*

*Celal der eşarım böyle
Hâlim ne olacak söyle
Doğru yolu tarif eyle
Gideyim yolundan anam (Yenitürk, 2015: 17)*

4.1.3. Benim

1967 yılında gözlerinin tedavisi için Ankara Üniversitesi Vehbi Koç Göz Bankasına yatırılan Âşık Celâli'nin ameliyatı, göz tansiyonunun çok yüksek olması nedeniyle bir yıl sonrasına ertelenmiştir. Memleketi Van'a geri dönen Âşık Celâli, bir yıl geçtikten sonra maddi imkânsızlıklardan dolayı Ankara'ya gidememiş, aynı yıl (1968) üç ay arayla babasını ve annesini kaybetmiştir. Celâli, büyük üzüntülerin ve kayıpların üst üste geldiği bir dönemde aşağıda yer alan şiirini yazmıştır:

BENİM (1969)

*Küçük yaşta çile doldu hayatım
Gam ile yoğruldu toprağım benim
Babam öldü ben kaldım yarı yetim
Açılmadan soldu gül bağım benim*

*Üç ay sonra anam öldü yetim tam
Gözüm görmez yüreğime doldu gam
Başımın üstünde bad-ı saba sam
O estikçe düştü yaprağım benim*

*Altmış sekiz bana kara yıl oldu
Yaşım on altıda gözüm yaş doldu
Babam anam gitti gül benzim soldu
Sahipsiz kalmıştı otağım benim*

*Celâli der bilmem ki derdim nece
Ağlayıp gezdiğim yer köyde küçe
Babasız anasız nasıl gün geçe
Arkamdan gitti umut dağım benim (Yenitürk, 2015: 21)*

4.1.4. Dururum

1970 yılında köyden Van İli merkezine taşınan Âşık Celâli, sosyal çevresinden mahrum kaldığı ve “yatakta 24 saat geçirdiğim günler oluyordu” şeklinde ifade ettiği zorluk dolu günlerde aşağıda yer alan şiiri yazmıştır:

DURURUM

*Yıllar boyu bir kıyıda
Hep yosun bağlar dururum
Zifri karanlık kuyuda
Ah çeker ağlar dururum*

*Böyle emreylemiş yüce
Bana aynı gündüz gece
Gönlümde yâr dilde hece
Yüreğim dağlar dururum*

*Celal der çektim ahımı
Kimse duymadı vahımı
Almıyorlar metahımı
Boşuna çağlar dururum* (Yenitürk, 2015: 22)

4.1.5. Baba

1970 yılında, (1961 ve 1967 yıllarında göz tansiyonu nedeniyle tedavisi ertelendikten sonra üçüncü defa) gözlerinin tedavisi için dönemin başbakanı Süleyman Demirel'e mektup yazan Âşık Celâli, tedavisi için gereken maddî yardımı sağlayan ve tedavisi için göz bankasına yatış işlemlerinin gerçekleştirilmesi için talimat veren Süleyman DEMİREL'e hitâben aşağıda yer verilen "Baba" isimli şiirini yazmıştır.

BABA

*Beni oğul kabul ettin
Teşekkür Demirel Baba
Hemen imdadıma yettin
Teşekkür Demirel Baba*

*Nuri Bayar yazdı yazı
Çoğalttı verilen azı
Göz Bankası oldu razı
Teşekkür Demirel Baba*

*Hizmetiniz çoktur sizin
Köprü baraj yolda izin
Okulda çeşmede özün
Teşekkür Demirel Baba*

*Sağ olasın Başbakan'ım
Vatana sahip çıkanım
Isparta'da gül kokanım
Teşekkür Demirel Baba*

*Celâli der sadık dost yâr
İyilik yapan eder kâr
Size saygı ve duam var
Teşekkür Demirel Baba* (Yenitürk, 2015: 24-25)

4.1.6. Hocam

Âşık Celâli, 1970 yılında gözlerinin tedavisi için yatırıldığı Ankara Üniversitesi Vehbi Koç Göz Bankası'nda, göz tansiyonu nedeniyle asıl tedaviyi bir yıl süreyle erteleyen Prof. Cahit ÖRGEN'e, maddî imkânsızlıklar nedeniyle tekrar gelemeyeceğini, aşağıda yer verilen dizelerle ifade etmeye çalışmıştır.

HOCAM

*Altmışaltı Van'dan başkente vardım
Sevindim sağalır benim bu derdim
Ücret ile Göz Bankası'na girdim
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Durum nedir diye sorunca size
Söylediniz bir ümit var sağ göze
Dediniz küçüksün büyü gel bize
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Büyüyüp de geldim Ankara'dayız
Tansiyon yüksektir sağalmıyor göz
Memlekete gitsek gelemeyiz biz
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Memlekete gitsem geri gelemem
Gelmek ister isem para bulamam
Devamlı ağlarım artık gülemem
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Annem babam kardeşlerim fukara
Benim için harcıyorlar çok para
N'olur merhamet et acı onlara
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Dünyayı göremem kalmışım hasret
İçimi dışımı sarıyor firkat
Gel geri gönderme yap ameliyat
Yalvarırım bana bir çare hocam*

*Evvel Allah sonra siz açın gözüüm
Param yok bir daha geleyim özüüm
Celal der efendim son olsun sözüüm
Yalvarırım bana bir çare hocam (Yenitürk, 2015:25-26)*

4.1.7. Gözlerim

Âşık Celâli, 1971 yılı sonuna doğru Gaziantep Körler Okulu'na çağrılarak orada üç ay kadar kalmış, ancak yaşının büyük olmasından dolayı okuma yazmayı öğrenmesinin zor olacağı söylendiğinden okuldan ayrılarak Van'a dönmüştür. O esnada hissettiklerini ifade etmek için yazdığı şiir şu şekildedir:

GÖZLERİM

*Pınar gibi çağlar akar
Akar gözlerim gözlerim
Beni aşk oduna yakar
Yakar gözlerim gözlerim*

*Küçük yaşta oldu heder
Bana çektiriyor keder
Gönlümü virane eder
Yıkar gözlerim gözlerim*

*Gâh al giyer gâhî kara
Gâhi beni çeker dara
Görmez yine bakar yâra
Bakar gözlerim gözlerim*

*Gâhi benzer gül handana
Gâhi diken batar cana
Suçum yok beni zindana
Tıkar gözlerim gözlerim*

*Celâli 'yi saldı derde
Boynunu eğdi namerde
Işığa karanlık perde
Takar gözlerim gözlerim (Yenitürk, 2015:27-28)*

4.1.8. Efendim

Âşık Celâli, 1974 yılında devlet tarafından engelli bireyler için iş hakkı tanındığını, kendisinin de “İş ve İşçi Bulma Kurumu”na başvuru yaptığını ancak kısa vadede bir sonuç alamadığını bildirmekte, sabırla beklemeye devam ettiği dönemde yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

Allah'a şöyle dua ediyordum; “Allah’ım! Bana da hayırlı bir ekmek kapısı nasip et. Âşık Celâli kulun dardadır, onun da imdadına yet.” Duydum ki Karayolları 11. Bölge Müdürlüğüne Hüseyin Erol TUGA adında değerli bir müdür tayin edilmiş. Akşam eve geldim, heyecandan sabaha kadar uyuyamadım. Sazımla sözümle Müdür Bey'e hâlimi arz edecek bir şiir yazdım. Sabahleyin Mikail abimle Karayollarına gittik. Sekreter hanım bizi biraz beklettikten sonra içeri aldı. Müdür Bey, “Buyur oğlum, bir isteğin mi var” dedi. Ben de “Saygıdeğer Müdür'üm ben âşığım, âşıkların dilekçesi bir şiir olur, müsaade ederseniz okuyayım” dedim. “Oku” dedi:

EFENDİM

Değerli muhterem Müdür Bey'imiz
İlimize hoş geldiniz efendim
Hürmetler ederek saygı sunarız
Van'a şerefler verdiniz efendim

Müdür olarak geldiniz Van'a
Bu memleket muhtaç iyi insana
Ne mutlu hizmetin vardır vatana
Unutulmaz iy(i)liğiniz efendim

On Birinci Bölge Müdürü sensin
Değerli çalışkan baba insansın
Vatana millete fayda sunansın
Uzun olsun hep ömrünüz efendim

Soyadınız TUGA, adınız Erol
Dilerim maddi ve manevi var ol
Hakk'ın huzurunda çiçek ol nur ol
Cennet olsun mekânınız efendim

Sizi işitince duygulanmışım
Hemen şiir yazıp size gelmişim
Sizi tutunacak bir dal bilmişim
Ümidimi kırmayınız efendim

Annem yok babam yok n'idem öksüzüm
Fakirlik içinde kalan yalnızım
Benim fakirlikten kurtulmak arzum
N'olur beni kurtarınız efendim

Devlet özürülere iş veriyor
Özürülüler işten yararlanıyor
Devlet sayesinde refah görüyor
Bana da bir iş veriniz efendim

Âşık Celâli der fakirim fakir
Her kime gittimse gördüler hakir
Ömür boyu edeceğim teşekkür
Beni boş çevirmeyiniz efendim (Yenitürk, 2015: 30-31)

Âşık Celâli, "Efendim" isimli şiirini heyecanlı bir ruh hali ile yazdığını, daha sonra şiiri gözden geçirip incelediğinde kafiyelerde değişiklikler gerektiren bazı eksiklikler tespit ettiğini, ancak şiirin, o gün yaşadığı heyecanı yansıtan ilk şekliyle kalmasını istediği için şiir üzerinde herhangi bir düzeltme yapmadığını ifade etmiştir.

4.1.9. Öperim

Âşık Celâli, Karayolları Bölge Müdürlüğü'ne yaptığı iş başvurusunun kabul edilmesi sürecinde kendisine yardımcı olan kurum müdürü Hüseyin Erol TUGA'ya şükran duygularını ve işe başlayacak olması nedeniyle duyduğu sevinci aşağıda yer alan dizelerle ifade etmiştir:

ÖPERİM

*Müdür Bey'im memnun ettiniz bizi
Madden manen size çok minnettarım
Allah'ım da memnun eylesin size
Hürmet eder ellerinden öperim*

*Çok sağ olun beni işe aldınız
Çaresiz derdime çare buldunuz
İnsanlık namına lütuf kıldınız
Hürmet eder ellerinden öperim*

*Gönlüm refah buldu işe geçince
Sizi anıyorum gündüz ve gece
İsminiz olmuştur dilimde hece
Hürmet eder ellerinden öperim*

*Ben fakiri ızdıraptan kurtardın
Derdimi eksilttin, neşem artırdın
Kurumuş bağımnda çiçek bitirdin
Hürmet eder ellerinden öperim*

*Bilmiyorum nasıl teşekkür edem
Hem müdürümsünüz hem babam, dedem
Kalem kâğıt yetmez sizi anlatam
Hürmet eder ellerinden öperim*

*Celâli der bana yardım ettiniz
Darda idim imdadıma yettiniz
Siz gönlümde özel mekân tuttunuz
Hürmet eder ellerinden öperim (Yenitürk, 2015: 31-32)*

4.1.10. Seni

Âşık Celâli, “Seni” isimli şiirini hangi olayın üzerine yazdığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Van'da bulunan Kız Öğretmen Okulu'ndan öğrenci ve öğretmen olmak üzere birçok dost edinmişim. Hepsi de güzel, iyi insanlardı. 1973 yılı yaz aylarında arkadaşlarla bir gün okulun bahçesinde otururken çok susadım bir bardak su istedim, içlerinden bir kız, “âşık sana su getiririm, ama önce benim şu soruma cevap ver” dedi. Sorusu şöyleydi: “Ben mi güzelim yoksa su mu güzel?” Ben de ikisinin güzelliğini de içeren şu mısrayı söyledim: “Su güzeldir arı duru, sen güzel gönlümün nuru.” Sonraki zamanlarda arkadaşlarla bir araya geldiğimizde arkadaşlar benimle sohbet eder, bana bazı sorular sorarlardı. Suyu getiren kız ise hiç soru sormadan dinlerdi. Yine bir bahar günü arkadaşlarla Van'ımızın güzel

mi güzel Edremit ilçesine piknik yapmaya gittiğimizde o kız orada konuştu. Dedi ki: “Âşık Celâli! Biz gölü, gülü seyretmeye geliyoruz ya sen neyi seyretmeye geliyorsun?” Bu konuşma üzerine ben de “Kâğıt kalemin var mı?” dedim. O da; “Var.” dedi. Ben de neyi seyretmek için geldiğimi şiir ile anlatayım sen de yaz dedim, ben söyledim o da yazdı:”

SENİ

Sevdiğim seninle seyrana gidek
Sen çölü seyreyle ben ise seni
Kırda gül toplayıp muhabbet edek
Sen gülü seyreyle ben ise seni

Sabah faslı çıksak Erek Dağı 'na
Öğlen insek Edremit'in bağına
İkinci çekilsek göl kırağına
Sen gölü seyreyle ben ise seni

Uğrayalım Zernabat'a⁷ bulağa⁸
Zülfün tara su damlasın yanağa
Akşam dönecek evimize otağa
Sen tülü seyreyle ben ise seni

Celal der mehtaba çıkalım bile
Mehtap gibi verir cemalin şule
Aşkınla yanarak döneyim küle
Sen külü seyreyle ben ise seni (Yenitürk, 2015: 50)

4.1.11. Gelmedi

Âşık Celâli, buluşup sohbet etmek için sözleştiği bir kız arkadaşının, buluşma saatinde gelmemesi üzerine uzunca bir süre beklemiş ve aşağıda yer verilen şiirini yazmıştır.

GELMEDİ

Sırtımı yasladım elma dalına
Gece geçti gündüz oldu gelmedi
Hasret kaldım yanağının altına
Yaralarım göz göz oldu gelmedi

Saat yirmi birde bekleyip durdum
Gelir mi gelmez mi güllere sordum
İçten ah çekerek boynumu burdum
Derdim birdi tam yüz oldu gelmedi

⁷ Van'da Erek Dağı eteklerinde bulunan kaynak suyu...

⁸ Bulak: Çeşme

*Mutlak gelecekti bir engel çıktı
Felek aramızda köprüyü yıktı
Ayrılık ateşi sinemi yaktı
Yandı yürek kôz kôz oldu gelmedi*

*Ateş kibrit ben aşk ile yanmıştım
Tebessüme tatlı dile kanmıştım
Buluşmamız kolay olur sanmıştım
Çok sitemkâr bir kız oldu gelmedi*

*Celâli der neler çektim bana sor
Çevremize kurulmuştur tuzak tor
Bir gece beklemek bir seneden zor
Kış bahar yaz son güz oldu gelmedi (Yenitürk, 2015: 55-56)*

4.1.12. Emi

Âşık Celâli, “EMİ” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

“Azeriler, düğüne toy derler. Bizim köyde toylar; kadın, erkek ayrı ayrı yapılırdı. Erkekler gitmesinler diye kadın toyunun kapısına bir de erkek bekçi bırakılırdı. Bizim amcazadelerden Asker ÖNTÜRK diye biri vardı. Genellikle bu görevi o yapardı. Kadınların Asker amcaya gerçekten güven ve saygıları vardı. Bir gün yine toy yapılıyordu. Ben de o akşam kadın toyuna gitmek istedim. Çünkü “gel” diyenim vardı, gönül ferman dinlemiyordu. Biz amcaya, “emi” derdik, Asker eminin yanına vardım: “Ne olursun müsaade et, kadın toyuna gideyim.” dedim. Asker emi de: “Yok müsaade edemem. Sen benim akrabamsın, seni bırakırsam birçok genci de bırakmak zorunda kalacağım.” deyip bırakmadı. Ben de o zaman şu şiiri yazdım:”

EMİ

*Toyun kapısında bekci durarsın
Bırak içeriye gireyim emi
Girme söyler isen kalbim kırarsın
Fazla durmam biraz durayım emi*

*İçimden geliyor türkü söyleyim
İnip aşkın deryasını boylayım
Seni her mecliste tarif eyleyim
Ne istersen hazır vereyim emi*

*Üç Çamlıca verim üç de Yenice
Gara kişmiş alım sen ye iyice
Yeter ki ben toya gidim bu gece
Gönül gözüyle göreyim emi*

*Bulakta anlaştık toya gel dedi
Ben oynayım sen de defî çal dedi
Biraz da büyyüyek beni al dedi
Severek murada ereyim emi*

*Ben olmasam o kız çıkıp oynamaz
Benden başkasına ganı gaynamaz
Aşk sevda çekenler bizi gınamaz
Aşk ile yanıyor yüreğim emi*

*Löküs yanar ışık düşer yüzlere
Mail oldum şirin şirin sözlere
Biri hariç bacı dedim kızlara
Biriyle muhabbet kurayım emi*

*Celâli der utanıram bağışla
Toya gidim sınığ göynümü hoşla
Toydan çıhum başım kır demir taşla
Elin öpüm hâlin sorayım emi (Yenitürk, 2015: 64-65)*

4.1.13. Gelin

Âşık Celâli, 1990 yılında katıldığı bir sünnet düğününde, misafirlere bir hanımın kendisinin yanına gelerek “Âşık abi ben mestur mesture bir köylü geliniyim. Hâlen kaynatam, kaynanam ve büyük kayınlarımla gelenek ve göreneğimizden dolayı konuşmuyorum. Küs değilim, yaşmaklıyım, büyüklerin yanında utanırım çocuğumu kucağıma almaya. Gerek geçmiş gerekse günümüzde benim gibi olan gelinler için benim şahsımda bir türkü söyler misiniz?” demesi üzerine “Gelin” isimli şiiri yazdığını ifade etmektedir.

GELİN

*Süsü püsü yoktur yine de göçek
Olmamış olamaz boyalı gelin
Entarisi çitten başında leçek
Bağlamış başını oyaly gelin*

*Yatsı namazını kılmadan yatmaz
Sabah erken kalkar gaflete batmaz
Yaradan'dan korkar süte su katmaz
Her zaman böyledir hayâli gelin*

*Besmelesiz meme vermez çocuğa
Büyükten utanır almaz kucağa
Balasın sevmeye kaçır bucağa
Gizli gizli sever ayaly gelin*

*Bulaktan su taşır hamur yoğurur
Tandır yakar lavaş pişirip yürür
Gün ortadan sonra tarlaya varır
Yolu toprak taşlı kayaly gelin*

*Kollarında kolçak önünde mezer
Leğenin içinde kurutu ezer
Narin narın ahu gözlerin süzer
Âşık Celâli der ziyaly gelin (Yenitürk, 2015: 81)*

4.1.14. Kendisini

Âşık Celâli, 2013 yılının kış aylarında yakın dostu Âşık Yakup Temeli'nin "Kabakçı Konağı" nda yaptığı programlara katılmaktadır. Bir gün program bittikten sonra bir hanımefendi kendisinden telefon numarasını istemiş ve ertesi gün arayarak yaşamından bahsetmiş ve Celâli'den kendisi için bir şiir yazmasını rica etmiştir. Celâli hanımefendiye ithafen "Kendisini" isimli şiirini yazdığını ifade etmektedir.

KENDİSİNİ

*Bir gelin yüzüme baktı ah çekti
Hem beni çürüttü hem kendisini
İnci gibi gözlerinden yaş döktü
Hem beni eritti hem kendisini*

*Hâlini anlattı pek çok üzölmüş
Gönöl çarkı terse dönmüş bozulmuş
Dert değirmenine düşmüş ezilmiş
Hem beni kuruttu hem kendisini*

*Vefasızdan darbe yemiş hileyle
Gölmesi bir kaşık ağlar seyleyle
Yolu dikenlidir gider çileyle
Hem beni yürüttü hem kendisini*

*Celâli der suçsuz suçlu görünmüş
Derd u gamın libasına bürünmüş
Sürütmüşler sürüm sürüm sürünmüş
Hem beni sürüttü hem kendisini (Yenitürk, 2015: 82)*

4.1.15. Gülçiçek

Âşık Celâli, "Gülçiçek" isimli şiirini 1987 yılında eşi için yazmıştır. Celâli, dünyaya gelecek beşinci çocukları erkek olursa ismini (babasının da ismi olan) "İsmail" koymak istediğini, çocukları dünyaya geldiğinde de dileğinin gerçek olması üzerine duygulanarak eşi için bu şiiri yazdığını söylemektedir.

GÜLÇİÇEK

*Tam gönölümce oldu benim sevdiğim
Severekten bana varmış Gülçiçek
Mübalağa değil gerçek övdüğüm
Benim imdadıma ermiş Gülçiçek*

*Bizi bir araya getirdi kader
Beni şad etmeye hep gayret eder
Değerli annesi muhterem peder
Onlardan terbiye görmüş Gülçiçek*

*Ben ona bey oldum o bana hanım
Çağırırsam söyler efendim canım
Mazeret aratmaz hoş geçer günüm
Hizmetime göğüs germiş Gülçiçek*

*Karınca gibi çalışıp didindik
Hamdolsun ki mutlu yuva edindik
Beş çocuk sahibi olduk sevindik
Verdiği ikrarda durmuş Gülçiçek*

*Leyla Ülkü Alparslan'ıma ana
Hem İsmail'ime hem de Canan'a
Gücüme güç katar yardımcı bana
Yarama merhemi sürmüş Gülçiçek*

*Celâl'den izinsiz dışarı çıkmaz
Dönüp de namehrem yüzüne bakmaz
Bir kez olsun dahi gönlümü yıkmaz
Gönlümde hep mekân kurmuş Gülçiçek (Yenitürk, 2015: 84)*

4.1.16. Mutluyum

Âşık Celâli, “Mutluyum” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde yapılan bir programa katılmışım. Kız öğrencilerden biri şöyle bir soru sordu; Âşık Celâli eşinizi görmeden sevip evlendiğiniz için mutlu musunuz? Bu soru üzerine eşimle mutluluğumu belirten şu şiiri yazdım:”

MUTLUYUM

*Görücü usulü tanıdım seni
Ben seni görmeden sevdim mutluyum
Sevdiğime pişman etmedin beni
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*Mevla'm yazdı kabul ettin kaderi
Yüreğine gömdün gamı kederi
Benim için hem hurisin hem peri
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*O gün bugün senden memnundur özüm
Sıkıntılarım hep oldun çözüm
Vasfın anlatmaya yetmez ki sözüm
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*Beş çocuğumuz var vefakâr ana
Ben kızarken oldun susmaktan yana
Rabb'im cennetini lütfetsin sana
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*Umarım ki sen de benle mutlusun
Acıları hep paylaştık tatlısın
Hayâli iffetli çok gayretlisin
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*Otuz dört yıl oldu birlik duygumuz
Karşılıklı muhabbet ve saygımız
Eksilmedi hep artıyor sevgimiz
Ben seni görmeden sevdim mutluyum*

*Adın Gül' dür kendin binbir gül oldun
Bahçemde meyveli ağaç dal oldun
Celâl'a gören göz ayak el oldun
Ben seni görmeden sevdim mutluyum (Yenitürk, 2015: 85)*

4.1.17. Kız Kulesi

Âşık Celâli, 2010 yılının Ekim ayında İstanbul'u ziyaret etmiş, Kız Kulesi'ni gezerken hissettiklerini aşağıda yer alan şiiriyle anlatmıştır.

KIZ KULESİ

*Ne kadar güzel kız imiş
Adına Kız Kulesi var
Hem bahar hem de yaz imiş
Solmayan gül lalesi var*

*Kral kıza yapmış kule
Demiş ki kızım kurtula
Yılan gelmiş bile bile
Düşman olmuş hilesi var*

*Zehirlemiş kız da ölmüş
Gerçekten çok yazık olmuş
Kız Kulesi eser kalmış
Hasret kokan sulası var*

*Üsküdar'a bakıp gitmiş
Yiğitleri yakıp gitmiş
Deniz ile akıp gitmiş
Hem sefa hem çilesi var*

*Celâl der kuleyi gezdim
Harika yapıdır sezdim
Aşk ile şiiri dizdim
Her aşkın bir belası var (Yenitürk, 2015: 87)*

4.1.18. Affeyle

Âşık Celâli, "Affeyle" isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“1973 yılında Necip Fazıl KISAKÜREK Van'a konferans vermek için gelmişti. Bir anısını şöyle anlatmıştı: Fransız bilim adamları bana; Müslüman âleminden öyle bir örnek göster ki Batı âleminde olmasın. Ben de Hz. Ebubekir Sıddık (r.a.)'ı örnek gösterdim. Dedim ki: Hz. Ebubekir Sıddık şöyle dua etmiş: "Allah'ım bana öyle bir vücut ver ki tüm cehennemi kaplayayım hiçbir insan yanmasın.” Ben de Âşık Celâli olarak Hz. Ebubekir Sıddık (r.a.) 'ın bu hikmetli sözlerinden etkilenererek bu şiiri yazdım”

AFFEYLE

Ya Rab sana sığındım evvel ahir
Abat et yıkma kulların affeyle
Her şey sana ayan batın ve zahir
Zindana tıkma kulların affeyle

Âşık oldum güzel cemalan Allah
Cemalden vazgeçmem vallah ve billah
Kendi hürmetine yardım et İlah
Darda bırakma kulların affeyle

Ya Allah ya Fettah Rezzak'tır adın
Gafur u Rahim'sin affetmek vadin
Affim azabımdan çok çoktur dedin
Kusruna bakma kulların affeyle

Tek Allah'sın eş ortağın yok senin
Dünya ahiret eserin hak senin
Merhametin suçumuzdan çok senin
Kabirde sıkma kulların affeyle

Yalvarırım boş çevirme elimi
Dardan kurtulsun insanlık âlemi
Sağ elimize ver defter kalemi
Azaba sokma kulların affeyle

Celal der aşkınla pak et sinemi
Sevdiklerin içine yaz künyemi
Bir vücut ver kaplayam cehennemi
Ben yanam yakma kulların affeyle (Yenitürk, 2015: 130)

4.1.19. Yunus

Âşık Celâli, 1991 yılının Yunus Emre yılı ilan edilmesi üzerine “Yunus” isimli şiirini yazdığını ifade etmektedir.

YUNUS

Büsbütün kamu âleme
Kucak açıp gelen Yunus
Bağlanmıştı Hak kelama
Manasını bilen Yunus

Şeyhinden himmeti aldı
Sevgi denizine daldı
Şirin muhabbeti baldı
Hak aşkıyla dolan Yunus

Başı canı vererek dedi
Aşkla yansın yürek dedi
Bana seni gerek dedi
Şirki kalpten silen Yunus

Sevgi temelini kuran
Kardeş menziline varan
İkilik defterin düren
Birlik çağrı kılan Yunus

Gönüllere kurdu tahtı
Sevip sevmekti ahtı
İki cihanda ak bahtı
Derde derman bulan Yunus

İlahî aşk var o pirde
Hoşgörü makul her yerde
Bin dokuz yüz doksan birde
Sevgi yılı olan Yunus

Celâli der selam size
Gittin pürnur olan ize
Bay geda bir dedin bize
Herkesle dost kalan Yunus (Yenitürk, 2015: 173)

4.1.20. Beğenmiyor⁹

Âşık Celâli, “Beğenmiyor” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“İş yerimden eve dönüş yolumun üstünde bir bahçe vardı. Kızlar orada oturur çay içerlerdi. Ben de geçtiğim zaman “Âşık gel, çay iç...” derlerdi. Gider iki bardak çay içer, biraz sohbet ettikten sonra kalkar giderdim. Bir gün yine aynı yoldan geçiyordum, hissettim ki kızlar çay içiyorlar fakat beni çağırmadılar. Herhâlde unutmuş olacaklar diye kendim gittim. “Kızlar bir bardak çay içebilir miyim?” diye sordum, yok dediler, içemezsin seni beğenmiyoruz. Eyvah dedim atalar demiş ya: “Çağrılan yerden erinme, çağrılmayan yerde görünme.” Ve nitekim öyle oldu, duygulanarak “Beğenmiyor” adlı şiirimi yazdım, yazdıktan sonra kızlar; “Tanıdık büyüklerden birisi, Âşık’a dokunaklı bir laf söyleyin böylece şiir yazsın dedi. Biz de sana şiir yazdırabilmek için o sözleri söyledik” diyerek özür dilediler.”

⁹ Âşık Celal Yenitürk’ün “Beğenmiyor” isimli şiiri, Süriye Coşkun tarafından hazırlanan tez çalışmasında “Beğenmez” ismiyle yer almaktadır. Eserin bu iki varyantı, Celâli’nin eserlerini zaman içerisinde tekrar ele alması, kafiye ve sözlerde değişiklikler uygulayarak eseri zaman içerisinde yeniden biçimlendirmesine örnek olarak gösterilebilir. “Beğenmiyor” isimli şiirin hemen ardından karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi amacıyla “Beğenmez” başlıklı varyantı da sunulmuştur.

BEĞENMİYOR

Yirminci asırda bulduk belayı
Çirkin olanları göz beğenmiyor
Oğullar babayı kızlar anayı
Gelin kaynanada söz beğenmiyor

Kızlar kalbim kırıp yaptığımız suçtur
Dış önemli değil önemli içtir
Gönülleri beğendirmek çok güçtür
Kumaş ister basma, bez beğenmiyor

Kibirlik belirdi kadın erkekte
Merhamet azaldı kalpte yürekte
Bütün halkın gözü çok zenginlikte
Kanaat edip de az beğenmiyor

Bakîdir Allah'ın hâkimiyeti
Yaratmıştır yetmiş iki milleti
Buyurmuş millete farzı sünneti
Millet günah yapar farz beğenmiyor

İnsanlar azınca bozuldu huyu
Kardeş kardeşine kazıyor kuyu
Dansa çevirdiler düğünü toyu
Pop çıktı da kimse saz beğenmiyor

Şimdi birçok insan azar kırkında
Bozukluk var makinenin çarkında
Öz yüzü kararmış değil farkında
Çok mübarek nurlu yüz beğenmiyor

Kargaya diyorlar haydi öt keklik
Namertler çoğaldı azaldı mertlik
Celâli der para oldu erkeklik
Şimdi fakirleri kız beğenmiyor (Yenitürk, 2015: 193-194)

BEĞENMEZ

Yirminci asırda bulduk belayı
Çirkin olanları gözler beğenmez
Oğullar babayı kızlar anayı
Gelin kaynanayı sözler beğenmez

Kızlar kalbim kırıp yaptığımız suçtur
Dış önemli değil önemli içtir
Gönülleri beğendirmek çok güçtür
Her türlü nesneyi özler beğenmez

Gururluk belirdi kadın erkekte
Merhamet azaldı kalpte yürekte
Bütün halkın gözü çok zenginlikte
Kanaat edip de azlar beğenmez

*Mevlâm buyurmuştur farzı sünneti
Yiğit olan kaldıramaz minneti
Hak yaratmış yetmiş iki milleti
Millet günah yapar farzlar beğenmez*

*İnsanlar azınca bozuldu huyu
Kardeş kardeşine kazıyor kuyu
Dansa çevirdiler düğünü toyu
Pop çıktı da kimse sazlar beğenmez*

*Şimdi birçok insan azar kırkında
Bozukluk var makinenin çarkında
Öz yüzü kararmış değil farkında
Çok mübarek nurlu yüzler beğenmez*

*Kekliğe diyorlar öt benim kazım
Herif hanımına diyor gel kızım
Söyle Celâl söyle sana ne lazım
Şimdi fakirleri kızlar beğenmez*

4.1.21. İçinde

Âşık Celâli, 2007 yılında ABD'nin Irak'a savaş açması sonucunda yüz binlerce Müslümanın katledilmesinden etkilenerek “İçinde” isimli şiiri yazdığını ifade etmektedir.

İÇİNDE

*Sömüren katiller Irak'a girdi
Çok insan öldürdü işkence verdi
Namusa dokundu ipleri gerdi
Müslümanlar ayıp arın içinde*

*Saddam'ı bahane etti evvela
Şimdi gelip rahat kondu petrola
Kan ağlıyor Musul Necef Kerbela
Müslümanlar ah u zarın içinde*

*Faydalı kaynağı aldılar ele
Zulüm ediyorlar hep bile bile
Göz koydular bağımızdaki güle
Müslümanlar diken harın içinde*

*Düşmanlar mı güçlü biz de mi kusur
Aliyül Mürteza türbesi mahsur
Şeyh Kadir Geylani Bağdat'ım esir
Müslümanlar dert azarın içinde*

*Susturuldu Kerkük'ümün türküsü
Hedefine ulaşmadı ülküsü
Türk'ü Kürt'ü bölen düşman virüsü
Müslümanlar gam efkârın içinde*

*Çeçen öz yurdunda hep tarumardır
Filistin taş atsa derler terördür
İsrail'de bomba dayısı vardır
Müslümanlar yokluk darın içinde*

*Azerbaycan Karabağ'da kan ağlar
Afganistan Türkistan kara bağlar
Kıbrıs ve Trakya yüreğim dağlar
Müslümanlar sis gubarın içinde*

*Müşrikler acımaz insan öldürür
Açan yavru çiçekleri soldurur
Hak yerine batıl fikri doldurur
Müslümanlar çok zararın içinde*

*Müslümanlar birlik olamıyorlar
Birbirine yardım kılamıyorlar
Huzuru refahı bulamıyorlar
Müslümanlar zehri mârın içinde*

*Celâli der Rabb'im yardım et yeter
Beterin beteri var etme beter
Beter eder isen müminler biter
Müslümanlar ateş nârın içinde (Yenitürk, 2015: 208-209)*

4.1.22. Depresyodayım

Âşık Celâli, “Depresyodayım” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“2001 yılının Ekim ayında Van' da âşıklar kahvehanesinde oturuyorduk. Radyoda da bir bayan sanatçı "Depresyodayım" adlı şarkıyı söylüyordu. Yanımda oturan Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Abdurrahim Tufantoz Hoca'm; “Âşık sen de depresyonla ilgili bir şiir yazabilir misin? dedi. Duygulanarak bu şiirimi yazdım:”

DEPRESYONDAYIM

*İsraf ayyuktadır harca ha harca
Varım kayıp oldu depresyodayım
Devleti saktular çok kötü borca
Kârım kayıp oldu depresyodayım*

*Hortumcular çaldı aldı parayı
Mahvettiler mazlum ve fukarayı
Kanattılar saran yoktur yarayı
Sarım kayıp oldu depresyodayım*

*Haklıların hakkı verilmez oldu
Zalimlere hesap sorulmaz oldu
Adaletin darı kurulmaz oldu
Darım kayıp oldu depresyodayım*

*Güçlü olan güçsüzleri eziyor
Yıkıcılar yapmaz her an bozuyor
Hayâsızlık ekranda kol geziyor
Arım kayıp oldu depresyodayım*

*Azaldı ak ile karayı seçen
Çoğaldı eroin ve esrar içen
Yokluk içindedir eken ve biçen
Tarım kayıp oldu depresyodayım*

*Üretim bitiyor üremez olduk
Yıkmaya başladık öremez olduk
Kaptan basiretsiz göremez olduk
Farım kayıp oldu depresyodayım*

*Celâl der yurdumun üstündedir çem
Yaban parasına yetmiyor akçem
Yeşilim tükendi kurudu bahçem
Barım kayıp oldu depresyodayım (Yenitürk, 2015: 211-212)*

4.1.23. Sarımsak

Âşık Celâli, “Sarımsak” isimli şiiriyle ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Boynumda bir sivilce çıktı, iyi olduktan sonra yerinde bir beyazlık kaldı. Karayollarında Berber Ferman Usta vardı. Dedi ki; biraz sarımsak sürersen bu beyazlık iyi olur. Akşam eve gittim, biraz sarımsak dövürerek bir tülbentle boynuma sararak uyudum. Sabah kalktım ki eyvah! Boynum yara bere içinde her yer kabarmış. Doktora gittim. Pansuman yapıldıktan sonra ilaç alıp eve döndüm. Çok fena oldum. Bir hafta işe gidemedim. Dedim ki hele sazi getirin sarımsağın da canı bir türkü istiyor. Bir şiir yazarak çalıp söyleyeyim”

SARIMSAK

*Faydalısın diye sardım boynuma
Boynumun etini yaktın sarımsak
Dost olarak girdin benim koynuma
Düşman olaraktan çıktın sarımsak*

*Berber Ferman Usta söyledi seni
Beraber çalıştık çok sever beni
Ateşten ziyade yakarsın teni
Enseme bir sille çaktın sarımsak*

*Saçkırana iyi diyerek sürdüm
Sabah kalktım boynum yanıyor gördüm
Hanım ile çocukları çağırdım
Onların canını sıktın sarımsak*

Seni severekten yaparız yemek
Demek bazen acı oluyor sevmek
Boynumda kabarlar asıldı tek tek
Kabar deşildikçe aktın sarımsak

Celâli der yine seni severiz
Bazı yemekleri seninle yeriz
Dışı yaktın içi yakma dileriz
Yüzüme öfkeyle baktın sarımsak (Yenitürk, 2015: 214)

4.1.24. Doktor Bey

Âşık Celâli, “Doktor Bey” isimli şiiriyle ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“22.11.1999'da rahatsızlanmıştım. Van SSK Hastanesi dâhiliye doktoruna gittim. Halil AKTAŞ adında bir doktor vardı. Hastalara çok sert bir davranış sergiliyordu. Hastalar bir şey sormak istediklerinde; ‘Tamam tamam haydi yürü çık.’ diyerek azarlıyordu. Sıra bana geldiğinde içeri girdim. Meramımı anlattıktan sonra bana; ‘Kaç tane çocuğun var?’ diye sordu. Ben de ‘Beş tane çocuğum var’ dedim. Doktor bana; ‘Be cahil niye bu kadar çocuk yaptın?’ dedi. Ben de ‘Saygıdeğer doktorum bana cahil demeyiniz, ben bir halk ozanıyım sizinle ilgili bir şiir yazabilirim.’ dedim. Doktor; ‘Haydi yaz da seni göreyim. Zaten burada hastalardan dolayı beynim uyuşuyor, haydi yürü çık.’ diyerek beni azarladı. Duygulanarak şu şiirimi yazdım:”

DOKTOR BEY

Hor gördüğün cahil değil ozandır
Niye moral bozuyorsun Doktor Bey
Vatan millet için şiir yazandır
Doğru yoldan azıyorsun Doktor Bey

Bana cahil söylemeye yok hakkın
İyi düşün biraz terbiyen takın
Adın güzel Halil cahil ahlakın
Hastalar kızılıyorsun Doktor Bey

Kültürüme ediyorsun hakaret
Hakaret hoş değil biraz dikkat et
İçindeki bencilliği kopar at
Kibir mağrur geziyorsun Doktor Bey

Okumuşsun irfan olmaya çalış
Hoşgörülü insan olmaya çalış
Gönüllere derman olmaya çalış
Boşa ilaç yazılıyorsun Doktor Bey

Allah'a çok şükür sağ olsun devlet
Çalıştım rızkımı verdi nihayet
Beş çocuğum varsa sana ne zahmet
Mazlumları eziyorsun Doktor Bey

*SSK'da dersin beynim uyuşur
Özele gelince huyun değişir
Celâli der hasta dertli konuşur
Dudakların büzüyorsun Doktor Bey (Yenitürk, 2015: 215-216)*

4.1.25. Hırsız

Âşık Celâli, 2006 yılının Şubat ayında kızı Leyla'nın tedavisi için hanımı ve damadı ile Ankara'ya gittiğinde evlerine hırsız girmiştir. Celâli bu olayla ilgili üzüntüsünü aşağıda yer alan şiiriyle ifade etmiştir:

HIRSIZ

*Kızım hasta götürdük Ankara'ya
Çare arıyorduk derde yaraya
Utanmaz haberin geldi oraya
Bizi sıktın sıkılırsın sen hırsız*

*Çelik kapı çift anahtar kırılmışın
İnsafsızca evimize girmişsin
Maddi ve manevi zarar vermişsin
Tor tuzağa takılırsın sen hırsız*

*Dikenleri tercih eyledin güle
Hırsız yüzün kara hep bile bile
Er geç yine yakan verirsin ele
Zindanlara tıklılırsın sen hırsız*

*Ya öldürür veyahut da ölürsün
Ölsen öldürsen de belan bulursun
İş işten geçince pişman olursun
İnan bir gün yıkılırsın sen hırsız*

*Kendine dön başın eğerek gezme
Bizi üzdün başkalarını üzme
Helal kazan haram girdapta yüzme
Bataklara çakılırsın sen hırsız*

*Aklı olan gidip kimseyi soymaz
Hırsızların gözü doymamış doymaz
Allah bunu senin yanına koymaz
Ateşlerde yakılırsın sen hırsız*

*Affedici olun demiş Zülcelâl
Tövbe etsen seni ederim helal
Gel Celâl'in sözlerinden hisse al
Hakk'a dönsen kurtulursun sen hırsız (Yenitürk, 2015: 217)*

4.1.26. Dilemektesin

Âşık Celâli, “Dilemektesin” isimli şiirini, “birtakım yazarçizerlerin Ermenilerden özür dileme kampanyasına tepki” olarak 2008 yılının Aralık ayında yazdığını ifade etmektedir.

DİLEMEKTESİN

*Yalan iftiraya inanan aydın
Ermeni'den özür dilemektesin
Düşmanını sadık dostun mu sandın
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Geçmişinden geleceğinden utan
Seni helal etmez ki şehit yatan
Karnını doyuran bu cennet vatan
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Yüz binlerce Türk'ü yakan Ermeni
İnsafsızca ev bark yıkan Ermeni
Namusumuza hor bakan Ermeni
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Zulüm ile işkenceyi gören Türk
Mecbur nefsi müdafaaya giren Türk
Yüz binlerce canın şehit veren Türk
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Suçtan yanasınız siz bile bile
Attığınız imza doludur hile
Ebu Cehil'den de git özür dile
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Özürün büyüktür kabahatinden
Dikkat eyle düşeceksin katından
Eşek bulamazsın insan atından
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Özrünle kendini affettirirsin
Yoksa yüzü kara mahvettirirsin
Ardından beddua laf ettirirsin
Ermeni'den özür dilemektesin*

*Celal der gafletten uyan, kalk, düşün
Vicdanını iyi yokla bak, düşün
Karabağ'a biraz sahip çık, düşün
Ermeni'den özür dilemektesin (Yenitürk, 2015: 218)*

4.1.27. Öğretmenim

Âşık Celâli, “Öğretmenim” isimli şiirini Öğretmenler Günü'nde öğretmenlere armağan olarak yazdığını ifade etmektedir.

ÖĞRETMENİM

Öğretmenler Günü Yirmi Dört Kasım
Manada çok büyük gün öğretmenim
Sizi tebrik eder sazım ve sesim
Yürekten kutlarım ben öğretmenim

Körpe dimağlara barışı saçan
Yavrulara şefkat kucağın açan
Severekten kutsal mesleğin seçen
Mesleğinde şeref şan öğretmenim

Cıvı cıvı kuşlar çevren sarıyor
Her birisi ayrı sual soruyor
Severek onlara cevap veriyor
Hoşgörü güler yüz şen öğretmenim

Duymayana kulak, görmeyene göz
Konuşmayana dil elde kalem yaz
Engelliye sabır sevgi dolu haz
Düşkünün yârisin sen öğretmenim

Celâli 'nin gönül dostu özüsün
Şiirinde mısra elde sazısın
Vatan için zorluklara razısın
Halk için fedakâr can öğretmenim (Yenitürk, 2015: 271)

4.1.28. Öğretmenim

Âşık Celâli, “Öğretmenim” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir: “1985 yılında kızım Leyla ilkokul 3. sınıfta iken “Babacığım, ben yazmışım gibi öğretmenime bir şiir yazar mısın?” dedi; ben de onun hislerine tercüman olarak bu şiiri yazdım.”

ÖĞRETMENİM

Babam beni kayıt etti okula
Henüz altı idi yaş öğretmenim
Dedi kızım haydi git güle güle
Beni karşıladın hoş öğretmenim

Öğretmenim öğrencini eğittin
Bana okuma yazmayı öğrettin
Size minnettarım iyilik ettin
Ela göz üstünde kaş öğretmenim

Vankulu İlkokuludur okulum
Allah'ım artırsın zekâ ve aklım
Vatan hizmetine talip çikalım
Doğruca görülsün iş öğretmenim

*Bilgidir bilgisiz yaraya ilaç
Millet kalkınması olmalı amaç
Fidan büyür olur bar veren ağaç
Gönül bahçesinde kuş öğretmenim*

*Leyla Yenitürk der şiirim böyle
Severim vatanı şehirle köyle
O demiştir çalış övün kâr eyle
Atatürk'tür benim başöğretmenim (Yenitürk, 2015: 272)*

4.1.29. Asker Olmak İster İdim

Âşık Celâli, “Asker Olmak İster İdim” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“1972 yılında askere çağrıldım. Van'da tam teşekküllü hastane bulunmadığından Erzurum Mareşal Fevzi Çakmak Hastanesi'ne gönderildim. Orada heyetin huzuruna çağrıldığımda tabip albaylardan birisi bana gülümseyerek ‘Vanlı, şanlı sen de asker olmak ister miydin?’ dedi. Ben de ‘Albayım, ben halk ozanıyım, müsaade ederseniz bir şiirle duygularımı dile getireyim.’ dedim.”

ASKER OLMAK İSTER İDİM

*Bin dokuz yüz yetmiş iki üzüldüm
Dediler askerlik çağınız gelmiş
Derdi çoklar defterine yazıldım
Düşüne düşünce gönüm gam dolmuş*

*Benim yaşitlarım gitti askere
Ben de ağlayarak düştüm efkâra
Boyun büküp çekildim bir kenara
Hayatımın gülü açmadan solmuş*

*Bad-ı saba gibi durmaz eserim
Gönüllü bir asker olmak isterim
Kader bırakmadı ona küserim
Gönüm keder dolu ummana dalmış*

*Özenirim gazi şehit yatana
Cephede düşmana kurşun atana
Askerlik yapmadım ulu vatana
Onun için hasret içimde kalmış*

*Ben yapmadım yapanlara ne mutlu
Yiğitlerim yapsın ben de umutlu
Askerlik takdire şayandır kutlu
Sadık asker olan cenneti almış*

*Allah'ım sen eyle askere yardım
Düşmanlar elinde kalmasın yurdum
Her zaman kazansın muzaffer ordum
Türkiye'm Türklere emanet olmuş*

*Celâli der ordumu çok severim
Allah yardımcısı olsun dilerim
Ordum için olur ise yararım
O zaman olurum saadet bulmuş* (Yenitürk, 2015: 307-308)

4.1.30. Türk Polisi

Âşık Celâli, Türk Polis Teşkilatı'nın 150'nci yıl dönümü kutlaması münasebetiyle gerçekleştirilecek programa davet edildiğinde duygulanarak "Türk Polisi" isimli şiirini yazmıştır.

TÜRK POLİSİ

*Yüz ellinci yıl dönümün kutlanır
Kutlamaya hakkın var Türk polisi
Fedakârca zorluklara katlanır
Elbette görevin zor Türk polisi*

*Zor aşılır huzur gelir vatana
Rahmet vatan için şehit yatana
Bağlısın soyuna şanlı atana
Devletine sadık yâr Türk polisi*

*Kara gün ak olur ümitsiz olma
Savunduğun doğru geriye kalma
Görevin kutsaldır sakın ha yılma
Dileriz hedefe er Türk polisi*

*Halk uyurken sen beklersin görevin
Yapmışsın yap başarılı ödevin
Halkı şefkat ile kucakla, sevin
Azgın yaraları sar Türk polisi*

*Halkın malı canı emanet size
Yakışır adalet merhamet size
Yakışmaz kötülük ihanet size
Şerefli namuslu ar Türk polisi*

*Bölücü yıkıcı sözlere bakma
Yıpratıcı tahrikleri hiç takma
Düşmandan korkmadın yine de korkma
Gaddarlara hesap sor Türk polisi*

*Zalime tokmaksın mazluma siper
Güvenlik kuvveti ahde vefakâr
Vefakâr insanlar olur bahtiyar
Zarar değil her an kâr Türk polisi*

*Celâl der kutlarınız bu mutlu günün
Millete sevgin var olamaz kinin
Seversin bayrağın vatanın dinin
Mekânınız olsun nur Türk polisi* (Yenitürk, 2015: 314-315)

4.1.31. Mehmet Abi

Âşık Celâli, “Mehmet Abi” isimli şiiriyle ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“1974 yılında Van'da bulunan Azeri Türk büyüklerinden Mehmet BOZKURT, İran'da bulunan Azeri Türklerinin ziyaretine gitti. O esnada İran ve özellikle de Rusya'da bulunan Azeri Türklerinin durumu hiç iyi değildi. Mehmet abi Türkiye'ye döndüğünde duygularımı şu şiirle dile getirmiştım:”

MEHMET ABİ

*Mehmet abi ettin İran'a sefer
Orda Azeri Türk var Mehmet abi
Bekliyoruz sizden iyi bir haber
Hayırlı müjdelere ver Mehmet abi*

*Gönül arz eyledi gittin İran'a
Çok şükür selamet döndün vatana
Azeri Türk tutsak olmuş yabana
Gülü soldurmakta har Mehmet Abi*

*Azeriler hoş danışır balamla
Yahşi sohbet eder dilde kelâmla
Öz name yazarlar elde kalemler
Kapat gizli kalsın sır Mehmet abi*

*İran ile Rusya'da çok Azeri
Bu yüzdendir bitmez âşık efkârı
Onlar ızdırıp da ben nedim varı
Gönlümde yara var sar Mehmet abi*

*Türk'ü Türk'ten ayırıyor şu gurbet
Onlar bize biz de onlara hasret
Soydaşlarım eziliyor bize dert
Bülbül gibi işim zar Mehmet abi*

*Hürriyet bekliyor Azerbaycan yurt
Tarih şahit Türkler mert oğludur mert
Mert Türkleri esir eylemiş namert
Bu da Türkler için ar Mehmet abi*

*Zalim Moskof kısıtlamış hürriyet
Yasak etmiş yaptırmıyor ibadet
Ne tok ekmek verir ne de mülkiyet
Rusya'da yaşamak zor Mehmet abi*

*Celâl der bu zulüm bitsin dilerim
Esir hürriyete yetsin dilerim
Türkler tek gayeyi gütsün dilerim
Hepimiz olalım bir Mehmet abi (Yenitürk, 2015: 322-323)*

4.1.32. Yaslıdır

Âşık Celâli, “Yaslıdır” isimli şiirini 17 Ağustos 1999'da Marmara Depremi'nde kaybettiğimiz vatandaşlarımız için yazdığını söylemektedir.

YASLIDIR

*On Yedi Ağustos Doksan Dokuz'da
Yürekler kan ağlar yüzler yaslıdır
Marmara sallandı şiddet sekizde
Kırpıklar kan ağlar gözler yaslıdır*

*İyi düşün suçun nedir Marmara?
Al yeşil güllerin oldu kapkara
Bir an eşitlendi zengin fukara
Çoklar kan ağlıyor azlar yaslıdır*

*İzmit, Sakarya'da can pazar olmuş
Oturulur evler hep mezar olmuş
Bursa mahzun Gölcük ah u zar olmuş
Türküler kan ağlar sazlar yaslıdır*

*Yalova, İstanbul yıkık Avcılar
Ana baba gitmiş büyük acılar
Saçını başını yolan bacılar
Yiğitler kan ağlar kızlar yaslıdır*

*Düzce'ye yaklaşın Bolu'ya bakın
Birçok çerağ sönmüş şefkatle yakın
Depremzedelere hep sahip çıkın
Dudaklar kan ağlar sözler yaslıdır*

*Yer altında uzar gider fay hattı
İnsanlar azdıkça olur vay hattı
Kullar suçlu çürük yapı say hattı
Vicdanlar kan ağlar sızlar yaslıdır*

*Yirmi bine yakın vefatımız var
Maddi ve manevi pek çoktur zarar
Nice sevgililer sevdiğin arar
Duygular kan ağlar hazlar yaslıdır*

*Hüzünle çağlıyor deniz ırmak göl
Boyun bükmüş sarı çiçek lale gül
Bağlar viran olmuş ötmüyor bülbül
Dağ dere kan ağlar düzler yaslıdır*

*Takdir ilahinin çarkı dönüyor
Yara derin dokundukça kanyor
Âşık Celâli der içim yanıyor
Sizler kan ağlıyor bizler yaslıdır (Yenitürk, 2015: 320-321)*

4.1.33. Türkmen

Âşık Celâli, 2014 yılının Temmuz ayında Irak'ta Türkmenlere uygulanan işkence, zulüm ve sürgün politikaları ile ilgili olarak duygularını “Türkmen” isimli şiiriyle şöyle ifade etmektedir:

TÜRKMEN

*Gözüm görseydi elimde silah
Senin imdadına geleydim Türkmen
Kerkük Telafer'im gidiyor eyvah
Öcünü düşmandan alaydım Türkmen*

*Düşman Türk yurdunu yıktı yıkıyor
Türkmen bin yıllık yurdundan çıkıyor
Gözlerinden kanlı yaşlar akıyor
Keşke gözyaşını sileydim Türkmen*

*Elinden aldılar kaynak petrolün
Tükettiler hem varlığın hem bolun
Perişan ettiler kızın ve oğlun
Derdine bir çare bulaydım Türkmen*

*Yakıyorlar yıkıyorlar galanı
Soldurdular süsen sümbül lalanı
Beşikte iken öldürdüler balanı
Onların saçını yolaydım Türkmen*

*Ah Kerkük ah Kerkük hep yüz ak Kerkük
Arada zalim var sen uzak Kerkük
Kurdular başına bin tuzak Kerkük
O tuzağı yıkıp deleydim Türkmen*

*Gidemedik hepimiz aynı yönde
İçimde hasret var bugün de dünde
Tüm Türklerin birleştiği bir günde
Gam yemezdim o gün öleydim Türkmen*

*Hayat boyu çile çeken ülküyüm
Ülküyü anlatan hoyrat türküyüm
Yılda bir kurban oluyor Kerkük'üm
Her gün sana kurban olaydım Türkmen*

*Türkmenim çekeydi Kerkük' e bayrak
Telafer'de kurumayaydı yaprak
Musul'da da hoyrat diyeydi toprak
O zaman şad olup güleydim Türkmen*

*Celâli der Türkler birlik olmalı
İkilik derdine çare bulmalı
Türkmenim dardadır yardım kılmalı
Lokmamı seninle böleydim Türkmen (Yenitürk, 2015: 326-327)*

4.1.34. Turnalar

Âşık Celâli, “Turnalar” isimli şiirini yazdığı dönem ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“1971 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Banka 'sında yatmakta iken, bir akşamüzeri hastanenin bahçesinde otuyordum. Doktorlarım yanıma geldiler. Bana; “Şu anda gökyüzünden turnalar geçiyor, belki gürültü nedeniyle seslerini duyamıyorsun, birçok âşıklar turnalar için şiir yazmışlar sen de yazabilir misin?” diye sordular. Ben de “Yazabilirim yalnız arkadaşlarıma söyleyin benim bulunduğum odada çok gürültü etmesinler.” dedim. Doktorlar da arkadaşlarıma akşam çok gürültü etmeyin, âşık şiir yazacak diye tembih ettiler. Allah'ın vermiş olduğu ilham ile şiirimi yazdım ve uyudum. Karadenizli Temel adında bir arkadaşım vardı. Gece yarısına doğru beni sarsarak uyandırdı. “Ha Âşık öyle bir öksürsem geliyor, öksürsem hafızan dağılmaz mı?” diye sordu. Böylece Karadenizlilerin ne kadar sadakatli olduklarını öğrenmiş oldum. Bu şiirimi yazdım”

TURNALAR

*Başkent Ankara'da hasta yatarım
Üstümüze kanat gerin turnalar
Dost ahbaba mektup yazar atarım
Mektubumla Van'a erin turnalar*

*Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli
Ziyaret edenin hoş olur hâli
Düz ovası tahıl ambarı ili
Konya'da Mevlâna görün turnalar*

*Mersin Ashâb-ı Kehf kutsal bir değer
Adana, Antep de yirmi dört ayar
Urfa'da İbrahim Peygamber de var
Ondan derde derman sorun turnalar*

*Diyarbakır beden uğrayın elbet
Bitlis'te eğlenip edersiz rahat
Veysel Karani'yi edin ziyaret
Orda yaranızı sarın turnalar*

*Gidin hoşlanırsız Van'ın diline
Sarılırsız Erek Dağı gülüne
Yüzmekle doymazsınız büyük gölüne
Bazen küçük göle girin turnalar*

*Başkale Gürpınar Özalp Gevaş'ı
Çatak Muradiye Şelale başı
Emrah diyarıdır görün Erciş'i
Orada muhabbet kurun turnalar*

*Serin yaylalar var kalırsız hayran
Abdurrahman Baba Başet Mihendan
Van'ın kalesinde edersiz seyran
Edremit bağına varın turnalar*

*Edremit'ten benim köyüme uçun
Adı Kasımoğlu örnek köy seçin
Kızlar soğuk ayran yaparlar için
Orada öterek durun turnalar*

*Celâli gurbette kedere dalmış
Turnalar sizlere arzuhâl kılmış
Anam babam Kasımoğlu'nda ölmüş
Onlara Fatihâ verin turnalar (Yenitürk, 2015: 371-372)*

4.1.35. Nene

Âşık Celâli, “Nene” isimli şiirini nasıl yazdığını şu sözlerle anlatmaktadır:

“İran Şahı Şah Abbas Van Kalesi'ni zapt etmek için askerini alır, Van'a gelir. Eski ismi Şahbağı yeni ismi Beyüzümü olan semte otağını kurar. Çok çaba gösterir ama kaleye girmeyi başaramaz. Şah askerlerine der ki; “Biz burada bekleyeceğiz, kaledekilerin yiyecekleri, içecekleri, giyecekleri tükendiğinde, mecburi kalenin dışına çıkmak zorunda kalacaklar. Biz de böylece kaleyi teslim almış oluruz.” Şah Abbas üzüm diktirir, üzüm bar vermeye başlar. Böylece yedi yıl zaman geçer. Van Kale beyi halkını toplayarak; “Yiyeceğimiz, içeceğimiz, giyeceğimiz tükendi, herkes fikrini söylesin ne yapabiliriz?” der. O esnada piri fâni bir nene konuşmaya başlar; “Beyim bana müsaade ederseniz ben Şah Abbas'ı geri gönderebilirim. Kalebeyi; “Haydi nene seni göreyim. Bir dediğin iki olmayacak, başımıza taç olursun. Anlat bakalım şahı nasıl geri göndereceksin?” Nene der ki; “Ben yarın şahın yanına gideceğim, kaleden beni izleyin şahın yanına yetiştiğim zaman kalenin burcundan kireç tozlarını dökmeye başlayın. Gerisine karışmayın.” Sabah olur, nene bir eline yapmış olduğu çörekleri bir eline de bir bakraç yoğurt alır. Şahın yanına gider. Şah neneye “hoş geldin” dedikten sonra konuşmaya başlarlar. Bir ara şah bakar ki kalenin burcundan beyaz bir şeyler dökülüyor. Neneye sorar: “O kalenin burcundan dökülen beyazlık nedir?” Nene der ki; “Şahım; ambarlardaki eski unlarımız bozuldu, tatları acımış, onlardır kalenin burcundan dökülen beyazlık.” Şah der ki: “Nene daha kaç yıllık yiyeceğiniz un vardır?” Nene der ki; “Yedi yıllık vardır gerisini bilemem.” Şah böylece kaleyi alamayacağını anlar, askerini çeker, gerisin geri İran'a gider. Bu olay beni çok duygulandırdı. Bir an tefekkür ettim. Kale beyinin yanında ozan olsaydım ve Kale beyi bana; “Ozan, nene Şah Abbas'ın yanına gidiyor, neneyi uğurlamak için ne söyler ne çalarsın?” deseydi nasıl bir şiir yazabilirdim, diyerek duygulandım ve şu şiirimi yazdım.”

NENE

*Çevremizi sardı Şah Abbas bizim
Belki sen bir çare bulasın nene
Yedi yıldır dikmiş bar verdi üzüm
Üzümü dalından alasın nene*

*Kale beyi der ki meni gam basıp
Halkım perişandır suratın asıp
İnan nene seni etmerem kâsıp
Yoksul değil zengin olasın nene*

*Kervan yürümüyor, mallar tükendi
Çuhalar eskidi şallar tükendi
Arılar ölüyor ballar tükendi
Dardayız bir imdat kılasın nene*

*Yüzün kıza benzer özün geline
Kurban olam baldan şirin diline
Şah yanına gideceğin biline
Hayırlı müjdeyle gelesin nene*

*Bir elinde yoğurt birinde çörek
Şaha götürmeye cesaret gerek
Nene göster maharetini görek
Kahraman olursun bilesin nene*

*Kalenin burcundan kireç dökülsün
Şah undur sanarak kalksın çekilsin
Otağından tahtı revan sökülsün
Şahı pişman yola salasın nene*

*Celal der yaşadım sanki o anı
Mevla'm esir etme özgür insanı
Sebepler sen ol Hak kurtarsın Tuşba'nı
Firdevs-i alâda kalasın nene (Yenitürk, 2015: 377-378)*

4.1.36. Giderim

Âşık Celâli, “Giderim” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Biz Vanlılar Van Gölü'ne Van Denizi deriz. Bu denizde dört tane ada vardır; Akdamar, Çarpanak, Kuş ve Adır. Adaların en büyüğü Akdamar'dır. Akdamar Adası'nın hazin bir öyküsü vardır. Öyküsü şöyle: Asırlar önce Cantürk adında yiğit mi yiğit, yakışıklı mı yakışıklı bir Türk çobanı denizin kıyısında dolaşırken Akdamar Adası'nı görür. Adayı gidip yakından görmek ister ve yüzerek adaya ulaşır. Bakar ki ada güzel mi güzel, misk ü amber kokuyor, her taraf yeşillikler içinde her kuş mahubasını yâd etmekte. Bademler yenilecek olgunluğa erişmiş, bademleri dalından koparır yer. Biraz dolaşır o esnada güzel mi güzel bir kız karşısına çıkar. Kız Cantürk'e;

-Siz kimsiniz, burada ne işiniz var? diye sorar.

Cantürk der ki;

-Ben bir çobanım, adım da Cantürk. Ya sizin burada ne işiniz var?

Kız da der ki;

- Ben bu adadaki kilisenin keşişinin kızıyım. Adım Tamara. Biz burada yaşarız.

Epeyce sohbet ettikten sonra hani derler ya gönül sevdi mi sever.

İki genç birbirlerinden çok hoşlanırlar. Tamara, Cantürk'e der ki:

-Sen yine gelir misin? Biraz sohbet edelim.

-Gelirim, der Cantürk.

Aralıklarla birkaç gün Cantürk yüzerek adaya geçer. Tamara'yla buluşurlar. Tamara Cantürk'e der ki:

-Bizi böyle yakarlarsa çok kötü olur. Sen gece yüzerek adaya gelebilir misin?

-Gelirim ama karanlıkta adayı bulabilir miyim? der Cantürk.

Tamara; "Ben akşamları geç bir vakitte gaz lambasını yakar adanın kıyısında seni beklerim. Sen de ışığı görerek yüzer adaya gelersin." Bunlar birkaç ay böyle görüşmeye devam ederler. Hani derler ya Allah adamı fesat ve münafıktan korusun. Fesat insanlar kızın babasına Tamara'nın birisiyle görüştüğünü söylerler. Keşiş kızını takip eder ve bakar ki söylenenler doğru. Bir akşam keşiş kızını odaya kapatır. Kendisi kıyıda gaz lambasını yakarak beklemeye başlar. Çobanın denize açıldığını düşünerek gaz lambasını adanın dört bir tarafında gezdirir. Cantürk ışığı takip eder ama bir türlü adaya çıkamaz. Çünkü ışık sürekli yer değiştiriyordur. Keşiş bir süre sonra ışığı söndürür, Cantürk de yüzmekten yorulmuştur ve adaya bir türlü çıkamaz. "Ah Tamara!" diye diye çırpınarak gölün derinliklerinde can verir. Tamara ise babasının Cantürk'e yapmış olduğu kötülüğü öğrenir. O da Cantürk'ün aşkı ile kendisini gölün hırçın dalgalarına bırakır. "Cantürk!" diye diye kaybolur gider. Bu olaydan sonra adanın adı "Ahtamara" olur. Söylene söylene bugüne Akdamar olarak gelir. Ben de bir halk ozanı olarak bu öyküyü şöyle dillendirdim"

GİDERİM

Denize atlayıp yüzdüm Tamara
Işık kayıp oldu düştüm havara
Ne yaptım çıkamadım kenara
Ah Tamara deyip ağlar giderim

Cantürk sen gittin de sanki ben durdum
Hemen ardın sıra denize girdim
Senin aşkın ile canımı verdim
Cantürk deyip kara bağlar giderim

Tamara dedikçe kükredi deniz
Denize gömüldü aşkımız temiz
Belki mahşer günü kavuşuruz biz
Hasretle ciğerim dağlar giderim

Kavuşmak istedim gül yüzlü yüze
Keşiş babam zulüm eyledi bize
Cantürk deyip kendim attım denize
Deniz çalkandıkça çağlar giderim

Gerçekten yaşanmış böyle bir öykü
Ermeni kız âşık etmiş Cantürk'ü
Celal der aşk vazgeçilmez bir ülkü
Aşk ile yüreğim tığlar giderim (Yenitürk, 2015: 380)

4.1.37. Tamara

Âşık Celâli, “Tamara” isimli şiirini (“Giderim” isimli şiirinde de işlemiş olduğu tema) Akdamar Adası ile ilgili efsanede anlatılan, Ermeni keşişinin kızı Tamara’ya hitaben yazdığını söylemektedir.

TAMARA

Âşık Celâli der geldim adaya
Seslendim sesime ses ver Tamara
Baban karşı çıktı aşka sevdaya
Ah çekerek duygu his ver Tamara

Acep yaptığına pişman mı baban
Sana hasret kaldı bizim Türk çoban
Sen bizim gelinsin değilsin yaban
Saçlarını tara süs ver Tamara

Diyorlar denizde boğulan şehit
Boğularak can verdiniz kız yiğit
Cennet defterine oldunuz kayıt
Rüzgâr ile haber es ver Tamara

Dilerim Allah'tan İslam'dır yolun
Seni ahirette eylesek gelin
Yiğit çobanımla hoş olsun hâlin
Kevser'den bir dolu tas ver Tamara (Yenitürk, 2015: 381)

4.1.38. Hayıf

Âşık Celâli, “Hayıf” isimli şiirini nasıl yazdığına dair aşağıda yer alan anısını paylaşmıştır:

“Bizim köyde Mustafa ÖNTÜRK diye biri vardı. Şakacı, güler yüzlüydü. Çok muazzam insan seslerinin taklidini yapardı. Sigara kâğıdını tarağa yapıştırır, zurna gibi ses çıkarır, çalar oynardı, gençleri de oynatırdı.

Yıl 1970... Mehmet dayım ile birkaç tane kuzu aldık. Dayım Mustafa'yı çoban olarak tuttu. Köyden 5 km kadar uzaklıkta dayımların çok büyük çimen tarlaları vardı. Mustafa ile ben kuzuları götürür, orada güderdik. Ara sıra, Mustafa'dan izin alır köyde nişan, düğüne giderdim. Bir gün dedim ki; “Mustafa Abi bana izin ver kız ve erkek arkadaşlarla “den” dögeceğiz. Taş veya topraktan yapılan yuvarlak çukurlara dibek, dibekte tokmaklarla döğülen buğdaya “den” deriz. O buğdaydan bulgur, sütlü buğday dediğimiz kavurga, hedik, kavut gibi yiyecekler yapılır. Mustafa abi istemeyerek de olsa izin verdi. Çantalı bir radyomuz vardı. O zaman radyo çok kıymetliydi. Yüz evden ancak üç beş evde radyo bulunurdu. Güzel de bir beyaz atımız vardı. Radyo benim elimdeydi. Atın sırtına atladım. Binerken elim radyonun düğmesine dokundu, radyo açıldı. Nezahat Bayram türkü söylüyordu, ses yüksek olunca at ürkmeye başladı. Arka ayaklarının üzerine şaha kalktı. O esnada yakınımızda bulunan pınardan kızlar da su taşıyorlardı ve bize bakıp gülüyorlardı. Ben ise kendimden çok radyoyu düşündüğümünden Mustafa

abiye gel radyoyu kapat, at beni düşürecek diye yalvarıyordum. Hissettim ki Mustafa abi elindeki sopa ile ısıklık çalarak atı daha da ürkütüyordu. Bana da "Herkes için şiir yazdın, bana da bir şiir yazmazsan seni kurtarmam" diyordu. Dedim ki; "Mustafa abi, gel yardımcı ol söz veriyorum, sana güzel bir şiir yazacağım." Nihayet geldi, radyoyu elimden aldı, kapattı. At da böylece uslandı, durdu. Mustafa abiye vermiş olduğum söz üzerine bu şiiri yazdım"

HAYIF

*Mustafa abimsin atım ürkütme
Beni boş ver radyo kırılır hayıf
Radyo benim sabrım sabırsız etme
Sonra bana hesap sorulur hayıf*

*Sen hayhuy eyledin şaha kalktı at
Gel de yardımcı ol eyleme inat
Hayatım tehlike bozulur sıhhat
Ömrümün defteri dürülür hayıf*

*Ben yardımcı sen Baş çoban Mustafa
Hep taklit yaparak yorarsın kafa
Attan düşer isem çekerim cefa
Vücudum yerlere serilir hayıf*

*Bir elim radyoda, biri yularda
Gel radyoyu kapat durma kenarda
Kızlar bize gülüyorlar pınarda
Gülme dersem kızlar darılır hayıf*

*Kuzu yayıyoruz yeşil çimende
Sevdaya tutuldum bu gençlik demde
Gönlüm gamlı başım dumanda çemde
Gül açmadan gonca derilir hayıf*

*İnan Celâl memnun edecek seni
İzin ver gideyim döveyim deni
Biri gözü yolda bekliyor beni
Ben gitmezsem o tek yorulur hayıf (Yenitürk, 2015: 382-383)*

4.1.39. Atım

Âşık Celâli, köyde yaşadığı dönemde sahip olduğu beyaz bir at için yazdığını bildirmektedir. Arkadaşlarıyla at yarışı yaparlarken atın arkadan atlamasıyla attan düşerek incinen Celâli, ayağa kalktığı anda atın başucunda beklediğini hissederek duygulandığını ve "Atım" isimli şiirini yazdığını ifade etmektedir.

ATIM

*Bismillah deyip de sırtına bindim
Yolda sağa sola taşarsın atım
Düşerim diyerek kısılıp sindim
Korkum gitti rahvan koşarsın atım*

*Beni gördüğünde kişner durursun
Burdayım gel işareti verirsin
Keklik gibi sekerekten yürürsün
Dörtnala dağ tepe aşarsın atım*

*Anam dokumuştur yular örüğün
Bağlıyorum dallarına eriğin
Otladıkça dalgalanır porığın
Nehir ırmak gibi çoşarsın atım*

*Arktan atlar iken ben düştüm, durdun
Başımın ucunda hâlimi sordun
Sadık idin benle dostluğu kurdun
Esir değil hep hür yaşarsın atım*

*Gücün file benzer iş karıncaya
Beyaz tüyün örnek güle goncaya
Saldırırısın korungana yoncaya
Yedikçe beslenir şişersin atım*

*Nalbantlara çaktırayım nalını
Sağlam mıhlar çeliğin de kalını
Güzün toy var alsan gelin şalını
Dileğim yarışı başarsın atım*

*Yağlı çöçe verdim yutarsın heman
Seversin arpa ot yedekte saman
Celâli der seni sevdim her zaman
At murattır ruhum okşarsın atım (Yenitürk, 2015: 384-385)*

4.1.40. Van'ımız

Âşık Celâli, 23 Ekim 2011 tarihinde Van'da meydana gelen 7,2 şiddetinde deprem nedeniyle yaşanan kayıplarla ilgili duygularını "Van'ımız" isimli şiiriyle dile getirmiştir.

VAN'IMIZ

*Yirmi üç Ekim'de gün ise Pazar
Depremle perişan olan Van'ımız
Altı yüz kırk kişi kazıldı mezar
Ah u figan ile dolan Van'ımız*

*Yıkıcı bir deprem ve tufan oldu
Metropol bir şehir yıkık han oldu
Garip mahzun boynu bükük Van oldu
Abat iken viran kalan Van'ımız*

*Allah'ım depremi durdur yardım et
Hızır'ı imdada erdir yardım et
Azgın yaraları sardır yardım et
Gül gibi açmıştı solan Van'ımız*

*Nice okul evler yıkılmış yerde
Zümrüt Erciş'imiz düşmüş yas derde
Bakıyorum şirin Van'ımız nerde
Şimdi hep ağlıyor gülen Van'ımız*

*Erek Van Gölü'ne bakıp ağlıyor
Sular sefil melül akıp ağlıyor
Van Kalesi yürek yakıp ağlıyor
Saçını başını yolan Van'ımız*

*Deprem öncesinde Van'a göçenler
Şimdi Van'ı bırakıp da kaçanlar
Kaçanlara kardeş kucak açanlar
Kardeşliğe dua kılan Van'ımız*

*Allah'ın takdiri böyle nedelim
Sağlam yapı yapıp şükür edelim
Birlik beraberlik fikri güdelim
Birlik kıymetini bilen Van'ımız*

*Bilmeyenlere de bu örnek olsun
Dostumuz kim düşman kimdir halk bilsin
Dilerim Van eski haline gelsin
Gam ile efkâra dalan Van'ımız*

*Kutluyorum hükümeti, devleti
Cömertleşti şefkat ve merhameti
Fedakârdır şanlı Türk'ün milleti
Milletinden yardım alan Van'ımız*

*Yurt içi, yurt dışı yardım erişti
Tüm kurumlar yardım için yarıştı
Türk, Kürt ayrımı yok herkes barıştı
Sadık dostlarını bulan Van'ımız*

*Celâli diliyor sağlık saadet
Gerekeni yaptı devler ve millet
Özveriyle göster çaba ve gayret
Senden hizmet bekler sılan Van'ımız (Yenitürk, 2015: 390-391)*

4.1.41. Hoşça Kal

Âşık Celâli, “Hoşça Kal” isimli şiiriyle ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“2012 yılında Van'dan Ankara'ya taşındık. Elli beş yılım Van' da geçti. İnsanın memleketinden ayrılması kolay değildir. Van'a nasıl Allah'a ısmarladık diyeceğim derken duygulanarak şu şiirimi yazdım”

HOSÇA KAL

Nasipte varmış Van senden gitmek
Gidiyorum özüm sen de hoşça kal
Hep isterim seni ziyaret etmek
Halkım şehit gazim sen de hoşça kal

Sende babam anam bacım kardeşim
Sırlarımı sıtar ettin sırdaşım
Gâhi güldüm gâhi aktı gözyaşım
İnan gönül gözüm sen de hoşça kal

Sende şiir yazdı duygu hislerim
Anılarım sevdiklerim haslarım
Yeğenlerim akrabam ve dostlarım
Damat torun kızım sen de hoşça kal

Türk Kürt birleşmiştir soyların güzel
İlçe beldelerin köylerin güzel
Örf âdet gelenek toyların güzel
Türküm sazım sözüm sen de hoşça kal

Zernebat kaynak su gölünde soda
İnci kefal balık faydalı gıda
İçinde bulunur dört tane ada
Göl değil denizim sen de hoşça kal

Çok şirin görünür kale ve Erek
Artos Dağı şelale ve Tendürek
Kırlarda çiçekler açar rengârenk
Yayla koyun kuzum sen de hoşça kal

Göbelek ve helis uçkun dağlarda
Akpencer ve sirmo çim cayırlarda
Kazayağı yemlik mende bağlarda
Evelik yarpuzum sen de hoşça kal

Keledoş sengeser asta kayganak
Cılbır şile kavut murtuğa kuymak
Umacaş helise bal peynir kaymak
Doyamadım hazım sen de hoşça kal

Senden ricam ezanını dindirtme
Ay yıldızlı bayrağını indirtme
Vatanını milletini böldürtme
Budur kutsal arzum sen de hoşça kal

Ankara sendedir sen Ankara'da
Vatan bizim hem burada, orada
Âşık Celâl posta olsun arada
Sırtım dönmem yüzüm sen de hoşça kal (Yenitürk, 2015: 392-393)

4.1.42. Van Gölü'nün Canavarı

Âşık Celâli, “Van Gölü'nün Canavarı” isimli şiirini 1996 yılında Van Gölü'nde görüldüğü iddia edilen canavar ile ilgili anlatılanlar üzerine yazmıştır.

VAN GÖLÜ'NÜN CANAVARI

*Hak seni güzel yaratmış
Van Gölü'nün canavarı
Özün sevdirep aratmış
Van Gölü'nün canavarı*

*Gâh görülür merkez Van'da
Erciş Ahlat'ta Tatvan'da
Adilcevaz'da Süphan'da
Van Gölü'nün canavarı*

*Su yüzünde az görünür
Balina şekli sürünür
Dalar hülyaya bürünür
Van Gölü'nün canavarı*

*Maral gibi ürkek huyu
Önünde püskürtür suyu
Derler yirmi metre boyu
Van Gölü'nün canavarı*

*Teknelerden hızlı yüzer
Gölü dört dolanır gezer
Zararlı diyene kızar
Van Gölü'nün canavarı*

*Yüce Allah'ın hikmeti
Düşündürmeli milleti
Van'a yatırım niyeti
Van Gölü'nün canavarı*

*Sırtı tırtırlı nazlanır
Sır gibi kaçır gizlenir
Pek çok sevilir özlenir
Van Gölü'nün canavarı*

*Cazip geliyor insana
Turist akımı var Van'a
Allah ömür versin sana
Van Gölü'nün canavarı*

*Tam çekilemedi resmi
Belirlenemedi cismi
Göl âşığı olsun ismi
Van Gölü'nün canavarı*

*Celâli der sevdim onu
Doksan altı yılı konu
Hayra alamettir sonu
Van Gölü'nün canavarı* (Yenitürk, 2015: 397-398)

4.1.43. Olamaz İdim

Âşık Celâli, kendisiyle gerçekleştirilen görüşmede yöneltilen “*Engelli olmasaydınız şiirleriniz böyle olur muydu? Engelli oluşunuzun şiirleriniz üzerinde etkisi var mı?*” sorusunu cevapladıktan sonra görme engelli olmanın diğer duyuları ve âşığın manevî dünyası üzerindeki etkilerini “*Olamaz İdim*¹⁰” isimli şiirinde dile getirdiğini belirtmiştir. Âşığın görme engelli olmasının manevi dünyasındaki etkileri, adı geçen şiirin üretim bağlamı olarak değerlendirilmektedir.

OLAMAZ İDİM

*Eğer gözüm âmâ olmasa idi
Ben de böyle âşık olamaz idim
Mevla'm bana lütuf kılmasa idi
Aşkın deryasına dalamaz idim*

*Aşkın deryasına daldıran hünkâr
Hakk'ın varlığını eylemem inkâr
Beni bu dünyaya bir getiren var
Getirmese idi gelemez idim*

*Mevla'm yoktan var eyleyip oldurdu
Bir diriltti bir de beni öldürdü
Bin ağlattı sonra bir de güldürdü
Ağlamasa idim gülemez idim*

*Hak dış gözüm aldı iç gözüm kalmış
Yaradan'ın aşkı gönlüme dolmuş
Gönlüm aşkla yanıp hak, batıl bilmiş
Eğer yanmasaydı bilemez idim*

*Celal der Mevla'yı özümde buldum
Bulduğum varlığa hamd sena kıldım
Demek ki arayan bulurmuş bildim
Aramasa idim bulamaz idim* (Yenitürk, 2015: 114)

4.2. ŞİİRLERİN TÜKETİM BAĞLAMAMI

Âşık Celâli'nin şiirleri Kültür Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu kitaplarda, ayrıca gazetelerde ve dergilerde yayınlanmıştır. Celâli, Van'da ve Ankara'da birçok programa

¹⁰ Yenitürk, 2015: 114; Görüşme 6. Soru

katılmış ve eserlerini seslendirmiştir. İLESAM Yazarlar Birliği'ne üye olan Âşık Celâli, pandemi döneminden önce her hafta Cumartesi günleri 3-4 saatlik bir program yaptıklarını, âşık arkadaşlarıyla atışmalar, deyişmeler ve şiir okumaları gerçekleştirdiğini bildirmektedir. Âşık Celâli Ankara'da yayın yapan "Kanal 5" isimli televizyonda altı ay süreyle program yapmış olup program kayıtları "YouTube" isimli sitede de yayınlanmıştır.¹¹

Âşık Celâli'nin şiirleri, 1993 yılında Van Valiliği tarafından "Gönül Gözü-Vanlı Âşık Celâli" ismiyle kitap olarak yayınlanmıştır. Kitapta Celâli'ye ait altmış dört adet şiir yer almaktadır.¹²

Bağlam, bir ürünün üretildiği, nakledildiği ve dolayısıyla tüketildiği her türlü ortamdır (Ekici, 2007: 124). Âşık Celâli'nin şiirlerini besteleyerek bağlama ile çalıp söylediği, bir bakıma "Türkü" formunda eserler ürettiği bilinmektedir. Âşık meclisleri ve radyo-TV programları da eserlerin seslendirilmesi açısından hem tüketim bağlamı hem de eserlerin metninde meydana gelebilecek değişikliklerin tespit edilmesi durumunda "yeniden üretim" bağlamları olarak değerlendirilebilir.

¹¹ URL- <https://www.youtube.com/watch?v=wYJR3LmHiSM>

¹² "Gönül Gözü-Şiirler-Vanlı Âşık Celâli". Van Valiliği Yayınları. 1993

BÖLÜM V

5. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

5.1. ŞİİRLERDE ÖLÇÜ

Âşık Celâli'nin “Gönül Gözü Sözü” isimli şiir kitabında yer alan şiirler incelenerek; 15’li hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin 17 adet, 13’lü hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin 2 adet, 11’li hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin 203 adet, 8’li hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin 82 adet, 7’li hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin ise 8 adet olduğu belirlenmiştir. Âşık Celâli şiirlerinin ağırlıklı olarak halk edebiyatında oldukça yaygın olduğu bilinen 11’li hece ölçüsünde olduğu görülmektedir.

5.2. ŞİİRLERİN NAZIM ŞEKİLLERİ

İncelenen Âşık Celâli şiirlerinin tamamının dörtlüklerle kurulmuş olduğu, serbest tarzda yazılmış şiirlerin bulunmadığı, dörtlüklerle kurulmuş olan şiirlerin ağırlıklı olarak “Koşma” (198 şiir) biçiminde olduğu, on yedi (17) adet şiirin ise “Divan” biçiminde yazılmış olduğu belirlenmiştir. Âşık şiirinin kafiye düzeni genellikle koşma tipinde ya *abab cccb dddb* ya da *abcb dddb eebb*, mâni tipinde ise *aaba ccde eefe* gibi sıralanır (Balkaya,2011:18).

Dilçin, “Divan”ı aruzun, fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün kalıbıyla gazel, murabba, muhammes, müseddes biçiminde yazılan şiirler olarak tanımlamaktadır. “Murabba” biçimindeki divanların uyak düzeninin genellikle “aaba-ccca-ddda-eeee” biçiminde olduğunu bildirmektedir (Dilçin,1983:354).

Balkaya, “Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Divani Türü Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmasında, farklı araştırmacıların “Nazım Şekilleri-Türleri” ile ilgili tasniflerini karşılaştırmalı olarak incelemiş ve aruzun [fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün] veya hece ölçüsünün 15’li kalıbıyla, meclislerin veya fasılların başlangıcında icra edilmesiyle ve özel divani havalarıyla okunması gibi özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini, “divani”nin bir nazım şekli olarak değil âşık şiirinde bir nazım türü olarak tasnif edilebileceğini ifade etmektedir (Balkaya,2011:37).

Balkaya şunları da bildirmektedir:

“Nazım şekli diyemeyiz çünkü kafiye şeması, ölçüsü veya diğer özellikleri esas alınarak divani nazım şekli ile yazılmış bir başka tür mevcut değildir. Nazım türüdür çünkü farklı nazım şekilleri ile yazılır, belirli konular ele alınır, belirli icra yerleri ve sıraları vardır, kendilerine özgü havalarla icra edilirler.” (Balkaya, 2011: 37)

Balkaya'nın çalışmasında sunulan veriler değerlendirildiğinde Âşık Celâli'nin 15'li hece ölçüsü ile yazmış olduğu şiirlerinin de “Divan/Divani” biçiminde yerine “Divan/Divani” türünde tanımlanmasının daha uygun olacağı ifade edilebilir.

Âşık Celâli şiirlerinde 7'li hece ölçüsü ile yazılan şiirlerin kafiye düzeninin (8 şiir) “Mâni” biçiminden (aaba/aaxa) farklı olarak “Koşma” biçiminin kafiye düzeninde (abab cccb) olduğu belirlenmiştir. Celâli'ye ait şiirlerde 8'li hece ölçüsüyle yazılmış olan yetmiş sekiz (78) adet şiir de koşma tipinde kafiyelidir.

5.3. ŞİİRLERDE KAFİYE VE AYAK KULLANIMI

Şiirde nazım biçimlerinin, dize ve uyakların (kafiyelerin) düzenine göre belirlendiği bilinmektedir. Salahaddin Bekki kafiyeyi şöyle tanımlamıştır: “Bir şiirin en az iki dizesinde anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğine dayanan ahenge kafiye denir.” (2008: 59)

Kafiye çeşitleriyle ilgili olarak Bekki şunları bildirmektedir:

“Tek ses benzerliğine dayanan kafiye çeşidine yarım; iki ses benzerliği veya uzun ünlüler (â, û ve î) ile yapılan kafiye çeşidine tam; ikiden fazla ses benzerliği veya bir uzun ünlü bir ünsüzle oluşturulan kafiye çeşidine zengin; zengin kafiyeyi oluşturan ses benzerliğinin üçten fazla olması durumunda, kelimelerden biri, genellikle diğerini içine alır, bu tür kafiye çeşidine tunç; ses bakımından aynı, anlamları farklı olan kelime veya kelime gruplarıyla oluşturulan kafiye çeşidine cinaslı kafiye denir.” (2008: 59).

Âşık Celâli'nin şiirlerinde “Zengin Kafiye”, “Tam Kafiye” ve “Yarım Kafiye” sergileyen bazı dördlükler aşağıda örneklenmiştir:

“Zengin Kafiye” kullanımına örnek dördlükler

Hak ne yapar ise takdire şayan
Ondan ne gelirse sabreyle dayan
Bilmeyen ne bilsin hâl ona ayan
Ne hâldeyim bilir umudum vardır (Yenitürk,2015:231)

Ömrün ilerledi yaş oldu elli
Yaş elli olunca ihtiyar belli
Hep kendine veriyorsun teselli
Kader senin boynun büktü Celâli (Yenitürk, 2015: 230)

“Tam Kafiye” kullanımına örnek dördlükler

Belaya salmadan başı
Yoldan kaldıralım taşı
Gözden akan kanlı yaşı
Keşke herkes silebilse (Yenitürk, 2015:235)

*Ne yazık derdine bulmadın ilaç
Gönlünce hedefe varmadı amaç
Hak seni eyledi yardıma muhtaç
Muhtaçlık sırtına yüküttü Celâli (Yenitürk, 2015:230)*

*Verdiğin sözde dur ey nas
Sözünde duran olur has
Dost ayağına ol paspas
Dost ayağın sürmese de (Yenitürk, 2015:240)*

*Celâli der bozmam edep adabım
Gönül gözü ile halka hitabım
Dilerim okunur şiir kitabım
Gönüllerde kalır umudum vardır (Yenitürk,2015:231)*

“Yarım Kafiye” kullanımına örnek dörtlükler

*Allah'ımsın birliğine inandım
Hep sana sığındım sana güvendim
Her an için hakikati savundum
Hakikat fikrimi saçıp geleyim (Yenitürk,2015:129)*

*Konuşurken iki dinle bir konuş
Cahilden uzak git kâmile yaklaş
Maddi ve manevi doğruca çalış
Zararın olmasın her zaman kâr et (Yenitürk,2015:273)*

BÖLÜM VI

6. ŞİİRLERİN İÇERİK ÖZELLİKLERİ

6.1. KONULAR

Âşık Celâli'nin şiirlerinde, “aşk, sevdâ, sevgi”, “İslamiyet ve tasavvuf”, “nasihat, hiciv ve taşlama”, “ilim, eğitim, çalışmak”, “vatan, bayrak, birlik ve kardeşlik”, “tabiat ve doğa” ve “Van ili” temalarının işlendiği belirlenmiştir. Bu başlıkların dışında aşığın Türk dünyası ve tarihi ile ilgili önemli günleri ve olayları konu edinen şiirleri de bulunmaktadır.

6.1.1. “Aşk, Sevdâ, Sevgi” Temalı Şiirler

Âşık Celâli'nin “aşk, sevdâ, sevgi” temalı şiirlerinde çoğunlukla sevdiğine kavuşamamanın hüznü, sevdiği kişiye övgüler ve özlem duygusu ifade edilmekte, sevdiği kişinin güzelliğini benzetmelerden yararlanarak betimleme üslubu ağırlıklı olarak yer almaktadır. Celâli, şiirlerinde kadınların geleneksel yaşam içerisinde maruz kaldıkları zorluklara ve kadının ailesi için sunduğu fedakârlıklara da dikkat çekmektedir. Şiirlerinden örnek dördlükler aşağıda sunulmuştur:

*Bir güneş batanda güzel olursun
Bir de seher güneş çıkarken güzel
Aşkına giriftar oldum bilirsin
Gamzeyi dideler bakarken güzel* (Yenitürk, 2015: 53)

*Sen hekimsen men de senin bir hesten
Başım gurtulmadı beladan yastan
Eşkimize goşmak istirem destan
Özümü topalayıp düzebilirem* (Yenitürk, 2015: 63)

6.1.2. “İslamiyet ve Tasavvuf” Temalı Şiirler

Âşık Celâli'nin “islamiyet ve tasavvuf” konularını işlediği şiirlerinde dünyanın yaratılışı, Allah aşkına ulaşma arzusu, Ehl-i Beyt için övgüler, tevekkül duygusu, yaratılanların güzelliklerinin övülmesi, insanın Yaratıcı karşısında acizliği, ibadetlerin insan yaşamına katkıları ve dini emirlere uygun bir yaşam için nasihatler gibi temaların ağırlıklı olarak işlendiği belirlenmiştir. Şiirlerinden örnek dördlükler aşağıda sunulmuştur:

*Ey gönül gaflet gözünü uyandır gecelerde
İbadete ver özünü şayandır gecelerde
Saklama doğru sözünü olduğu gibi söyle
Hak'tan çevirme yüzünü ayandır gecelerde* (Yenitürk, 2015: 112)

*Rabbim benim dış gözümü kör etti
Kolay değil işlerimi zor etti
İç gözümü açtı kalbim nur etti
Açtıran Rabbime şükürler olsun (Yenitürk, 2015: 115)*

6.1.3. “Nasihat, Hiciv ve Taşlama” Temalı Şiirler

“Nasihat, hiciv ve taşlama” başlığı altında değerlendirilebilecek şiirlerin diğer şiirlere göre daha fazla sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu başlık altında yer alan şiirlerde insanın sabırlı olmasına dair öğütler, adaletin önemi, ilahi adaletin tecellisi, dünya hayatının önemsizliği, insan nefsinin olumsuz yönleri, insan ilişkilerine ve sosyal yaşamın farklı boyutlarına dair öğütler, kültürel ve ahlâki yozlaşmaya karşı eleştiri, siyasi olaylarla ilgili eleştiri, ayrıca Âşık Emrah ve Âşık Veysel ile ilgili övgüler gibi konuların işlendiği belirlenmiştir. Âşığın şiirlerinde ağırlıklı olarak öğütleyici, uyarıcı, bir bakıma didaktik bir üslup kullanması, “Ozan” kimliğinin Türk kültür tarihinde bilinen “dini liderlik”, “otorite”, “danışılan, yol gösteren kişi” özelliklerinin günümüz âşıklarında yansımaları olarak değerlendirilebilir. Şiirlerinden örnek dörtlükler aşağıda sunulmuştur:

*Sade undan helva olmaz şeker gerek kazana
Baba malı biter kalmaz gerek evlat kazana
Kendi kazanmayan bilmez varlığın kıymetini
İsraf yapar tedbir almaz döner kuru hozana (Yenitürk, 2015: 182)*

*Üstat sen Sivas'tan ben ise Van'dan
Kaderimiz aynı yazımız aynı
İnsanı severiz yürekten candan
Çoğumuz aynıdır azımız aynı (Yenitürk, 2015: 229)*

6.1.4. “İlim, Eğitim ve Çalışkanlık” Temalı Şiirler

Âşık Celâli, “ilim, eğitim, çalışkanlık” temalı şiirlerinde ağırlıklı olarak çalışkanlık, eğitimin önemi, toplum olarak gelişmek ve kalkınmak için nelerin gerekli olduğu, kitap okumanın önemi, Öğretmenlik mesleğinin kutsallığı, barış içinde yaşamak, çalışkan ve üretken olmak, israftan kaçınmak, toplumsal yaşam içerisinde engelliler, işçi hakları, vatana sahip çıkmak ve doğayı, çevreyi korumak gibi temaları işlemektedir. Şiirlerinden örnek dörtlükler aşağıda sunulmuştur:

*Öğretmenler Günü Yirmi Dört Kasım
Manada çok büyük gün öğretmenim
Sizi tebrik eder sazım ve sesim
Yürekten kutlarım ben öğretmenim (Yenitürk, 2015: 271)*

*Damlaya damlaya göl olur gardaş
Azı topla bir gün gelir çok olur
Yorganına göre ayak aç yavaş
Yorgandan çıkarsan çok soğuk olur (Yenitürk, 2015: 286)*

6.1.5. “Vatan, Bayrak, Birlik ve Kardeşlik” Temalı Şiirler

“Vatan, bayrak, birlik ve kardeşlik” başlığı altında yer alan şiirlerde, Türk tarihi, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Türk toplulukları, Atatürk ve Cumhuriyet, Türk tarihinin dönüm noktaları, ordu ve askerlik, Türk polisi, vatan özlemi, devletin korunması, birlik ve beraberlik duygusu, bayrak, şehitler ve gaziler ile ilgili temaların ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. “5.6. Milli Unsurlar” başlığı altında şiirlerin içeriği ile ilgili detaylar sunulmaya çalışılmıştır. Şiirlerinden örnek dördlükler aşağıda sunulmuştur:

*Türkler Yaradan'ı her an anıyor
Galı beladan söz veren Türkleriz
Bizleri büsbütün cihan tanyor
Nuh oğlu Yafes'ten eren Türkleriz (Yenitürk, 2015: 299)*

*Türk büyüğü Atatürk'e saygımız
Bizim için zahmet çekmiş Atatürk
Atatürkçü, milliyetçi duygumuz
Gönüllere sevgi ekmiş Atatürk (Yenitürk, 2015: 305)*

6.1.6. “Tabiat ve Doğa” Temalı Şiirler

Âşık Celâli'nin “tabiat ve doğa” ile ilgili şiirlerinde doğanın ve çevrenin güzelliklerine övgü içeren, ayrıca Türk kültüründe yaşatılan “Nevruz” ve “Hıdırellez” gibi doğa ile ilgili önemli günleri anlatan şiirler yer almaktadır. Doğal güzellikleri detaylı olarak betimleyen ve kişileştiren bir üslup kullandığı belirlenmiştir. Şiirlerinden örnek dördlükler aşağıda sunulmuştur:

*Hızır ile İlyas iki kardeşmiş
Onlar hayli zaman ayrı dolaşmış
Yıllar sonra birbirine ulaşmış
Böylece olmuştur ad Hıdırellez (Yenitürk, 2015: 356)*

*Bahar olup bad-ı sabâ esince
Açılır çiçeği ulu dağların
Bülbül gelip has bahçeye konunca
Saklamaz kargayı dalı bağların (Yenitürk, 2015: 357)*

6.1.7. “Van” Temalı Şiirler

Âşık Celâli, “Van İli” ile ilgili şiirlerinde memleketine duyduğu özlem duygusunu, Van’da yer alan tarihi mekânları ve halk efsanelerini işlemektedir. Şiirlerinden örnek dörtlükler aşağıda sunulmuştur:

*Van temeli sağlam altı oyulmaz
Üstüne fabrika kurasım gelir
Van emeğe layık Van’a doyulmaz
İşsize iş yeri öresim gelir (Yenitürk, 2015: 373)*

*Başkent Ankara’da hasta yatarım
Üstümüze kanat gerin turnalar
Dost ahbaba mektup yazar atarım
Mektubumla Van’a erin turnalar (Yenitürk, 2015: 371)*

6.2. İSİMLER VE LAKAPLAR

Âşık Celâli, şiirlerinde İslam tarihinden ve Türk kültür tarihinden önemli isimleri oldukça yoğun biçimde işlemektedir. Ayrıca, sosyal yaşamı ve iş çevresinde bir dönem bir arada bulunduğu kişileri, isimleri ya da lakaplarıyla betimlediği; kendisinin farklı mahlaslarını kullandığı şiirlerinin de bulunduğu tespit edilmiştir. Melih Duygulu, “mahlas” sözcüğünü takma isim olarak tanımlamakta, âşık şiirinde asıl isim veya takma isimle şiir yazma/söyleme esası bulunduğunu ve bu geleneğin şairin ismini veya mahlasını şiirin son kıtasında vermesi biçimiyle karşımıza çıktığını söylemektedir (2014:316).

Lakap sözcüğü, “Bir kimseye asıl adından ayrı olarak sonradan takılan ikinci ad; şeref pâyesi; halife ve sultanların hâkimiyet alâmeti” şeklinde tanımlanmaktadır.¹³ Âşık Celâli’nin şiirlerinde belirlenen isim ve lakaplar şiir isimleriyle birlikte aşağıda gösterilmiştir:

“İsmail Efendi” Babam isimli şiir (Yenitürk,2015:16)

“Demirel Baba” Baba isimli şiir (2015:24-25)

“Müdür Bey’im” Öperim isimli şiir (2015:31-32)

“Erol Tuga” Efendim isimli şiir (2015:30-31)

“Doktor Bey” Doktor Bey isimli şiir (2015:215)

¹³ URL - <https://islamansiklopedisi.org.tr/lakap#1>

“Mehmet Abi” Mehmet Abi isimli şiir (2015:322)

“Mustafa Abi” Hayıf isimli şiir (2015:383)

“Biçare Celâl” Gele isimli şiir (2015:62)

“Emi” Emi isimli şiir (2015:64)

“Gülçiçek, Leyla, Ülkü, İsmail ve Canan (eşi ve çocukları)” Gülçiçek isimli şiir (2015:84)

“Gül” Mutluyum isimli şiir (2015:85)

“Tıfil” Bir tanem isimli şiir (2015:94)

“Şems-i Mah” Dolanıram isimli şiir (2015:95)

“Huban” Huban isimli şiir (2015:97)

“Müdür Bey” ve “Efendim” isimli şiirlerde Karayolları 11. Bölge Müdürü Hüseyin Erol Tuga; “Değerli, çalışkan, tutunacak bir dal ve memleketin ihtiyaç duyduğu iyi insan” özellikleriyle betimlenmiştir. Âşık Celâli, Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü’nde işe başlaması için destek veren dönemin Bölge Müdürü Hüseyin Erol Tuga’ya karşı şükran duygularını yukarıda isimleri verilen şiirlerinde dile getirmiştir. Âşık Celâli, “Öperim” isimli şiirde de yine Karayolları 11. Bölge Müdürü Hüseyin Erol Tuga’yı; “minnet duyulan, hürmet edilen, dertlere çare bulan, ızdıraptan kurtaran hem müdür hem de baba ve imdada yetişen kişi olarak betimlemiştir.

“Baba” isimli şiirde Başbakan Süleyman Demirel: “Vatana sahip çıkan, sadık dost” özellikleriyle betimlenmiştir. Süleyman Demirel, Âşık Celâli’nin Ankara’da göz hastanesinde tedavi süreci için kendisine yardımcı olmuştur.

Eşine ithafen yazdığı “Gülçiçek” isimli şiirde Gülçiçek Hanım, aile terbiyesi almış, nazik, çalışkan, sözünün eri, destek sunan, güç veren, sadık ve ince düşünceli bir kişi olarak betimlenmiştir.

6.3. MEKÂNLAR

Âşık Celâli, şiirlerinde özellikle memleketi Van’ı ve bazı önemli merkezler olarak bilinen şehir isimlerini sıklıkla işlemektedir. İslam inancı için oldukça önemli merkezler olan “Mekke, Medine, Kudüs” şehirleri ve Hicaz bölgesi, yine aynı coğrafyada bulunan kutsal mekânlardan Mescid-i Aksa ve Kâbe hem Türk tarihi ile ilişkilendirilerek hem de özlem duyulan şehirler olarak eserlerde işlenmektedir. Türk kültürü açısından oldukça önemli

merkezler olan “Musul, Kerkük, Azerbaycan, Karabağ, Türkistan, Kıbrıs, Trakya, Telafer, Musul, Hocalı Dağı, Karabağ, Bakü” gibi şehirler ve bölgeler de Celâli şiiirlerinde milli birlik ve beraberlik duygusunun vurgulandığı ifadelerin merkezinde yer almaktadır.

Âşık Celâli’nin şiiirlerinde belirlenen mekân isimleri şiiir isimleriyle birlikte aşağıda gösterilmiştir:

6.3.1. “Van” ile İlgili Şiiirler

“Çaldıran, Van Gölü, Hazar” “Çaldıran” isimli şiiir (2015:207)

“İran, İran Azerbaycan’ı, Van” “Babam” isimli şiiir (2015:16)

“Van ve Ankara” “Hocam” isimli şiiir (2015:25-26)

“Van” “Efendim” isimli şiiir (2015:30)

“Erek Dağı, Edremit, Zernabat, Bulak” “Seni” isimli şiiir (2015:50)

“Van” “Ne Olur” isimli şiiir (2015:57)

“Ankara, Van, Konya, Mersin, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Erek Dağı, Başkale, Gürpınar, Özalp, Gevaş, Çatak, Muradiye, Erciş, Kasımoğlu köyü” “Turnalar” isimli şiiir (2015:371)

“Van, Van Gölü, Akdamar Adası, Erek Dağı” “Göresim Gelir” isimli şiiir (2015:373)

“Van, Erek Dağı” “Van’dadır” isimli şiiir (2015:374)

“Van Gölü, Hoşap Çayı, Mahi Çayı” “Van Gölü” isimli şiiir (2015:375)

“Van” “Kalesine” isimli şiiir (2015:376)

“Van, Erciş, Erek Dağı, Van Gölü” “Van’ımız” isimli şiiir (2015:390)

“Van, Erek Dağı, Artos Dağı, Tendürek, Ankara” “Hoşça kal” isimli şiiir (2015:392)

“Edremit, Gevaş, İşkirt, Akdamar, Adır, Çarpanak, Erciş, Çakırbeyi, Tatvan, Ahlat, Adilceviz” “Van Gölü’nde” isimli şiiir (2015:396)

Âşık Celâli, ailesiyle birlikte geçen yıllarını, yetiştiği çevreden tanıdığı aile büyüklerini, memleketinin tarihi zenginliklerini, doğal güzelliklerini ve başka şiiirlerinde de yoğun olarak işlediği belirlenen memleket özlemini “Van” şehrinin ve ilçelerinin isimlerinin yer aldığı şiiirlerinde güçlü biçimde ifade etmektedir. “Hoşça kal” isimli şiiirinde “Teşhis/ Kişileştirme” sanatını kullanarak “Van” ilini sırdaşı olarak betimlemektedir. Teşhis, insan dışı varlıklara

kişilik veya ruh verilmesiyle veya insana ait özelliklerin insan dışı varlıklar için kullanılmasıyla meydana gelir (Coşkun,2014:74).

6.3.2. Şiirlerde Belirlenen Diğer Mekân İsimleri

Âşık Celâli şiirlerinde Türkiye’de bulunan şehirlerin, ayrıca Türk-İslam kültürü açısından önemli merkezlerin isimlerinin yer aldığı şiirler aşağıda sunulmuştur.

“*Irak, Musul, Necef, Kerbela, Bağdat, Kerkük, Filistin, İsrail, Azerbaycan, Karabağ, Afganistan, Türkistan, Kıbrıs, Trakya*” “İçinde” isimli şiir (2015:208)

“*Kerkük, Telafer, Musul*” “Türkmen” isimli şiir (2015:326)

“*Azerbaycan, Hocalı Dağı, Karabağ, Bakü*” “Azerbaycan” isimli şiir (2015:324)

“*Kerbela*” “Yezit” isimli şiir (2015:219)

“*Mekke ve Medine*” “Türklük” isimli şiir (2015:300)

“*Mekke, Medine ve Kâbe*” “Ne Mutlu” isimli şiir (2015:111)

“*Kız Kulesi ve Üsküdar*” “Kız Kulesi” isimli şiir (2015:87)

“*Malazgirt, Bitlis, Ahlat ve Tatvan ilçeleri, Diyarbakır, Urfa, Adana, Konya, Nevşehir, Eskişehir, Ankara, İstanbul, Çanakkale, Hicaz, Mescid-i Aksa, Bağdat, Kerbela, Mekke, Arabistan, Medine*” “Rastgele” isimli şiir (2015:150)

“*Ankara, Çankırı, Çorum, İstanbul, Aydın, İzmir, Diyarbakır, Erzurum, Yozgat, Ordu, Antalya, Eskişehir, Konya, Adana, Antep, Urfa, Maraş, Aksaray, İzmir, Sakarya, Adıyaman, Hatay, Erzincan, Bingöl, Ağrı, Trabzon, Bolu, Bursa, Edirne, Van, Kars, Tunceli, Elazığ, Sivas, Bitlis, Mardin, Siirt, Muş, Hakkâri, Tokat, Malatya, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale, Karaman, Bartın, Bayburt, Batman, Şırnak, Iğdır, Ardahan, Gümüşhane, Kastamonu, Bilecik, Akdeniz, Samsun, Sinop, Rize, Giresun, Zonguldak, Amasya, Burdur, Denizli, Muğla, Uşak, Afyon, Kütahya, Balıkesir, Manisa, Isparta, Mersin, Tarsus, Niğde, Tekirdağ, Kıbrıs, Kırklareli, Çanakkale, Kilis, Yalova, Karabük, Osmaniye, Düzce*” “Beraberiz” isimli şiir (2015:335)

Âşık Celâli’nin vatan sevgisi ve milliyetçilik duyguları sadece Türkiye’yi değil Müslüman Türklerin yaşadığı tüm coğrafyaları kapsamaktadır. Şiirlerinde Balkanlar’dan Ortadoğu’ya ve Asya’ya kadar Türk-İslam kültürünün yaşadığı tüm önemli kentleri/bölgeleri işlediği belirlenmiştir. “İçinde” (2015:208) isimli şiirinde yer verdiği şehir/bölge isimlerini “Telmih” unsuru olarak kullandığı belirlenmiştir. İfade içinde tarihî, dinî, menkıbevi, ilmî,

edebî veya kültürel bir olay veya bilginin tamamını çağrıştıracak bir kelime kullanmaya “telmihi” adı verilir. Telmihi ifadenin anlamını zenginleştirmek için başvurulur (Coşkun, 2014:135). “*Irak, Musul, Necef, Kerbela, Bağdat, Kerkük, Filistin, İsrail, Azerbaycan, Karabağ, Afganistan, Türkistan, Kıbrıs, Trakya*” şehir ve bölgeleri acı içerisinde ve çaresiz insanların özellikleri ile betimlenerek hem “Kişileştirme” sanatının kullanıldığı, hem de bu kent isimleriyle işgal altında olan Müslüman Türkler’in işaret edildiği belirlenmiştir.

6.4. TARİHİ OLAYLAR

Âşık Celâli’nin şiirlerinde belirlenen tarihi olaylar şiir isimleriyle birlikte aşağıda gösterilmiştir:

Âşık Celâli, “Türk Polisi” isimli şiirini Türk Polis Teşkilatı’nın 150. Yıl dönümünde yazmıştır (2015:314).

“Yaşlıdır” isimli şiirinde tema olarak 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Marmara Depremi’nin işlendiği belirlenmiştir (2015:320).

“Giderim” ve “Tamara” isimli şiirlerinde Van Gölü’nde bulunan Akdamar Adası ile ilgili iki aşkın hikâyesi tema olarak işlenmektedir (2015:379-381).

“Van’ımız” isimli şiirde 23 Ekim 2011 tarihinde Van’da meydana gelen 7,2 şiddetindeki deprem felaketinin anlatıldığı belirlenmiştir (2015:390).

“İki Nisan Söyler” isimli şiirini Van’ın 90. Kurtuluş yıldönümüyle ilgili olarak 2008 yılında yazdığı belirlenmiştir (2015:395).

“Çaldıran” isimli şiirinde 23 Ağustos 1514 tarihinde Osmanlı padişahı I. Selim ile Safevi hükümdarı Şah İsmail arasında gerçekleşen Çaldıran Muharebesi’nin anlatıldığı belirlenmiştir (2015:207).

“İçinde” isimli şiirinde 2007 yılında Amerika’nın Irak’ta gerçekleştirdiği işgalin ve katliamların eleştirildiği belirlenmiştir (2015:208).

“Bizim Çanakkale’miz, Solmayan Gül Lalemiz” isimli şiirde 18 Mart 1915 tarihli Çanakkale Zaferi’nin anlatıldığı belirlenmiştir (2015:312-313).

6.5. DİNİ UNSURLAR

“Âşık” unvanına sahip kişiler mensubu oldukları toplumun kültürü, dili, inanç dünyası, tarihi ve gelenekleri ile ilgili yeterli bir birikime sahip olan ve taşıdıkları bu birikimi eserlerinde işleyerek sunan ve “didaktik” biçimde de kullanan bireylerdir.

Âşık Celâli'nin şiirlerinde de İslam kültüründen, tasavvuf dünyasından ve peygamberler tarihinden önemli temsilcilerin sıklıkla işlendiği tespit edilmiştir. Celâli, bazen dini metinlerde işlenen olaylardan örnekler vererek, bazen iyiliği ve kötülüğü temsil eden karakterlere yer vererek şiirlerinde vermek istediği mesajı ve ifadelerini daha güçlü hale getirmektedir. Âşıklık geleneğinin tarihsel kökenlerinin ozanlık/baksılık ile ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda Âşık Celâli'nin şiirlerinde belirlenen temalar ve bunları işleyiş üslubuyla içinde yetiştiği toplumun inanç dünyası ile ilgili boyutlara oldukça hâkim olduğu ifade edilebilir. Âşık Celâli'nin şiirlerinde “Dini Unsurlar” içeren elli dokuz (59) adet şiir belirlenmiştir.

6.5.1. İslam Tarihi ve Kültürü ile İlgili İsimler

Celâli'nin şiirlerinde tespit edilen isimler ve dini temalar şiir isimleriyle birlikte şöyledir:

“Hz. Âdem, Havva, Nuh, Muhammed, Burak, Şeytan” **Bismillah** isimli şiir (2015:107)

“Hak Teâla, Mevla, Yaradan, Hak” **Elhamdülillah** isimli şiir (2015:108)

“Muhammed Musa, Harun, Ali, Hüseyin, Resul-ü Ekrem” **Ehl-i Beyt'tir** isimli şiir (2015:110)

“Ya Fettah, Ya Rezzak” **Affeyle** isimli şiir (2015:130)

“Hızır ve İlyas” **Hıdırellez** isimli şiir (2015:356)

“Kıtmir” **Yürü** isimli şiir (2015:133)

“Gavus, Veysel Karan, Lokman, Zülküf Peygamber, Alpaslan, Hızır, İbrahim Peygamber, Mevlâna, Hacı Bektaş, Yunus, Hacı Bayram Veli, Eyüp Sultan, Fatih Sultan, Kadir-i Geylan, Hüseyin, Hasan, Havva, Âdem, Ali, Ebubekir, Osman, Ahmet, Sübhan” **Rastgele** isimli şiir (2015:150)

“Âdem, Nuh, Yusuf, Eyüp, İsmail, Ahmet, Muhammed, Mecnun, Kerem, Ferhat, Mevlâna, Yunus, Emrah” **Sevgidir** isimli şiir (2015:152)

“Yunus” **Yunus** isimli şiir (2015:173)

“Aliyül Mürteza, Şeyh Kadir Geylani” **İçinde** isimli şiir (2015:208)

“Yezit, Esmâ, Hasan, Hüseyin” **Yezit** isimli şiir (2015:219)

“Hazreti Hamza, Hazreti Ali, Hazreti Hasan, Abbas, Ali Ekber, Ali Esker, Zalim Yezit, Zeynep, Zeynal” **Utansın** isimli şiir (2015:220)

“Dede Korkut, Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus, Mevlâna” **Türklük** isimli şiir (2015:300)

“Hacı Bayram-ı Veli, Mevlâna, İbrahim Peygamber, Veysel Karani, Emrah, Abdurrahman Baba, Başet Mihendan, Kasımoğlu” **Turnalar** isimli şiir (2015:371)

Hz. Muhammed (S.A.V.)’in insanlığa yol gösteren, sadakatli, gerçekleri söyleyen, önderlik yapan, yoksullara el uzatan, nefreti yok ederek sevgiyi yayan, mert ve özverili vasıfları ile anlatıldığı **Muhammed** isimli şiir (2015:137)

Âşık Celâli, hem İslam tarihinden hem de Türk-İslam kültüründen önemli temsilcileri, ayrıca toplumun inanç dünyasında ortak çağrışımlar uyandıran temaları eserlerinde yoğun biçimde işlemektedir. Âşık Celâli’nin eserleri arasında inanç dünyasına ait temaları işlediği şiirlerin sayısının diğer temalara oranla daha fazla sayıda olduğu belirlenmiştir. Âşığın, inanç dünyasının ve kültürünün sanatsal dünyasını da besleyen güçlü kaynaklardan biri olduğu ifade edilebilir.

Âşık Celâli’nin yukarıda sunulan şiirlerinin dışında inanç dünyası, tasavvuf düşüncesi ve İslam kültüründen temaların tespit edildiği diğer şiirler aşağıda sunulmuştur.

“Kerbela” Yezit isimli şiir (2015:219)

“Cennet-ül Rızvan, Levh-i Mahfuz, Kur’an-ı Kerim” **Gel** isimli şiir (2015:109)

“Mekke, Medine, Kâbe” **Ne Mutlu** isimli şiir (2015:111)

“İbadet, Helal, Haram, Rahman” **Gecelerde** isimli şiir (2015:112)

“Allah aşkı” **Yârim** isimli şiir (2015:113)

“İlâhi Aşk, Mevlâ” **Olamaz İdim** isimli şiir (2015:114)

“Rahim, Rahman” **Şükürler Olsun** isimli şiir (2015:115)

“Âşık, Maşuk, Bereket, Hayâ, İffet, Ar, Nur, Sevr Mağarası, Levh-i Mahfuz, Galubela, Nebî, Ehl-i Beyt, Hûri, Gılman, Melek-” **Allah’ım** isimli şiir (2015:116)

“Yaratıcı’nın Gücü ve Büyüklüğü” **Varlıksın** isimli şiir (2015:118)

“İnsanın acizliği ve Yaradan’ın sevgisine duyduğu ihtiyaç” **Muhtacım Ben** isimli şiir

“İlâhi Aşk” **Ararım** isimli şiir (2015:120)

“Evren ve Dünya’nın yaratılışı ile ilgili hayranlık, tefekkür duyguları” **Hayrandır** isimli şiir (2015:121)

“*Pir, Nasip, Sevap, Hakikat, Muhammed, Mekke, Medine, Şehâdet*” **Geleyim** isimli şiir (2015:129)

“*İlah, Ya Fettah, Ya Rezzak (Esmâ-ül Hüsnâ), Gafur-u Rahim, Kabir, Azap, Cehennem*” **Affeyle** isimli şiir (2015:130)

“*Yaradan’a Yakarış*” **Ya Rabbim** isimli şiir (2015:131)

“*Resul-ü Ekrem, Ravza-i Mutahhara, Firdevs-i Alâ*” **Mevlam** isimli şiir (2015:132)

“*Kur’an, Muhammed, Elif, Mim*” **Yürü** isimli şiir (2015:133)

“*Mescid-i Aksa, Sidret’ül Münteha*” **Varmışız** isimli şiir (2015:138)

“*Oruç, Namaz, Hac, Mürşit, Zekât*” **İslamdadır** isimli şiir (2015:141)

“*Resulullah, Nebiler, Zebur, Tevrat, İncil*” **Kur’an’dadır** isimli şiir (2015:143)

“*Tasavvuf düşüncesi ve öğütler*” **Tasavvuf** isimli şiir (2015:145)

“*Şeytan, Nefs-i Emmâre, İman*” **Sor** isimli şiir (2015:146)

“*Âdem, Nuh, Yusuf, Eyüp, İsmail, Mirac, Muhammed, Mecnun, Kerem, Ferhat, Yunus, Emrah*” **Sevgidir** isimli şiir (2015:152)

“*Sabır ve Şükür Duyguları*” **Dedi Pir** isimli şiir (2015:154)

“*Şükür, Düşünmek ve İyilik Yapmaya Dair Öğütler*” **Şükür Et** isimli şiir (2015:155)

“*Muharrem Ayı, Hüseyin, Ehl-i Beyt, Muhammed, Ali, Sünni, Alevi, Dergâh, Haram, Helal*” **Tutarız** isimli şiir (2015:160)

“*Yaradan’a Dua ve Övgü*” **Senden Başka Yaradan Yok** isimli şiir (2015:161)

“*Dua ve Umut*” **Bari** isimli şiir (2015:163)

“*Alem- i Şah, Dergâh, Perverdigâr, Hakikat*” **Vurgunum** isimli şiir (2015:164)

“*Sırat Köprüsü, Kevser, Ahiret*” **Allah Diyerek** isimli şiir (2015:165)

“*Mekke, Medine, Müminler, Mushaf, Kâbe, Mescid-i Nebevî, Salavat, Erenler, Kırklar, Yediler, Beşler, Tevhid, Dervişler, Sünnet, Cennet*” **Resulullah Diye Diye** isimli şiir (2015:166)

“*Ramazan ayının bereketi ve fazileti*” **Ramazan** isimli şiir (2015:168)

“*Gaffar, Âdem, Sübhan, Yusuf, Kenan, Hekim Lokman, Resûl Zîşanı, İslam, Sıddık, Hafızlar, Ezan, Müezzın, Bilal, Veysel Karanı, Kadir Geylanı*” **Bambaşka** isimli şiir (2015:169)

“*Sahabe, Nur, Cüz, Hakk, Şehit*” **Merhaba** isimli şiir (2015:171)

“*Şeyh, Şirk, Pir*” **Yunus** isimli şiir (2015:173)

“*Nur, Rahman, Ahiret, Günahkâr, Cennet, Gedâ, Miskın*” **Ya Rahman** isimli şiir (2015:174)

“*Yaradan’ın Rahmeti ve Bağışlanma Umudu*” **Hak’tan Ümit Kesilmez** isimli şiir (2015:176)

6.6. MİLLİ UNSURLAR

Âşık Celâli’nin şiirlerinde ağırlıklı olarak işlediği temalar arasında Türk tarihi ve kültürü de İslam kültürü gibi belirgin biçimde yer almaktadır. Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları döneminden devlet liderleri, Türk dünyasında yer alan ülkelerden önemli isimler, Türk masalları, efsaneleri ve mitlerinden karakterler işlenerek belirgin biçimde Türk kimliğine atıflar yapılmaktadır. “5.3. Mekanlar” başlıklı bölümde de görülebileceği biçimde Türk soydaşların yaşadığı kentlere de dikkat çekilmektedir. Âşık Celâli, Türk kültür dünyasının bir bütün olarak değerlendirilmesi açısından farkındalık yaratma çabası ve kaygısını eserlerine yansıtmıştır. Âşıklık geleneğinin köklerinin dayandığı, aynı zamanda dilin ve kültürün aktarımı noktasında katkı sunduğu “milli kültür” ile ilişkisi dikkate alındığında Âşık Celâli’nin içinde yetiştiği Türk kültür dünyasına ve milli duygulara oldukça duyarlı bir âşık olduğu ve sanatını besleyen ve eserlerini şekillendiren önemli etkenlerden birinin de “Milliyetçilik” duygusu olduğu ifade edilebilir. Âşık Celâli, yaşadığı bölgede bulunan tarihi eserlerle ilgili anlatıları da şiirlerinde işlemektedir. Âşık Celâli’nin şiirlerinde “Milli Unsurlar” içeren yirmi altı (26) adet şiir belirlenmiştir. Celâli’nin şiirlerinde milli unsurları temsil eden temalar şiir isimleriyle birlikte şöyle sunulmuştur:

“Âşık Emrah/Selvi” **Emrah** isimli şiir (2015:228)

“Veysel” **Veysel** isimli şiir (2015:229)

“Fatih / Alparslan” **Türkü Çağır** isimli şiir (2015:247)

“Yafes / Fatih / Yavuz / Yıldırım / Alperen” **Türklerimiz** isimli şiir (2015:299)

“Atatürk” **Atatürk** isimli şiir (2015:305)

“Mustafa Kemal” **Cumhuriyet Sen** isimli şiir (2015:306)

“Muhammed / Mehmetçik / Alparslan / Osman Gazi / Murat / Fatih Sultan / Kanuni / Yavuz / Abdülhamit Han / Atatürk” **Ordumuz** isimli şiir (2015:310)

“Seyit Onbaşı” **Bizim Çanakkale’imiz, Solmayan Gül Lalemiz** isimli şiir (2015:312)

“Mehmet Emin Resulzade / Ebul Feyz Elçi Bey / Haydar Aliyev / Vahapzade Bahtiyar / Zeynep Hanlarova” **Azerbaycan** isimli şiir (2015:324)

“Şah Abbas” **Nene** isimli şiir (2015:377)

“Pehlivan Rüstem Zal” **Kıymetli** isimli şiir (2015:80)

“Cumhuriyet-Oğuzlar-Göktürkler-Selçuklu-Osmanlı-Dede Korkut-Yesevî-Hacı Bektaş-ı Veli-Yunus-Mevlanâ” **Türklük** isimli şiir (2015:300)

“Türkler-Türk-Türkoğlu ” **Haslarım** isimli şiir (2015:301)

“Türk, Atatürk, Atatürkçü, Milliyetçi, Türklük, Vatan, Düşman, Küffar, Cumhuriyet, Hürriyet, Demokrasi, Millet, Ata, Türkiye” **Atatürk** isimli şiir (2015:305)

“Cumhuriyet, Türkler, Mustafa Kemal, Hürriyet, Egemenlik, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı” **Cumhuriyet Sen** isimli şiir (2015:306)

“Askerlik, Gazi, Şehit, Cephe, Düşman, Yurt, Muzaffer Ordu” **Asker Olmak İster İdim** isimli şiir (2015:307)

“Mehmetçik, Nöbet, Asker, Vatan, Bayrak, Peygamber Ocağı, Şehitlik, Düşman, Cihat, Şehâdet” **Mehmet’im** isimli şiir (2015:309)

“Türk ordusu, Düşman, Vatanperver, Milliyetçi, Mehmetçik, Cihat, Alparslan, Osman Gazi, Fatih Sultan, Kanuni, Yavuz, Abdülhamit Han, Er, Subay, Yüzbaşı, Binbaşı, Yarıbay, Albay, General, Paşa, Bayrak, Yurt, Kahraman, Vatan, Asker, Ordu” **Ordumuz** isimli şiir (2015:310)

“Çanakkale, Devlet, Vatan, İmparatorluk, Düşman askeri, Anzaklar, Şehit, Türkiye, Seyit Onbaşı, Ata, Cumhuriyet” **Bizim Çanakkale’imiz, Solmayan Gül Lalemiz** adlı şiir (2015: 312)

“Türk Polisi, Vatan, Şehit, Bölücü, Düşman, Millet, Bayrak, Vatan” **Türk Polisi** isimli şiir (2015:314)

“İran, Azeri Türkler, Tutsaklık, Rusya, Soydaş, Hürriyet, Azerbaycan, Moskof”
Mehmet Abi isimli şiir (2015:322)

“Azerbaycan, Şehit, Gazi, Hocalı Dağı, Karabağ, Bakü” **Azerbaycan** isimli şiir
(2015:324)

“Türkmen, Kerkük, Telafer, Ülkü, Hoyrat, Türkü, Bayrak, Musul” **Türkmen** isimli şiir
(2015:326)

“Türk, Kürt, Birlik, Kök, Aşiretler, Avşar, Yörük, Laz, Abaza, Çerkez, Boşnak, Uygur,
Çeçen, Kırgız, Özbek, Kazak, Tatar, Türkmen, Azeri, Gürcü, Zaza, Tacik” **Yanlış** isimli şiir
(2015:328)

“Oğuzhan, Malazgirt, Osmanlı, İmparator, Devlet, Al Bayrak, Hilal, Vatan, Şehit, Gazi,
Soy, Millet, Hürriyet” **Osmanlı** isimli şiir (2015:329)

“Hür, Millet, Şehitler, Gaziler, Al Bayrak, Vatan, Düşman, Türk” **Şehitlerim Gazilerim**
isimli şiir (2015:331)

“Türk, Nuh, Bayrak, Kan, Malazgirt, Alparslan, Fatih, Yavuz Sultan Selim, Atatürk,
Ordu, Kahraman, Vatan, Milliyetçi, Cumhuriyet, Türkü” **Türkiye’im** isimli şiir (2015:333)

“Dadaş, Kandaş, Soydaş, Türk, Türkmen, Tatar, Kazak, Özbek, Kırgız, Tacik,
Türkistan, Azerbaycan, Bosna Hersek” **Berberiz** isimli şiir (2015:335)

“Türk, Düşman, Avşar, Yörük, Çerkez, Kürt, Laz, Gürcü, Boşnak, Abaza, Özbek, Tatar,
Kazak, Türkmen, Tacik, Azeri, Zaza, Uygur, Çeçen, Kırgız, Devlet, Millet” **Bir Olalım** isimli
şiir (2015:342)

“Ermeni, Türk, Ebu Cehil” **Dilemektesin** isimli şiir (2015:218)

“Kürt, Türk, Vatandaş, Cephe, Savaş, Kirve, Bayrak, Kan, Vatan, Millet, Soy, Töre,
Bayram, Toy” **Kürt Gardaşım** isimli şiir (2015:344)

“Çok Şükür” isimli şiirinde (2015:341) Orta Asya’da bulunan Türkî Cumhuriyetlerin
bağımsızlıklarını yeniden kazanmaları konusu işlenmektedir.

“Türkmen” isimli şiirinde ise (2015:326) 2014 yılı Temmuz ayında Irak’ta Türkmenlere
uygulanan işkence ve sürgün uygulamalarını işlediği görülmektedir.

Yukarıda verilen şiir örneklerinde tespit edilen temalar dikkate alındığında, Âşık
Celâli’nin eserlerinin ortaya çıkmasını sağlayan, bir başka deyişle ona ilham veren duyguların
somut örnekleri olan “kültürel aidiyet, millet olma hissi, Türk dünyasının tüm unsurlarının

sahiplenilmesi ve birleştirilmesi, vatan sevgisi, Türkiye’de yaşayan farklı etnik grupların aynı tarihi geçmişi paylaştığı için aslında bir bütünün parçaları oldukları” gibi görüşler eserlerde altı çizilerek güçlü şekilde ifade edilmektedir. Bununla birlikte eserlerin içeriğinde öne çıkan temalara bağlı olarak, Âşık Celâli’nin Türk tarihi ile ilgili detaylı bilgilere sahip olduğu ve tarihi olayları mekân, zaman, yer , sebep-sonuç ilişkisi içinde kurguladığı görülmektedir.

6.7. GELENEKLER

Âşık Celâli eserlerinde folklorik öğeleri de betimlemekte, kendi yetiştiği bölgeden ziyade tüm yörelerde, bir başka deyişle Türk kültüründe yaygın olarak bilinen gelenek, örf ve adetleri bazen özlemle bazen eleştirerek sunmaktadır. Âşıklık geleneği içerisinde üretilen eserlerin kültürün birçok farklı boyutunu gelecek kuşaklara aktarma işlevi açısından değerlendirildiğinde Celâli şiiirlerinin içeriğinde oldukça önemli kültürel kodların yer aldığı ifade edilebilir. Âşık Celâli’nin şiiirlerinde gelenek, örf ve adetlere ilişkin unsurlar içeren şiiirlerin isimlerine ve tespit edilen geleneksel öğelere aşağıda yer verilmiştir:

Düğünlerle ilgili olarak, “Türküler Bizim” isimli şiiirde (2015:45) “*Kına yakmak, Nakış işlemek, Kopuz ve saz çalmak, Düğün*”; “Emi” isimli şiiirde (2015:64) “*Toyun kapısında bekçi durmak, Türkü söylemek, Toya gitmek, Def çalmak, Oynamak*”; “Türkü Söyler” isimli şiiirde (2015:86) “*Düğün ve Bayram*”; “Yaraşır” isimli şiiirde (2015:100) “*Nişan yüzüğü-Bilezik takmak-Kına yakmak*”; el sanatlarıyla ilgili olarak “Türküler” isimli şiiirde (2015:44) “*Kundağa bebek sarmak-Beşik Sallamak-Kına Yakmak – Gergef-Dantel-Oya İşlemek/Halı dokumak*”; “Beklerim” isimli şiiirde (2015:51) “*Gergef İşlemek*” temaları örnek olarak gösterilebilir. Bu şiiirlere ek olarak “Dedi” isimli şiiirde (2015:71) “*Çay ikram etmek*”, “Gelin” isimli şiiirde(2015:81) “*Başına oya bağlamak-Büyüklerin yanında çocuğu sevmemek-Hamur yoğurmak-Lavaş pişirmek*”, “Kendisini” isimli şiiirde (2015:82) “*Libas Bürünmek*”, “Kadın” isimli şiiirde (2015:83) “*Çörek-Nakış-Gergef-Dantel-Oya-Halı dokumak-Kına yakmak*”, “Gülçiçek” isimli şiiirde (2015:84) “*kadının eşinin rızası olmadan dışarı çıkmaması ve yabancılarla görüşmemesi*”, “Mutluyum” isimli şiiirde (2015:85) “*Görücü usulü evlilik*” gibi geleneksel kültüre ait öğeler tespit edilmiştir.

Yöresel mutfak kültürüyle ilgili olarak ,“Kazana” isimli şiiirde (2015:182) “*Helva yapmak*” “Nevruz” isimli şiiirde (2015:355) “*Şerbet ezmek-Helva yapmak*”, “Hayranam” isimli şiiirde (2015:359) “*Dibek dövmek-Yöresel yiyecekler*”, “Çalışır” isimli şiiirde (2015:361) “*Tandır yakmak-Lavaş pişirmek- Ayran yaymak*”, “Köyümün” isimli şiiirde (2015:386) “*Tandır- Hedik-Kavurga-Lavaş-Yağlı Çöçe- Lavaş (Yöresel yiyecekler)- Dibekte Buğday*

Dövmek”, “Kurut” isimli şiirde (2015:399) yöresel bir yiyecek olan “*Kurut*” ifadelerinin yer aldığı belirlenmiştir.

6.8. DOĞA, HAYVAN VE BİTKİLER

Âşık Celâli’nin şiirlerinde “Doğa, Hayvan ve Bitkiler” ile ilgili konular, sözcükler ya da benzetmeler içeren şiirlerin isimlerine ve tespit edilen doğaya ait ögelere aşağıda yer verilmiştir. Şiirlerde Celâli’nin sıklıkla kullandığı doğaya ve hayvanlara ait sözcükler tespit edilerek âşık edebiyatında bu sözcüklere yüklenen anlamlarla birlikte sunulmaya çalışılmıştır.

6.8.1. Doğa ile İlgili Sözcükler

“*Toprak, Yaprak, Bağ, Ay, Yıldız, Güneş, Kar, Gül, Diken*” “Sevda” isimli şiir (2015:48)

“*Çöl, Kır, Gül, Dağ, Bağ, Göl, Kırağı, Mehtap*” “Seni” isimli şiir (2015:50)

“*Bağ, Güneş, Gül, Sel, Yel*” “Olsaydım” isimli şiir (2015:66)

“*Bahar, Kış, Bağlar, Çiçekler, Güneş Işığı, Zifiri Karanlık*” “Senin İçin” isimli şiir (2015:68)

“*Gül, Meyveli Ağaç, Dal*” “Mutluyum” isimli şiir (2015:85)

“*Köy, Gülistan, Ay*” “Bir Tanem” isimli şiir (2015:94)

“*Gül, Çiçek, Pınar, Dağ, Çalı, Çoban*” “Başka” isimli şiir (2015:185)

“*Pınar, Irmak, Nehir, Çay, Ot, Gül, Çiçek, Gökyüzü, Yağmur, Dağ, Dere, Tepe, Taş, Gece, Ay, Gündüz, Güneş, Toprak, Ağaç, Yaprak, Dalgalı Deniz, Bağ, Bahçe, İlkbahar, Kar, Kış, Yaz, Güz*” “Hikmet Vardır” isimli şiir (2015:233)

“*Süsen, Sümbül, Lale*” “Kitap” isimli şiir (2015:270)

“*Gök, İnci, Mercan, Bahar, Bulut, Tabiat, Ruh, Toprak*” “O İnci” isimli şiir (2015:351)

“*Toprak, Petrol, Ağaç, Yaprak, Çiçek, Misk, Tohum, Meyve, Maden*” “Toprakta” isimli şiir (2015:352)

“*Nehir, Irmak, Bahar, Doğa, Gül, Gökyüzü, Nergis, Reyhan, Menekşe, Çiğdem, Süsen, Sümbül, Lale, Leylak, Karanfil, Gül, Meltem, Kiraz, Şeftali, Elma, Armut, Portakal, Muz, Mandalina, Ayva, Nar, Pınar, Bahçe, Bağ, Yayla, Dağ, Tarla, Tohum, Ova, Dere, Tepe, Rüzgâr*” “Baharda” isimli şiir (2015:353)

“Kış, Kar, Bahar, Dağlar, Dereler, Bereket, Yağış, Toprak, Yeşillik, Ot, Çiçek, Yayla, Pınar, Misk-ü Amber, Gül, Ova” “Dağlar” isimli şiir (2015:354)

“Dağlar, Gül, Nevruz Çiçeği, Göl” “Nevruz” isimli şiir (2015:355)

“Bağ, Bahçe, Çimen, Çayır, Dağ, Dere, Bayır” “Hıdırellez” isimli şiir (2015:356)

“Bad-ı Saba Rüzgârı, Çiçek, Dağlar, Bahçe, Bağ, Dağ, Doğa, Ağaç, Meyve, İlkbahar, Bulut, Toprak, Sebze, Bostan, Şelale, Dere, Tepe, Yayla, Ova” “Bağların” isimli şiir (2015:357)

“Meyve, Bağ, Bahçe, Gül, Çiçek, Süsen, Sümbül, Çayır, Çimen” “Çok Özledim” isimli şiir (2015:366)

Âşık Celâli’nin şiirlerinde doğa ile ilgili olarak “Bağ, Güneş, Gül, Gülistan, Dağ, Toprak ve Bad-ı Saba Rüzgârı” kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Artun, “Bağ” sözcüğünün sevgilinin bulunduğu yeri ifade ettiğini, sevgilideki özelliklerin çoğunun bağ ve bahçelerin güzelliklerine benzetilerek ifade edildiğini söylemektedir (2011:82).

Artun, “Güneş”in hayat kaynağı olarak kabul edildiğini; “Gül” sözcüğünün sevgilinin yüzü ve yanağının güzelliğini ifade etmek için kullanıldığını; “Gülistan” sözcüğünün sevgilinin semtini ve sevgiliye kavuşmayı simgelediğini söylemektedir (2011:91). Âşık Celâli’nin de hayalindeki sevgiliye ulaşma özleminin yansıması olarak eserlerinde bu sözcükleri sıklıkla işlemiş olabileceği ifade edilebilir. “Dağ” sözcüğünün de âşığı sevgilisinden, sılasından ayıran engel olarak kullanıldığı (2011:85) dikkate alındığında yukarıda bahsedilen özlem duygusunun eserlerde yoğun olarak işlendiği belirlenmiştir.

“Toprak” sözcüğünün şiirlerde doğada üretimin temel kaynağı, “Su” ile beraber bolluk ve bereketi sağlayan iki ana unsur olarak gerçek anlamıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

“Bad-ı Saba Rüzgârı”nın da “sevgilinin kokusunu taşıyan” ya da “sevgiliden haber taşıyan” anlamları ile kullanılmadığı, ilkbaharda sabah erken saatlerde esen rüzgar olarak ilkbaharın betimlenmesinde gerçek anlamıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

6.8.2. Hayvan İsimleri

Âşık Celâli’nin şiirlerinde kullandığı hayvan isimleri şiir isimleriyle beraber aşağıda sunulmuştur.

“Kuş, Serçe, Tavuk, Hindi, Ördek, Kaz, Koyun, Kuzu” “Çok Özledim” isimli şiir (2015:366)

“Karga, Keklik” “Bağların” isimli şiir (2015:357)

“*Kuşlar, Ördek, Kaz, Koyun*” “Hıdırellez” isimli şiir (2015:356)

“*Kuzu, Tavuk, Martı, Ördek, Kuş*” “Nevruz” isimli şiir (2015:355)

“*Geyik, Koyun, Kuzu, Kurt, Kuş, Turna, Keklik*” “Dağlar” isimli şiir (2015:354)

“*Arı, Bülbül, Turna, Koyun, Kuzu*” “Baharda” isimli şiir (2015:353)

“*Sinek, Böcek, Arı, Keklik, Kuşlar, Bülbül*” “Başka” isimli şiir (2015:185)

“*Bülbüller, Kuş*” “Senin İçin” isimli şiir (2015:68)

“*Aslan, Bülbül*” “Sevda” isimli şiir (2015:48)

“*Bülbül*” “Olsaydım” isimli şiir (2015:66)

Âşık Celâli'nin şiirlerinde, özellikle “Bülbül”, “Ördek”, “Kaz”, “Koyun” ve “Kuzu” sözcüklerine daha yoğun biçimde yer verdiği belirlenmiştir. Artun, “Bülbül” sözcüğünün âşığın simgesi olduğunu, şakıyışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri söyleyen bülbül motifinin halk edebiyatında serbest bir hayal gücüyle işlendiğini, saz şairlerinin onu kendi sembolleri olarak kullandıklarını ifade etmektedir (Artun, 2011: 83-84).

“Ördek”, “Kaz”, “Koyun” ve “Kuzu”nun Celâli'nin çocukluğunun geçtiği çevrede, köylerde yaygın olarak beslenen hayvanlar olduğunu ve âşığın çocukluğunun geçtiği çevreye, köy yaşamına ve doğaya duyduğu özlemi ifade ederken çevreyi betimlemek amacıyla bu hayvanlardan bahsettiğini söylemek mümkündür.

BÖLÜM VII

7. ÂŞIK CELÂLİ ŞİİRLERİNİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

7.1. ŞİİRLERİN DİL ÖZELLİKLERİ

7.1.1. Ses Değişmeleri

1- p>b Değişimi

“Bir Güzelin” isimli şiirin ilk dörtlüğünde “Mübtelayım” sözcüğünde p>b değişimi bulunduğu belirlenmiştir. (Yenitürk,2015:37)

2- k>g Değişimi

“Bilmirem” isimli şiirde k>g değişimine örnek olarak şu kelimeler belirlenmiştir:

“Gurtulmağ”, “Gurtulmadı”, “Goşmak”, “Ganadı”, “Guşum”, “Goymadın ki”, “Garayı” (Yenitürk,2015:63)

“Vanlıyam” isimli şiirde “Gardaşım” ve “gardaştır” (2015:401)

“Kürt Gardaşım” isimli şiirde de “gardaşım” kelimesinde k>g değişimi olduğu belirlenmiştir. (2015:344)

7.1.2. Ünlü Düşmesi

1- “N’eyleyim” isimli şiirde “n’eyleyim” (2015:39) sözcüğünde;

2- “Rastgele” şiirinde “Yürüyem” “Eriyem” “Geçem” “Seçem” “Göçem” “Gidem” “Verem” “Erem” “Görem” (2015:150-151) sözcüklerinde;

3-“N’eyledin?” isimli şiirde “n’eyledin” (2015:186) sözcüğünde;

4-“Van’ımız” isimli şiirde “n’edelim” (2015:391) sözcüğünde

5- “Efendim” isimli şiirde “iyliğiniz” (2015:30) sözcüğünde

7.1.3. Yöresel Kelimeler

Bu bölümde, Âşık Celâli’nin şiirlerinde belirlenen yöresel kelimeler yer aldıkları şiir isimleri ve anlamlarıyla birlikte sunulmaya çalışılmıştır.

“Bilmirem” isimli şiirde “Azeri lehçesi” olarak tanımlanabilecek şu kelimeler yer almaktadır:

“Düşmüşem, İstirem, Üzebilmirem(Yüzemiyorum), Meni, Salmursan, Dözebilmirem (Dayanamıyorum), Heste, Eşkimiz, Ağlırsen, Ağlırem, Üreğime, Gıfılbent (Muamma), Tikendir, Zambağ, Teref, Tamaşa (Hoşlanarak Bakmak).

Sezebilmirem” (2015:63)

“Emi” isimli şiirde yöresel özellik sergileyen kelimeler aşağıda yer almaktadır:

“Emi (Amca), Toy, Gara Kışmış (Siyah Üzüm), Löküs (Gaz Lambası), Sınığ (Kırık), Çıhım (Çıkayım)” (2015:64)

“Nene” isimli şiirde yöresel özellik sergileyen kelimeler aşağıda yer almaktadır:

“Meni, Etmerem, Görek, Alasın, Salasın, Kılasın, Gelesin, Kalasın” (2015:378)

“Köyümün” isimli şiirde yöresel özellik sergileyen kelimeler aşağıda yer almaktadır:

“Palaz, Merfeç, Cecim (Yünden dokunan kumaş çeşitleri), Hedik /Kavurga (Buğdayın haşlanması/kavrulması ile yapılan yöresel kuruyemişler), Çöçe (Çörek), Evelik, Yarpuz (Yabani Nane), Keledoş (çeşitli otlar, mercimek ve nohutla yapılan bir tür yemek), kayganak (yağda pişirilmiş yumurta), Cılbır (yumurta ile mercimekten yapılan bir yemek), Şile (Bulgurla yapılan mahalli bir yemek), Kavut (kavrulmuş buğday ununun sadeyağda pişirilmesiyle elde edilen bir kahvaltılık), Murtuğa (unu yağda kavrularak yapılan şekeriz helva), Sirmo(otlu peynire özel bir koku veren yabani sarımsak) (2015:386-387).

7.2. ŞİİRLERİN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

7.2.1. Tasvir

Tasvir, “Bir şeyi söz ve yazı ile göz önünde canlanacak şekilde anlatma” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1948: 22). Bir manayı somutlama, resimleme, duyulabilir, görülebilir, hissedilebilir hale getirme (tasvir), şair ve edibin edebî bir metni vücuda getirirken başvurduğu en temel zihni ceht ve hünerlerinden birisini oluşturmaktadır (Coşkun,2014:342).

Âşık Celâli'nin şiirlerinde “Tasvir” özelliğine örnek dörtlükler şu şekildedir:

“Misk-ü amber kokar havası serin
Tarihî güzellik manası derin
Şahane kalesi gölü çok şirin
Sık sık Van Gölü'ne giresim gelir” (Yenitürk,2015:373)

“Vanlılar göl demez, derler denizdir
Denize benziyor böyle göl azdır
Masmavi renk, sodalı su temizdir
Gâhi uslu gâhi coşar Van Gölü

(...)

*Dört adası çevre, bahçe, bağlıklar
Martular yüzerek atar çığlıklar
İçinde var İnci Kefal balıklar
Verimli, cömerttir taşar Van Gölü” (Yenitürk,2015:375)*

*“Batıda göl ile iskele varır
Güney eski şehir bir cami durur
Doğuda şimdi Van ileri yürür
İyi bir yerleşim yer ovasına” (Yenitürk,2015:376)*

7.2.2. Öyküleme

Öyküleme, bir olayı, bir durumu öyküleyen şiir türü olarak tanımlanmakta ve öykülemede bir olayın başlangıcı ve devamının belli bir akış içinde hikâye edildiği ve kimi zaman tasvir yoluna gidildiği söylenmektedir (Kaya,2007:609).

Âşık Celâli'nin şiirlerinde “Öyküleme” özelliğine örnek dörtlükler şu şekildedir:

*“Yirmi yıl İran'da mekân kalmıştır
İran Azerbaycan'ından gelmiştir
On beş yıl da İstanbul'da kalmıştır
Yunan'la savaşa girmiştir babam” (Yenitürk,2015:16)*

*“Arktan atlar iken ben düştüm, durdun
Başımın ucunda hâlimi sordun
Sadık idin benle dostluğu kurdun
Esir değil hep hür yaşarsın atım” (Yenitürk,2015:384)*

7.2.3. Güzelleme

Güzelleme, güzelliği konu edinen koşma türüdür. Kaya, sevgili, bağ, bahçe, at, dere, dağ, köy, kent vs. gibi beğenilen ve gönül verilen nesne ve kavramlar için söylenmiş pek çok güzelleme olduğunu, bunların içinde en fazla sevgili için güzelleme söylendiğini ifade etmektedir (Kaya, 2007: 357).

Âşık Celâli'nin şiirlerinde nazım türlerinden “Güzelleme” olarak tanımlanabilecek örnekler şu şekildedir:

*“Öyle bir gülü handandır, güzeller sultanıdır
Ben hastaya o lokmandır, derdimin dermanıdır
Sermayem aciz bir candır güzel, yol kurbanıdır
Çekmeye sinem nişandır nazını bir güzelin*

*Gamzeleri olmuş cellat, âşıkın aklın alır
O Leyla ben Mecnun heyhat bir gün dağlara salır
Böyle güzel seven elbet post giyer, abdal olur
Sandım bal, kaymak ve şerbet sözünü bir güzelin” (Yenitürk,2015:37)*

*“Müdür olaraktan geldiniz Van’a
Bu memleket muhtaç iyi insana
Ne mutlu hizmetin vardır vatana
Unutulmaz iyliğiniz efendim*

*On Birinci Bölge Müdürü sensin
Değerli çalışkan baba insansın
Vatana, millete fayda sunansın
Uzun olsun hep ömrünüz efendim” (Yenitürk,2015:30)*

7.2.4. Eleştiri

Eleştiri Türk edebiyatına Tanzimat Dönemi’nde girmiş önemli bir türdür. Bu türden önce halk edebiyatında taşlama, klasik edebiyatta da hiciv vardır.¹⁴ Âşık Celâli’nin şiirlerinde “Eleştiri” olarak belirlenen ifadelerin “Taşlama” da olduğu gibi mizahi yapıda değil, daha gerçekçi ve açık dille kurgulanmış olduğu belirlenmiştir. Celâli, insanların özellikle kusurlu iletişim kurma biçimlerini ve kendisinin engelli birey olarak karşılaştığı anlayışsızlıkları şiirlerinde açıkça dile getirmektedir.

Âşık Celâli’nin şiirlerinde üslup türlerinden “Eleştiri” içeren dörtlüklere örnekler şu şekildedir:

*“Hor gördüğün cahil değil ozandır
Niye moral bozuyorsun Doktor Bey
Vatan, millet için şiir yazandır
Doğru yoldan azıyorsun Doktor Bey*

*Bana cahil söylemeye yok hakkın
İyi düşün biraz terbiyen takın
Adın güzel Halil; cahil ahlakın
Hastalara kızyorsun Doktor Bey*

*Kültürüme ediyorsun hakaret
Hakaret hoş değil biraz dikkat et
İçindeki bencilliği kopar at
Kibir, mağrur geziyorsun Doktor Bey” (Yenitürk,2015:215)*

¹⁴ “Eleştiride Üslup Üzerine Bir İnceleme-Hacer Gülşen”

URL- <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/05/303-307son.pdf>

Yukarıda dörtlükleri verilen ‘‘Doktor Bey’’ isimli Şiirde doktor karakterinin kibirli yaklaşımı ve kabalığı, iletişim becerilerinin olmaması ve bencilliği ifade edilerek eleştirilmektedir.

*‘‘Elinden aldılar kaynak petrolün
Tükettiler hem varlığın hem bolun
Perişan ettiler kızın ve oğlun
Derdine bir çare bulaydım Türkmen*

*Yakıyorlar, yıkıyorlar galanı
Soldurdular ssen sümbül lalanı
Beşikte iken öldürdüler balanı
Onların saçını yalaydım Türkmen’’* (Yenitürk,2015:326)

*‘‘İnsanlar azınca bozuldu huyu
Kardeş kardeşine kazıyor kuyu
Dansa çevirdiler düğünü toyu
Pop ıktı da kimse saz beğenmiyor*

*Şimdi birçok insan azar kırkında
Bozukluk var makinenin çarkında
z yüzü kararmış değil farkında
Çok mübarek nurlu yüz beğenmiyor’’* (Yenitürk,2015:194)

Celâli, yukarıda iki dörtlüğü örneklenen ‘‘Beğenmiyor’’ isimli Şiirinde insanların davranışlarında görülen kibir, saygısızlık, para düşkünlüğü ve kültürel yozlaşmanın olumsuz yansımalarını eleştirel biçimde ifade etmektedir.

7.2.5. Sitem/Yakınma

‘‘Sitem’’ sözcüğü, insanın duygusal anlamda olumsuz etkilendiği bir durumu, bir başka deyişle kırınlılığını, sebep olarak gördüğü kişiye öfke ve hakaret olarak değerlendirilebilecek sözler kullanmadan uygun bir üslupla dile getirmesi olarak ifade edilebilir. ‘‘Yakınma’’ sözcüğü ise herhangi bir olaydan, durumdan yana muzdarip olunduğunun ifade edilmesi, Őikyet etme olarak tanımlanabilir.

Âşık Celâli’nin Şiirlerinde belirlenen üslup türlerinden biri de ‘‘Sitem/Yakınma’’dır. Bu slup türüne örnek dörtlükler Şu Şekildedir:

*‘‘Küçük yaşta ile doldu hayatım
Gam ile yoğruldu toprağım benim
Babam öldü ben kaldım yarı yetim
Açılmadan soldu gl bağım benim’’* (Yenitürk,2015:21)

*“Gâhi benzer gül handana
Gâhi diken batar cana
Suçum yok beni zindana
Tıkar gözlerim, gözlerim*

*Celâli 'yi saldı derde
Boynunu eğdi namerde
Işığa karanlık perde
Takar gözlerim, gözlerim” (Yenitürk,2015:28)*

*“Ateş, kibrit, ben aşk ile yanmıştım
Tebessüme tatlı dile kanmıştım
Buluşmamız kolay olur sanmıştım
Çok sitemkâr bir kız oldu gelmedi” (Yenitürk,2015:56)*

*“Celâli der hep çileli aşığım
Bal istedim zehir doldu kaşığım
Dört yaşımda kayıp ettim ışığım
Baykuş geldi kondu hanem üstüne” (Yenitürk,2015:56)*

*“Benim yaşitlarım gitti askere
Ben de ağlayarak düştüm efkâra
Boyun büküp çekildim bir kenara
Hayatımın gülü açmadan solmuş*

*Bad-ı sabâ gibi durmaz eserim
Gönüllü bir asker olmak isterim
Kader bırakmadı ona küserim
Gönlüm keder dolu ummana dalmış” (Yenitürk, 2015: 56)*

7.2.6. Kişileştirme (Teşhis)

İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı, duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek teşhis sanatıdır (Küleççi, 2011:121). Coşkun, kapalı istiare örneklerinin bir kısmının da “teşhis” olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir (2014:75).

Âşık Celâli'nin şiirlerinde “Kişileştirme/Teşhis” sanatını kullandığı örnekler şu şekildedir:

*“Gâh al giyer gâhi kara
Gâhi beni çeker dara
Görmez yine bakar yâra
Bakar gözlerim gözlerim” (Yenitürk,2015:27)*

*“Türkü merttir, türkü erlik
Türkü yapıcıdır dirlik
Türkü iki değil birlik
İllerimiz türkü söyler”* (Yenitürk,2015:86)

*“Yirmi üçte atılmıştır temelin
Eserisin sen Mustafa Kemal’in
Hürriyeti sağlamaktır emelin
Yapıcı mimarsın Cumhuriyet sen”* (Yenitürk 2015:306)

*“Hoşap Çayı Karasu’yla beslenir
Bendi Mahi Çayı ile süslenir
Feribotla dostluk kurar seslenir
Sanki canlı gibi beşer Van Gölü”* (Yenitürk,2015:375)

*“Arktan atlar iken ben düştüm, durdun
Başımın ucunda hâlimi sordun
Sadık idin benle dostluğu kurdun
Esir değil hep hür yaşarsın atım”* (Yenitürk,2015:384)

7.2.7. Benzetme (Teşbih)

Bir kavramın herhangi bir özellik bakımından kendisinden daha üstün veya daha meşhur başka bir kavrama benzetilmesine “benzetme” veya “teşbih” denir (Coşkun, 2014: 43).

Âşık Celâli’nin şiirlerinde “Benzetme/Teşbih” sanatını kullandığı örnekler şu şekildedir:

*“Beni gördüğünde kişner durursun
Burdayım gel işareti verirsin
Keklik gibi sekerekten yürürsün
Dörtnala dağ tepe aşarsın atım*

*Anam dokumuştur yular örüğün
Bağlıyorum dallarına eriğin
Otladıkça dalgalanır porığın
Nehir ırmak gibi coşarsın atım”* (Yenitürk,2015:384)

*“Türklük hiç bulunmaz berrak bir pınar
İsteyene kevser şerbeti sunar
Beş bin yıldır yeşil kurumaz çınar
O çınar ağacı Türklüktür Türklük”* (Yenitürk,2015:300)

*“Türk’ün halka adaletli bakışı
Sular gibi arı duru akışı
Yüreğimin gergef dantel nakışı
Şiir ile Türklüğümü süslerim”* (Yenitürk,2015:301)

BÖLÜM VIII

8. ÂŞIK CELÂLİ İLE ELEKTRONİK ORTAMDA YAPILAN RÖPORTAJ

Âşık Celâli ile yüz yüze yapılması planlanan görüşme, Celâli'nin sağlık problemleri ve devam eden tedavisi nedeniyle telefon görüşmesi olarak gerçekleştirilmiştir. Âşık Celâli, görüşme sorularını detaylı yanıtlamak istediği için yanıtlarını dijital ses kayıt cihazı ile kaydederek göndermiştir. Ses dosyaları dikte edilerek metne dönüştürülmüştür.

-Hikâyeli şiirleriniz var mı?

“Var, kitabımız sekiz bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin adını okuyarak, içindeki hikâyeli şiirlerin adını okuyorum, bölüme bakarak rahatlıkla bulabilirsiniz. Buna hikâyeli şiir, hikâyeli türkü, hikâyeli deyiş de diyerek adlandırabilirsiniz. Öykülü şiir de diyebilirsiniz. İkinci bölümde, “Seni”, “Gelmedi” “Emi”, “Gelin”, “Kendisini”, “Gülçiçek”, “Mutluyum”, “Kız Kulesi”; üçüncü bölümde, “Allah’ım”, “Affeyle” ; dördüncü bölümde “Beğenmiyor”, “İçinde”, “Depresyodayım”, “Sarımsak”, “Doktor Bey”, “Hırsız”, “Dilemektesin”; beşinci bölümde “Öğretmenim”, “Öğretmenim (2)”; altıncı bölümde “Asker Olmak İsterdim”, “Türk Polisi”, “Mehmet Abi”, “Yaslıdır”, “Türkmen”; sekizinci bölümde “Turnalar”, “Nene”, “Giderim”, “Tamara”, “Hayıf”, “Atım”, “Van’ımız”, “Hoşça kal”, “Van Gölü’nün Canavarı”.

-“Gönül Gözü” kavramını anlatır mısınız?

“1952 yılında dünyaya geldikten sonra 3-4 yaşına kadar gözlerimde bir rahatsızlık yoktu. Dört yaşında iken bir hastalık nedeniyle gözlerimde ağrı, böyle bir kızarıklık falan başlamış, köyde ellerinde yapılan yöresel ilaçlardan gözüme dökmüşler faydalı olur diye, takdir-i mukadder zararlı olmuş, gözlerimi kaybettim. Bir ışık, renk hissedebilecek kadar bir şey görebiliyordum, hayat böyle devam etmeye başladı. 7-8 yaşlarında Türk halk müziğini, TRT’ deki türkülerini öğrenmeye başladım. Biraz daha büyüünce toylar, düğünler başladı. Her toyda her düğünde ille Celal’ı getireceksiniz, Celal olacak, Celal olmazsa gençler gelmiyor, böyle oynamıyor, Celal söyleyince türkülerini daha iyi oluyor, böyle devam ediyordu hayatım... 15 yaşında iken 600 civarında Türk halk müziği, TRT’den öğrendiğim türküler vardı. Bunu gönül gözüne bağlıyorum, gönül gözü açık olmazsa, bu kadar türküyü öğrenmek, söylemek, ezberlemek, makamıyla birlikte anlatabilmek, söyleyebilmek kolay değil, bunlar gönül gözünün açıklığı... Hani derler ya : “Âşık taşar ağlama, gündür geçer ağlama, bir kapıyı bağlayan birini açar, ağlama...” Ve nitekim öyle oldu, Allah bir kapıyı kapattıysa bin kapı açtı ve bana ilham, duygu, kabiliyet, zekâ, şuur, ferâset, basiret, zihin lütfetti. Gönül gözümü açık tuttu Rabbim... Gönül gözüyle bir şeyler yapmaya başladık. Seksen hanelik çok güzel bir

köyümüz vardı, bağlık, bahçelik, yeşillik, çimenlik bir köydü. Bizim de bir tane bahçemiz vardı ama genellikle dayılarımın çok büyük bir bahçesi vardı, içinde yüz taneye yakın meyve ağacı vardı, onlar da evlerini köyden Van'a taşımışlardı. Ben o bahçeye de bizim bahçe gibi bekçilik yapıyordum. İnanır mısınız, Allah öyle gönül gözümü açmıştı ki o yüz tane ağacın hangisine elimi dokunsaydım, bu elmadır, cevizdir, kayısıdır, armuttur, eriktir, vişnedir, kirazdır, efendim alıçadır diyebiliyordum. Hatta, şu elmanın elmaları ekşidir, bunun tatlıdır, bunun meyhoştur, şu kayısının çekirdeği tatlıdır, diğeri acıdır, bunları bile ayırt edebiliyordum, gelir bana sorarlardı, “Şu ağacın ayvaları nasıldır? Bundan biraz alalım, yemek için şu şöyledir bu böyledir diyebiliyordum. Bunları, gönül gözümün açık oluşuna bağlıyorum. Allah, gönül gözümü açmasaydı, ben bu kabiliyetlerle yaşayamazdım. Köyde abilerim çiftçilik yapıyordu, ben de onlara yardımcı olmaya çalışırdım ve olurdu da. Çok güzel bir beyaz atımız vardı, hatta o beyaz atla, arkadaşlarla yarış bile yapardım. Dört nala atı çok rahat koşturabiliyordum. Allah'ın hikmeti, abilerim tarlalarda ekin biçerken, ben soğuk sulardan, çeşmelerden, bulaklardan, gözelerden, testilere suyu doldurarak, atın üzerine bırakarak, rahatlıkla abilerime su götürebiliyordum, evde annem yiyecekler hazırlardı, efendim yoğurttur, peynirdir, cacıktır, kavuttur, murtuvadır, böyle kuru köftelerdir, bunları annem yapardı, heybeye koyardı, ben ata binerdim, heybeyi arkama doğru atın sırtına bırakırdı ve ben onları abilerime götürürdüm. Ağabeylerim tarlada buğday biçerken böyle bağ yaparlardı, o bağlar demet şeklinde, ben de buğday biçemezdim orakla ama o bağları o demetleri alır, taya dediğimiz bir şey var, götürür tayanın yanına, dibine bırakırdım. Akşam ağabeylerim işten, ekin biçmekten bitince, gelir onları tayalarının üzerine istif ederlerdi, yerleştirirlerdi. Böylece, gönül gözüyle bu işleri bile yapabiliyordum. Elhamdulillah, hayat böyle devam ediyordu. 1968-69 yıllarında annemi, babamı kaybettim. Benim için gayet üzüntülü, gayet sıkıntılı bir hayat oldu. 1970 yılında da biz evimizi köyden Van'a taşındık, geldik. Van'da bir yıl çok sıkıntılı bir hayat çektim, çünkü köyün o güzelim arkadaşlarına, dostlarına, bağına, bahçesine, toyuna, düğününe, derneğine efendim alışmıştım, oralardan ayrı düşmek çok zor şehir yerinde. Bir yıl bayağı sıkıntılı bir hayat yaşadım. Sonra abilerim Van'da bir kıraathane, (kahve dediğimiz) açtılar. Adını da “Muhabbet Çayevi” bıraktık. Hemen hemen tüm Türkiye'de tanınırdı, duyulmuştu. Âşıkları yavaş yavaş davet ettik, âşıklar kahvemize gelip programlar yapmaya başladılar. Erzurum'dan Âşık Reyhani, Âşık Mevlüt İhsâni, Âşık Mehmet Gülhani, Âşık Nuri Merâmi, efendim Âşık İhsan Yağızzer, böyle Kars'tan, birçok yerlerden âşıklar gelmeye başladı. Onlarla tanışmaya başladım, kendime bir saz aldım, o sazı şöyle derken böyle derken ustasız olarak elimde saz tahrip oldu kırıldı. İkinci bir saz daha abilerim aldı, o sazı aldıktan sonra yavaş yavaş bağlama çalmayı, divan sazı çalmayı öğrendim. Tabii ki sanatçılar gibi çok çok güzel bir saz çalamam ama iyi

ozan olarak saz çalarım. Böylece âşıklık hayatımız devam ediyordu. 1974'te Âşık Davut Sulâri, ailesiyle bir kırgınlık nedeniyle Van'a geldi, onunla programlar yapmaya başladık, çok çok güzel programlar, her haftada bir gün, iki gün, "Muhabbet Çayevi"nde akşamları program yapardık. Halk böyle tıklım tıklım, dolu dolu... Böyle programlar yapardık, çok değerli çok hicivli atışması olan, eserleri olan, iyi bir âşıktı Davut Sulâri, iyi bir ozandı. Ben de böyle bu ozanlarla tanıştıktan sonra onlardan faydalanmaya çalıştım, tabii ki tüm gelmiş geçmiş bizden önceki ozanlar, bizim ustalarımız, üstatlarımız sayılırlar. Benim öyle bir ustam olmadı ama böyle âşıklardan faydalandığım oldu. Nihayet 1974 yılında, Allah devletimize zeval vermesin, milletimize zeval vermesin, İnşallah her zaman dünyada pâyidar, ahirette bahtiyar olsun devletimiz, milletimiz. Engellilere iş hakkı tanındı, ben de o işten faydalanarak karayollarında işe geçtim. Karayollarıyla bizim evin arası yirmi dakikalık bir yol... Sabah yaya gelirdim daireye, öğlen gider yemeğimi yerdim, tekrar daireye döner, tekrar akşam eve gider, böylece günlük yalnız olarak seksen dakikalık bir yol yürür, gider gelirdim. Bu da gönül gözünün bir emaresi... Saygıdeğer gönül dostum, muhterem profesörüm Selahattin Bekki hocam, Van'ı, karayollarını, beni çok iyi tanır. Onunla da muhabbetimiz, çay içmemiz, sohbet etmemiz, gönül dostluğumuz oldu, halen de devam ediyor. Allah kendilerinden razı olsun, gönül gözüyle onu selamlıyorum, sizi de selamlıyorum. Sizi bana, bir hoca olarak tanıştırdığı için, yönelttiği için kendisine şükranlarımı sunuyorum, size de şükranlarımı sunuyorum, başarılar diliyorum. Gönül gözü, işte bunlar hep gönül gözünün, dediğim gibi Allah'ın vermiş olduğu lütfuyla, keremiyle emâreleridir."

-Hayatınız şiirlerinizi, şiirleriniz hayatınızı nasıl etkiliyor? Hayatınız ve şiirleriniz arasındaki bağlantı nedir?

"Tabii ki evvelâ, hayatım şiirlerimi etkiledi, daha sonra şiirlerim de hayatımı etkilemeye başladı. Bunlar öyle ki, et ve tırnak gibi, suyla toprak gibi, ağaçla yaprak gibi, böyle birbiriyle bağlantı halinde devam ediyor, nasıl anlatayım, bunu da böylece anlatmış olayım size dördüncü soruda böyle cevaplandırılmış olsun efendim..."

-Eşinizi ve çocuklarınızı nasıl sevdiniz, nasıl seviyorsunuz?

"Bizim dönemimizde evlilik, şimdiki gibi böyle hele de aşk ilan ederek, kafelerde sokakta çarşıda pazarda Kızılay'da başlayan bir aşk, Ulus'da bitiyor, Beşiktaş'ta başlayan bir aşk Kadıköy'de bitiyor, Kadıköy'de başlayan bir aşk, Eminönü'nde sona yetiyor. Allah muhafaza buyursun, bunlar beni üzüyor, duyuyorum, eskiden Doğu Anadolu'da böyle şeyler pek yoktu ama şimdi oralarda da duyuyorum aynı şeyler başlamış, çok üzülüyorum. Allah-u

Teâlâ yıkanlara fırsat vermesin, yapanlara fırsat versin, yuvaları Rabbim korusun, herkes eşini, işini, aşını sevsin diliyorum Allah'tan... Bizim evliliğimiz; benim ablam eşimin amcasının hanımı idi. 1976'da görücü usulü diyelim, bir evliliğimiz oldu, çok da güzel oldu Eşim Gülçiçek'le... Onların da soyadı Arslan, benim soyadım Yenitürk...Ben karayollarında çalışıyordum, eşim ile gönül gönüle verdik, evimiz dairemiz yoktu, iki katlı müstakil bir ev yaptık, oturmaya başladık mutluluklar içinde... O bana, ben ona, saygı, sevgi, muhabbetler içinde evliliğimizi götürdük. Beş tane çocuğumuz oldu, kırk altı yıllık evliliğimiz var, Allah'a hamd olsun, herhangi bir sorun, herhangi bir problem çıkmadı. Bu sözler çok söylenmiş, ama bir de ben gönül gözüyle söyleyeyim, inanın, eşimi Mecnun'un Leyla'yı sevdiği gibi, Kerem'in Aslı'yı sevdiği gibi, Âşık Garib'in Şahsenem'i sevdiği gibi, Erciş'li Emrah'ın Selvihan'ı sevdiği gibi eşimi severim, daha fazlasını, o da bana gereken sevgiyi saygıyı muhabbeti gösterir, hatta size zahmet ikinci bölümde "Gülçiçek" adlı şiiri, bir de "Ben Seni Görmeden Sevdim, Mutluyum" adlı şiiri okursanız, eşimi ne kadar sevdiğimi, onun bana ne kadar sevgisi, saygısı, vefası olduğunu daha iyi anlayacaksınız. Eşimin, aşımında, işimde, çocuklarımda benden daha çok emeği var, Allah ondan razı olsun, İnşallah dünyası mamur olduğu gibi, ahireti de mamur olur. Hazret-i Fatima-tüz-Zehra'ya komşu olur İnşallah, eşimi böylece anlatmış oldum. Çocuklarıma gelince, beş tane çocuğumuz oldu, çocuklarımla çok severim, ilk olduğu günden itibaren onları kucığına alır, öper, beşiklerinin yanında oturur, beşiklerini sallar uyuturdum. Eşim ev işini yapınca, ben de o çocuklara boş zamanımda ilgi gösterirdim, tabii ki eşim kadar değil, esas ilgi onun, ana çünkü o, ama ben de elimden gelen babalık olarak, görevimi yapardım. Çocuklarımla saçlarından tırnaklarına kadar elimle dokunurdum, hissiyatlarımla, gönül gözüyle, ilham ile çocuklarımla çok severdim. Vücutlarında bile nerede bir rahatsızlık, bir şişkinlik veya kulaklarında, saçlarında bir şey elime dokunduğu zaman, hemen eşime derdim ki: "Bak şurada çocuğun, şu var", eşimin de hoşuna giderdi, "Benim göremediğimi, bilemediğimi sen buluyorsun Celal" derdi. Hatta bir anım, ikinci çocuğum Ülkü şu anda Bandırma'da hemşire... Evde çocukların bir eşyası, bir tokası, bir tarağı, efendim bir şeyi kaybaldığı zaman derdi ki: "Çok aramayın, şimdi baban oradan geçerken onu bulur, ya eli dokunur ya ayağı dokunur, bulur, getirir bize verir" derdi. Böyle bir anı olmuştu çocuklar arasında... Çocuklarımla çok severdim, ilk çocuğum okuduktan sonra, bizim evde çocuklara çarpım tablosunu ezberletirdim, okuma yazma ABC'yi çözme evde başlardı. İlkokula gittikleri sırada, başladıkları zaman bunları öğrenerek gitmiş olurlardı. Öğretmenlerin de çok hoşuna giderdi. Çocuklarımla elimden gelen vefayı, yardımı yaptım. Beşi de evlendiler, şu anda iş, eş sahibidirler Elhamdülillah, kanaatkârdırlar hamd olsun... Şimdi de çocuklarımla dışında Allah'a hamdolsun sekiz tane torunum oldu, onlar da aynı çocuklarımla gibi, onlarla oynuyorum,

oyunlar yapıyorum, çocuklarımla mesela müstakil evimiz vardı, bahçe vardı, o bahçede saklambaç bile oynardım, evde oynardım, çeşit çeşit oyunlar yapardık beraber... Şimdi de torunlarımla aynı, seviyorum torunlarımı, çocuklarım kadar, daha fazla seviyorum. Sevgi anlatmakla bitmez ki, ne kadar anlatsam, saatlerce anlatma imkânım olur ama sizin zamanınızı çok boşa harcamış olmayayım efendim... Bu soruyu da böylece cevaplandırmış olayım. İnşallah kitabımı okursunuz, umarım ki şiir kitabımı saygıdeğer Nadide hocam, böyle dört beş sefer baştan sona kadar okursanız, teziniz için daha güzel bilgiler, güzel şiirler, maniler bulacaksınız. Teziniz daha güzel, saygıdeğer Profesör hocam Salahaddin Bekki hocama sunulmuş olacak, başka hocalar da incelemiş olacak, umarım ki memnun kalırsınız İnşallah... Ben sizden, siz de benden gönül gözüyle, sevgi ve saygıyla memnun kalırız İnşallah...”

-Ustanız var mı? Herhangi bir usta yanında çalıştınız mı?

“Belirli bir üstadım yok... Usta-çırak ilişkisi hayatımda olmadı. Ama şiire kitaba çok merakım vardı, küçük yaşta annemin, babamın abilerimin vermiş olduğu 25 kuruş, 5 kuruş, 10 kuruş, 1 lira, 5 lira harçlıklarımı, başka şeye vermez, arkadaşlarım yer içerlerdi, ben onları toplar, gider şiir kitaplarını alırdım, edebiyat kitaplarını alırdım. Dinî ve manevî değeri olan kitaplar alırdım. Onu arkadaşlarıma, kardeşlerime ve çocuklarıma okutmaya çalışırdım. Gönül gözü sorusunda da anlatmıştım. 1970 yılında köyden şehire taşındık. Bir yıl çok sıkıntılı, çok böyle bunalım olan bir yıl oldu benim için... Çünkü, köyün o güzelliklerine, arkadaşlarına, bağına bahçesine, atına, koyununa kuzusuna alışmıştım, böyle düğününe derneğine, Van'a gidince, şehire gidince çok rahatsızlık geçirdim. Bir yıl sonra, yavaş yavaş arkadaş edinmeye başladım. Van'da kız öğretmen okulu vardı, oranın saygıdeğer müdürleri Mehmet Tayyar Dabakoğlu ve Ali Laleci, beni sık sık okula götürür, arkadaşlarla buluştururlardı, hatta derslere bile girer, onları dinlerdim, onlara türküler söylerdim, deyişler söylerdim, böylece arkadaşlar edinmeye başladım. 1971-72 yıllarında abilerim bir kıraathane, kahve dediğimiz “Muhabbet Çay Evi” diye bir yer açtılar. Orada daha çok arkadaş edinmeye başladım. Âşıklar memleketimize gelmeye başladı, “Muhabbet Çay Evi” hemen hemen Türkiye’de birçok yerde isim yapmış, duyulmuştu. Erzurum’da Âşık Yaşar Reyhanî, Âşık Mevlüt İhsanî, Âşık Mehmet Gülhanî, Âşık Nuri Merâmî gibi âşıklar sık sık kahveye gelirlerdi, onlarla birlikte programlar yapardık, geceler yapardık, müsamereler olurdu, onlara katılırdım. Onun dışında, 1974 yılında Âşık Davud Sulâri, ailesiyle bir problemi vardı, Van'a geldi, bir yıl Van'da kaldı, beraber hemen hemen haftada bir veya iki gün, “Muhabbet Çay Evi”nde programlar yapardık. Tıklım tıklım, böyle yüz kişi dolardı desem bir kahvehaneye inanın, o kadar severlerdi. Köylerden, ilçelerden gelirlerdi, komşu illerden gelirlerdi, çok güzel programlarımız oldu. Böylece Davud Sulâri'den

de faydalandım. Geçmiş üstatların hepsinden, kitaplarından, şiirlerinden... Hepsi de benim ustamdırlar, üstadımdırlar. Ama belirli bir üstadım olmadı, onu söylemek isteyeyim... Bu soruyu da böylece cevaplandırmış oldum efendim...”

-Engelli olmasaydınız şiirleriniz böyle olur muydu? Engelli oluşunuzun şiirleriniz üzerinde etkisi var mı?

“Elbette var efendim, engelli olmasaydım şiirlerim bu kadar, daha güzel, daha akıcı, daha zengin bir kafiyeyle kullanılmış olmayabilirdi, yani öyle düşünüyorum, engelliliğin çok payı var benim şiirlerimde, hatta bir şiirimde demiştim:

*Eğer gözüm âmâ olmasa idi
Ben de böyle âşık olamaz idim
Mevla'm bana lütuף kılmasa idi
Aşkın deryasına dalamaz idim*

*Aşkın deryasına daldıran hünkâr
Hakk'ın varlığını eylemem inkâr
Beni bu dünyaya bir getiren var
Getirmese idi gelemez idim*

*Celal der Mevla'yı özümde buldum
Bulduğum varlığa hamd sena kıldım
Demek ki arayan bulurmuş bildim
Aramasa idim bulamaz idim*

Bu şiir beş dörtlükten oluşuyor, üç dörtlüğünü size okumuş oldum. Engelliliğin tabii ki her şiirimde, hayatımda önemli bir fonksiyonu var, Cenab-ı Allah böyle istemiş. Benim için engellilik bir Rabbimin hediye ettiği için öyle görüyorum ki bir hazinedir, bir bilgidir, bir duygudur, bir ilhamdır. Engellilik ile gönül gönüle, gönül gözüyle yaşamaya devam ettik, ediyoruz. Allah, sevgimizi, saygımızı, muhabbetimizi, Rabbim kendisine karşı olan inancımızı eksik etmesin, artırsın İnşallah.”

-Şiirlerinizle ilgili herhangi bir makale yayınlandı mı?

“Bunu özellikle saygıdeğer profesörüm Salahaddin Bekki hocam sormuş, makale olarak herhangi bir yerde yayınlanmadı ama bazı Kültür Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu kitaplarda şiirlerim yayınlandı. Gazetelerde yayınlandı, dergilerde yayınlandı, efendim yapılan programlara gerek Van'da gerekse Ankara'da katılıyorum. İLESAM Yazarlar Birliği'ne üyeyim. Bu pandemi, koronadan önce, her cumartesi orada 3-4 saatlik bir programımız olurdu, ben de genellikle katılırdım. Orada âşık arkadaşlarla bir atışmalar, deyişmeler, şiir okumalarım olurdu, yine İnşallah Allah sağlık ve sıhhat verirse, programlar başlarsa katılacağım. Başka programlar da oluyordu Ankara'da, kültürel faaliyetler... Van'da önemli televizyonlarda

programlar yaptım arkadaşlarımla birlikte... Onun dışında Ankara’da yayın yapan Kanal 5 diye bir televizyonda altı ay falan bir program yaptım. Her hafta bir yazar, edebiyatçı, âşık, şair programıma konuk alıyordum. Yaptığım programlar halen YouTube’da durmaktadır. Görmek isterseniz dinleyebilirsiniz. Böyle, bu kadar anlatabiliyorum, saygı ve sevgilerimle sekizinci soruyu da cevaplandırmış olduk efendim...”

(Aşağıda yer alan bölümde, Âşık Celâli’nin görüşme sorularına cevap verdikten sonra anlattığı anılara yer verilmiştir.)

“İki tane de anımı anlatacağım, saygıdeğer hocam Salahaddin Bekki hocam benim anılarımı çok sever. Ben de iki tane anı anlatayım inşallah. Nadide hocam, hocamla da dinleyebilirsiniz bunları, beraber bir tebessüm etmiş olursunuz. Ayrıca, kusura bakmayın bir grip rahatsızlığı geçirdim de hâlen sesimde etkisi var, sizi fazla bekletmeyeyim diye soruları cevaplandırıyorum efendim... Şimdi Van’da karayollarında çalışıyorum, bizim de çok sevdiğimiz, Zeynel amca adında bir amcamız var, gerçekten dört dörtlük, doğru, saf, her zaman iyiliği seven, doğruluğu seven bir amca... Şimdi bir gün, bana geldi dedi ki, oturduk çay içiyoruz, “Âşık Celâli” dedi, “sen Cenabı Allah’ın kaç tane ismini biliyorsun?” “Zeynel amca” dedim “123 tane” ... Dedi “Allah Allah niye oğlum, 99 Esmâ-ül Hüsnâ’dan başka isim yok ki! Sen niye bunu çıkardın yüz yirmi üçe” ... “Valla Zeynel amca” dedim, “gerçekten ben Allah’ın 123 tane ismini biliyorum hakikaten de biliyorum, şu anda da her gün bu 123 tane ismi birkaç kez tekrar ederek okumaktayım, İnşallah son günümüze kadar da okuyacağım” dedim... “Yav” dedi “bana bakarsan hiç doksan dokuzun üstüne çıkma, artırma” tamam dedim Zeynel amca, olur hay hay! Böyle, onu çok severim çünkü öyle doğru konuşan bir adam, öyle bir anımız oldu...”

Bir gün de yine Zeynel amca geldi, yanımda oturdu, çay içiyoruz, o anda da haberleri dinliyoruz, baktım ki haberlerde diyor ki işte o zamanın Başbakanı Tansu Çiller, Amerikan Cumhurbaşkanıyla baş başa görüşmeye başladı. Baktım Zeynel amca kalktı, böyle salonun içinde yürüyor, o yana bu yana “Of! Ah! Bu ne ya! Bu ne rezalet!” diye konuşuyor. “Amca ne oldu Allah aşkına! Gel hele, anlat.” dedim. “Yahu bir anlat!” “Yahu!” dedi “Sen duymuyor musun Celal? Sen akıllı adamsın, duyuyorsun...” “Duydum amca, neyi?” “Ya diyor ki bizim bayan başbakanla Amerikan Cumhurbaşkanı, erkek, baş başa, ikisi yalnızca girmişler bir odaya, görüşüyorlar. Ne şerefimiz kaldı ne namusumuz kaldı, hiçbir şey kalmadı oğlum, rezil olduk ya!” “Zeynel amca yapma, öyle değil, gel sana anlatayım” “Anlat bakayım oğlum...” anlattım. “Zeynel amca yanlarında danışmanlar var, Başbakan yardımcıları var, bürokratlar var, işte öyle değil ama bu bir söylenti falan böyle olur.” “Öyle olsa iyi, öyle olmazsa rezil olduk” dedi,

güldük falan bir anısı da böyle olmuştu efendim... Bir anı da karayollarıyla ilgili anlatayım size efendim, son olarak... Mustafa Yerulu diye bir müdürümüz var. Ben de bir gün daireye geleceğim ama geç kalmışım saat 9:00 civarında, meğersem o anda da müdür bey saat sekizden beri bekçi kulübesinde oturmuş, bekçi başıyla beraber geç kalanların isimlerini yazıyor, diyor yevmiyelerini deleceğim... Kim işine geç kalırsa, onun yevmiyesini deleceğim diye oturmuş. Ben de saat 9:00, tam karayollarının kapısından girdim. Müdürü sesinden tanıyorum, dedi ki “Celal!”, efendim müdürüm dedim. “Gel bakayım buraya!” gittim bekçi kulübesine, “Buyurun efendim” dedim. “Saat kaç?” dedi. “9:00 efendim...” “Bu dairedeki mesai saatlerini biliyor musun?” “Biliyorum saygıdeğer müdürüm” dedim. “Kaç türlü mesai var?” dedim üç... “Nasıl oluyor üç?” Dedim “Sayın müdürüm, işçiler 07:00’ de gelir iş başına, memurlar 08:00’de gelir, Âşık Celal da 09:00’da gelir...” “Öyle mi?” dedi. “Öyle sayın müdürüm...” peki dedi. “Celal bu kadar güzel veciz anlattın ki vallahi senin yevmiyeni delecektim ama mademki böyle yolunu buldun, ozan adamsın, ozanlar bulur, bundan sonra bunu müdüriyete söyleyeceğim, üç türlü mesai var, ama dokuzu geçtikten bir dakika sonra gelersen yevmiyeni deldiririm dedi. Bekçi başı Süleyman da yanında, Süleymanın da biraz Türkçesi zayıf böyle, dedi ki: “Süleyman! bak Âşık Celal 09:00’den bir dakika geç gelirse onun yevmiyesini deleceğiz.” “Tamam müdürüm” dedi. “Öyle geç geldiği an onu deleceğim, artık yani “yevmiyesini deleceğim” de demiyor, “geç gelirse onu deleceğim.” Müdür bey de güldü Süleyman’ın böyle söyleyişine, ben de güldüm, muhabbet ettik, böylece kaldı, inanın, müdür bey tayini çıkıp karayolları 11. Bölge Müdürlüğü’nden ayrıldığı zaman da toplantıda, yine beni çıkardı, saz çaldım söyledim ve bu anıyı anlattım aynı şekilde... “Ben gidiyorum” dedi. Celal size emanet, 09:00’a kadar Celal’e müsaade etmişim... Böyle gerçi ben her zaman saat 09:00’ da gitmezdim, yani mutlaka 08:00’ de giderdim de o da bir anı oldu. Müdür beyim de böylece tebessüm etti, Allah ondan razı olsun! Şu anda bilemiyorum vefat etti mi, duruyor mu? Allah kendisine rahmet eylesin vefat etmişse, kalıyorsa sağlık diliyorum, böyle bir anımız da oldu efendim...”

BÖLÜM IX

9. ÂŞIK CELÂLİ'NİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Âşık Celâli'nin “*Gönül Gözü Sözün Özü*” (2015) isimli şiir kitabında yer almayan şiirlerinden on sekiz (18) şiir ve Âşık Davud Sulari ile gerçekleştirdiği atışma, ulaşılabilen üretim bağlarıyla birlikte sunulmuştur.

9.1. BİZİM YUNUS

Âşık Celâli, “Bizim Yunus” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: “2021 yılı Devletimiz ve Unesco tarafından Yunus Emre yılı ilan edildi. Ben de duyulanarak Yunus Emre için bu şiirimi yazdım. Yunus Emre'yi de çok çok severim.”

*İki bin yirmi bir Yunus yılımız
Sular gibi berrak öz bizim Yunus
Gerçekten çok şirin lehçe dilimiz
Öz Türkçe konuşmuş söz bizim Yunus*

*Hacı Bektaş Veli, Taptuk'dur piri
O gün bugün gönüllerdedir yeri
Yaşamakta şiirleri eseri
Kurtuluşa varan iz bizim Yunus*

*Gönlünü bağlamış yüce Allah'a
Hizmet etmiş Kur'an Kelamullah'a
Eğri odun taşımamış dergâha
Her zaman taşımış düz bizim Yunus*

*Peygamberi etmiş başının tacı
Demiş Ehl-i beyt yaram ilacı
Sevmek sevilmektir onun amacı
Can canan olmuşuz biz bizim Yunus*

*Gerçekten hakikat yoluna girmiş
Dervişliğin gizli sırrına ermiş
Yaratılanları sevmiş hoş görmüş
Hakikatı gören göz bizim Yunus*

*Yaradan'dan ümidini kesmemiş
Hep doğru konuşmuş asla susmamış
Kış mevsimi gibi çok sert esmemiş
Hep olmuş ilkbahar yaz bizim Yunus*

*Tarihini sevmiş dilini sevmiş
Bülbüldür has bahçe gülünü sevmiş
Vatanını sevmiş ilini sevmiş
Sevgi ile dolu haz bizim Yunus*

*Celâli der Yunus benim gardaşım
Hem gönül dostumdur hem fikirdaşım
Aşk yolunda oldu benim sırdaşım
Ben bir anlattımsa yüz bizim Yunus*

9.2. ARARIM

*Vefalı dostlar azaldı
Dostluk kömeklik¹⁵ ararım
Kardeşlik birlik bozuldu
Birlik gerçeklik ararım*

*Çoğaldı hâyasız arsız
İnsan öldürüyor nirsuz
Ev işyeri soyar hırsız
Sadık güvenlik ararım*

*Kimisi aç kimisi tok
Zenginler az fakirler çok
Tencerenin lezzeti yok
Tandır ve çömlek ararım*

*Mansur gibi boynumda dar
Yazın bağına yağdı kar
Vatanım çöl oldu zarar
Orman çimenlik ararım*

*Anlatmıyorlar özümüz
Kayboldu âşık izimiz
Emrah'ımız Yunusumuz
Sümmani Şenlik ararım*

*Suni gıdalar oldu dert
Hastahaneler doldu fert
Oldukça çoğaldı namert
Mertlik cömertlik ararım*

*Kimi konuştuysam yaşlı
Herşey taklit yoktur aslı
Tükendi kuşların nesli
Bülbül ve keklik ararım*

*Türkü söyledim dağlarda
Nehir ırmakta çağlarda
Gençliğim köyde bağlarda
Şehirde yemlik ararım*

¹⁵ Kömekleşmek: yardımlaşmak. Kömekliğe göndermek: yardıma göndermek...

*Celâli der dertli başım
Ayağıma çarptı taşım
İçim yanar akmaz yaşım
Gözümde nemlik ararım*

9.3. AZERBAYCAN

Âşık Celâli, “Azerbaycan” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

30 yıl boyunca işgal altında olan Türk yurdu Karabağ’da, 44 gün süren direnişin ardından 8 Kasım 2020 tarihinde zafer elde edilerek, Ermeni zulmüne son verildi. Karabağ yeniden bağımsızlığına kavuştu. Ben de Azerbaycan Türk’ü bir halk ozanı olarak duygulandım ve şu şiirimi yazdım:

*Ermeniler sana hor gözle baktı
Halkını öldürdü evlerin yaktı
Birçok mabet kültür yerlerin yıktı
Ermeni ’ye hesap sor Azerbaycan*

*Otuz yıldır sen istedin barışı
Ermeniler başlattılar savaşı
Mert merdane çıktın düşmana karşı
Vatanın kurtardın yar Azerbaycan*

*Türkiye kardeşin yanına aldın
Aslan gibi düşman içine daldın
Düşmanlara korku velvele saldın
Arkanda sadık dost var Azerbaycan*

*Gazi, şehitlerin göğsünü gerdi
Ermeni ’ye layık cevabı verdi
Allah ’a çok şükür zafere erdi
Mekânları olsun nur Azerbaycan*

*Yahşi Cebrail Fuzuli Kubatlı
Zengezur ve Şuşa çok şirin tatlı
Kelbejer ve Laçın hepsi kıymetli
Azgın yaraları sar Azerbaycan*

*İlham Aliyev kumandan sağ olsun
Geleceğin daha aydın çağ olsun
Vatanın her yeri güllü bağ olsun
Bahçelerin versin bar Azerbaycan*

*Birlik dirlik olsun milletin halkın
Dilerim her zaman düz dönsün çarkın
Şen olsun vatanın ev otak barkın
Başı dik yüzü ak dur Azerbaycan*

*Göklerden inmesin şanlı bayrağın
Kurumasın dalda açan yaprağın
Bereketli olsun kutsal toprağın
Darlık görme varlık gör Azerbaycan*

*Zaferin hayırlı uğurlu olsun
Karabağ senindir hep sende kalsın
Ülken huzur refah saadet bulsun
Her zaman edesin kâr Azerbaycan*

*Celâliyi gonah¹⁶ eyle özüne
Merhaba de gören gönül gözüne
Bir kulak as sohbetine sözüne
Âşıkla muhabbet kur Azerbaycan*

9.4. KÜSMESİN

Âşık Celâli, “Küsmesin” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şu anısını paylaşmıştır:

“2016 yılı Kasım ayının on altısında Ankara’dan Van’a gittim. Küresünniler Derneği’nin bir programı vardı. Oraya katıldım. Sazımla sözümle karınca kararınca dostlara bir şeyler söyledim. 21 Kasım’da Ankara’dan Van’a dönmek için oğlum Alpaslan ile hava alanına gittik. Bilet gişesinde görevli olan hanımefendi beni tanıyordu. “Celâl abi sana cam kenarını veriyorum.” dedi. “Teşekkür ederim, ver bana cam kenarını, görür gibi cam kenarında oturarak dışarıyı izleyeyim, gözlerim bana küsmesin” dedim. Uçak hareket ettikten sonra, duyulanarak uçakta bu şiirimi yazdım.”

*Uçakta cam kenarında yerimi
Ayırdım gözlerim bana küsmesin
Cama doğru yüzüm ile serimi
Çevirdim gözlerim bana küsmesin*

*Görür gibi dışarıyı izledim
Hasretimi yüreğime gizledim
Engeli olmayan hayat özledim
Çağırdım gözlerim bana küsmesin*

*Boşa harcadım kıymetli zamanı
Yahşinin yerine koydum yamanı
Yele verdim danesi yok samanı
Savurdum gözlerim bana küsmesin*

*Celâl der hayalim döndü seraba
Gideceğim dostum olan turaba
Kaptan oldum kaza yaptı araba
Devirdim gözlerim bana küsmesin*

¹⁶ Gonah: misafir

9.5. NELER VAR

*Bu dünyaya kimler geldi ve gitti
Tarih sayfasını aç bak neler var
Herkes ne ettiyse özüne etti
Ak ile karayı seç bak neler var*

*Kendine örnek al cömert turabı
Çalış abad eyle yıkık harabı
Pirinin elinden kudret şarabı
Eğer sunar ise iç bak neler var*

*Her zaman berrak ak bulanık akma
Yaratılanı sev ona hor bakma
Gönül bir kâbedir sakın ha yıkma
Gönüllere sevgi saç bak neler var*

*Âşık Celâli der gaflete dalma
Kamilden öğüt al cahilden alma
Dar kalıp içine sıkışıp kalma
Mecazdan hak yola geç bak neler var*

9.6. ANA VE BABA

*İkisi el ele gönül gönüle
Hem yaz hem bahardır ana ve baba
Biri çiçek biri benziyor güle
Gül yüzlü didardır ana ve baba*

*Hemen yuva kurmak için çalışır
Birbirinin huylarına alışır
Darılırsa biraz sonra barışır
Meyve veren bardır ana ve baba*

*Alın yazısına inanır kader
Özün evladına hep fedâ eder
Evladı of dese yanına gider
Dar gününde yardı ana ve baba*

*Maddi ve manevi çoktur hizmeti
Çocuklara harcar malı serveti
Almak değil hep vermektir niyeti
Cömert bir tüccardır ana ve baba*

*Yaşlanınca yardım bekler evlattan
Lezzet almaz sağlık ile sıhhattan
Yavaş yavaş elin yüzer hayattan
Artık ihtiyardır ana ve baba*

*Celâli der onlar başımız tacı
İkisi de derdimizin ilacı
El açarlar Yaradan'a duacı
Çok çok fedâkardır ana ve baba*

9.7. TÜRKMEN TÜRK'Ü BEKLİYOR

*Şahlan ey Türkiye başkent Ankara
Ayağa kalk Türkmen Türk'ü bekliyor
Türkmen sömürüldü oldu fukara
Düştü yaprak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Şer güçler geldi de girdi Irak'a
Türkmen dûçar oldu gam-ı merağa
Kerkük nasıl dayansın bu fırağa
Söndü ocak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Sana birçok tuzak kuruyorlar gör
Etrafına ağlar örüyor terör
Türkmen'i ezdirme gerekse can ver
Olma korkak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Türkmen vatanperver yiğittir yiğit
Yıllardır veriyor gazi ve şehit
Kerkük Musul Türk'tür Türkmen'e ait
Gider toprak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Senin Kerkük Musul Süleymaniye
Öz yurduna sahip çıkmazsın niye
Bülbül susmuş baykuş öter ne diye
Açmış kucak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Dinimiz bir soyumuz bir bir millet
Ya Allah de milletine yardım et
Kalplerinde iman dilde şahadet
Elde bayrak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Tedbir almaz isen artık geç olur
Türkmen'i kurtarmak çok zor güç olur
Kerkük'te bin yıllık tarih hiç olur
Tarihe bak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Kahramandır Türk'ün sonu ve ilki
Aslan'ın önünde duramaz tilki
Çağlar boyu hedefindir on iki
Hedefe çak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Sana açık kapı bırakmış Lozan
Kapıdan gir hakkın olanı kazan
Gayret et belayı bulacak azan
Yardımcın hak Türkmen Türk'ü bekliyor*

*Celâli der yiğitliğin sırası
Sarılmalı Kerkük Musul yarası
Hüsran olur tembelliğin sonrası
Çağla ve ak Türkmen Türk'ü bekliyor*

9.8. ÜZÜLME

*Gün doğmadan neler doğar
Üzülme gardaş üzülme
Sussan seni zalim boğar
Ezilme gardaş ezilme*

*Aldanma hiç bozuk tipe
Bozuksa kaldır at çöpe
Tebih isen çürük ipe
Dizilme gardaş dizilme*

*Diken koyma gül yerine
İyi nakşet serine
Kötülerin defterine
Yazılma gardaş yazılma*

*Yola devam güç olsada
Tevbeye dön geç olsada
Doğru konuş suç olsa da
Büzülme gardaş büzülme*

*Tefekkür et haline bak
Karanlığa bir ışık yak
Aslın neslin temiz berrak
Süzülme gardaş süzülme*

*Şükür et yağlı yavana
Aldanma nefs-i havana
Celâl sarıl hak davana
Çözülme gardaş çözülme*

9.9. ÂŞIK OLDUM

Âşık Celâli, “Âşık Oldum” isimli şiirinin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

“İLESAM’da (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği) her hafta Cumartesi günleri saat 14.00’den 17.00’ye kadar akademisyenlerin, âşıkların ve şairlerin katıldığı programlar yapılırdı. Ben de mümkün derece programlara katılırdım. Orada bulunan saygıdeğer hocalarım bana “Âşık Celâli, nasıl âşık oldun? Bize şiir şeklinde anlatmanı istiyoruz” dediler, ben de duygulanarak bu şiirimi yazdım...”

Gönül tezgâhında sevda dokudum
Dokuya dokuya âşık oldum ben
Bülbül oldum dost bağında şakıdım
Şakıya şakıya âşık oldum ben

O bağda bir güzel çıktı yoluma
Bir sağıma geçti bir de soluma
Ne olur kolunu benim koluma
Tak diye tak diye âşık oldum ben

Onu sevdim ama o bilmiyordu
Yüzüme bakıp da hiç gülmüyordu
Ağladım gözümden yaş gelmiyordu
Ak diye ak diye âşık oldum ben

Gözümden yaş geldi baktı yüzüme
Kulak astı şiirime sözüme
Başka yârin var mı sordu özüme
Yok diye yok diye âşık oldum ben

Senin için ne haldeyim bak dedim
Yüreğimi sardı gam merak dedim
İçim yandı dışımı da yak dedim
Yak diye yak diye âşık oldum ben

Çile çektim yüreğimde özümde
Sadık kaldım ikrarımda sözümde
Çok kitap okudum gönül gözümde
Okuya okuya âşık oldum ben

Kırk yaşında mecazdan Hakka geçtim
Ak ile karayı fark edip seçtim
Yavaş yavaş gül ekerek gül biçtim
Koklaya koklaya âşık oldum ben

Aydınlandım Peygamberle Kur'anla
Dostluk kurdum erenlerle irfanla
Cihat ettim kalbimdeki şeytanla
Çık diye çık diye âşık oldum ben

Allah ne vermişse bereketi çok
El âlemin servetinde gözüm yok
Midem aç olsa da gözüm oldu tok
Tok diye tok diye âşık oldum ben

Rabbim tektir eş ortağı yok dedim
Affetmeyi sever lütfu çok dedim
Celâl der kalbimde haktır hak dedim
Hak diye hak diye âşık oldum ben

9.10. SEN

Âşık Celâli, “Sen” isimli şiirini okumadan önce, bu şiiri oğullarına ve yurdumuzun tüm gençlerine vatana, millete hizmet ve askerlik sevgisini anlatmak için yazdığını bildirmiştir.

*Oğlum vatani sev sen git askere
Şerefle asker olmalısın sen
Mevlâm nasip eder sana teskere
Hak din için hizmet kılmalısın sen*

*Asker yetiştirir ana kucağı
Asker ocağı Peygamber ocağı
Bu ocak çok sever bayrak sancağı
Kutsallara bağlı kalmalısın sen*

*Dinin İslâm soyun Türk'tür yiğitsin
Sözünde durursun sadık ahitsin
Mutlaka ya Gazi ya da şehitsin
Gazi şehit ölmez bilmelisin sen*

*Beş bin yıldır vatan bize emanet
Vatanını korumaya devam et
Zalimin üstüne iman ile git
Düşmandan öcünü almalısın sen*

*Ömür boyu sen askersin vatana
Layık olmalısın ecdad atana
Selam olsun gazi şehit yatana
Şehitlik aşkıyla dolmalısın sen*

*Duacıdır anan baban gardaşın
Yüzü ak gözü tok dik olsun başın
Hayınlara verme tek çakıl taşın
Vatandan haini silmelisin sen*

*Celâl der yaşasın milletin yurdun
Şerefli şanlıdır kahraman ordun
Asker olmak için hep hayal kurdun
Babanı hatrına salmalısın sen*

9.11. İHTİYAR OLDUM

*Acı tatlı ömür bitti
Bilmeden ihtiyar oldum
Hayat geldi sona yetti
Gülmeden ihtiyar oldum*

*Gençlikte kaldı gül bağlar
Hasretlik içimi dağlar
Yürek yanar gözüm ağlar
Silmeden ihtiyar oldum*

*Kışa çevirdim yazımı
Kayıp eyledim hazımı
Gönlümce dertli sazımı
Çalmadan ihtiyar oldum*

*Bilirim demedim sustum
Sırrı sitar olmak kastım
Dar günde yanımda dostum
Bulmadan ihtiyar oldum*

*Gâhi altın gâhi de pul
Gâhi eğri gâh doğru yol
Dört dörtlük faydalı bir kul
Olmadan ihtiyar oldum*

*Hep aradım derde derman
Yarı yolda kaldı kervan
Gerçek mürşitlerden irfan
Almadan ihtiyar oldum*

*Kimseyi görmedim hâkir
Çok doyuramadım fakir
Allah için çok çok zikir
Kılmadan ihtiyar oldum*

*Düştüm madde sevdasına
Ermedim mana hasına
Celâl der aşk deryasına
Dalmadan ihtiyar oldum*

9.12. KULAK ASMAZ EZANA

*Hep batıla önem vermiş Hak'tan uzak yaşıyor
Gönül yapmamış hep kırmış cehalete düşüyor
Kendini sanıyor ermiş şaşırıldıkça şaşıyor
Pop müziğe gönül vermiş kulak asmaz ezana*

*Her zaman gözü aç doymaz verene isyan eder
Yaradan'ı sevip saymaz görene isyan eder
Şeytana söz vermiş caymaz yarene isyan eder
Erene mürşide uymaz uyar yoldan azana*

*Haram ile hem dem olmuş helâlden habersizdir
Dersini şeytandan almış cemalden habersizdir
Hayâdan hep yoksun kalmış kemaldan habersizdir
Gafllet batağına dalmış önem vermez izâna*

*Hâyah! olanı boşar hâyasız alacak
Hep nefsin peşinde koşar sanki huzur olacak
İnsan burda nasıl yaşar orda onu bulacak
Bakın hep kendisi düşer ele kuyu kazana*

*Celâl der zalim utanmaz hak yoldan kenar kaçar
Kimseye iyilik sunmaz kötülük saçar saçar
Doğru söz söyleyen tutmaz yalana kapı açar
Gül-i Gülistan'a gitmez gider nar-ı suzana*

9.13. ASRIN FELAKETİ

Âşık Celâli, deprem felaketi ile ilgili yazdığı “Asrın Felaketi” isimli şiirini okumadan önce eserin ortaya çıkışı ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“6 Şubat 2023 tarihinde on bir ilimizde asrın felaketi denilen depremi yaşadık. Elli bin canımız gitti. Vefat edenlere Allah'tan rahmet diliyorum, yerleri cennet olsun İnşallah. Depremden sağ kurtulan vatandaşlarımıza kardeşlerimize de sabır, sağlık ve sıhhat diliyorum. İnşallah devletimiz, milletimiz gönül gönüle, el ele kardeşlerimizin yaralarını saracaklar, şehirlerimiz yeniden ayağa kalkacak, ümitvar'ım, ben de bir halk ozanı olarak duygulandım, depremle ilgili şu şiirimi yazdım.”

Altı Şubat on bir ilim zay'oldu
Görülmeyen acı gördü milletim
Takdir Allah'ındır sebep fay oldu
Ah çekip boynunu burdu milletim

Elli bine yakın canımız gitti
Milli servetimiz kanımız gitti
Çok güzel yaşanmış anımız gitti
Keder ile yasa girdi milletim

Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş
Per perişan ana baba ve gardaş
Gönlümüzde yara gözümüzde yaş
Gerçekten bu afet zordu milletim

Antep Islahiye yıkıldı Nurdağ
Malatya'da viran oldu bahçe, bağ
Adana Osmaniye Kilis yaşlı çağ
Zorluklara göğüs gerdi milletim

Elazığ'ım Urfa ve Diyarbakır
Bir an eşitlendi zengin ve fakir
Milletim kimseyi görmedi hakir
Herkesin halini sordu milletim

Aile yok oldu kırıldı ümit
Nice hatun kızlar gelin ve yiğit
Allah'ım hepsini sen eyle şehit
El açıp duaya durdu milletim

Gül yüzlü çocuklar hep öksüz kaldı
Anasız babasız kedere daldı
Devlet kanadının altına aldı
Çok şükür imdada erdi devletim

Fedakârdı asker polis ve Afad
Gösterdiler çaba gayret ve sebat
Çalıştılar kurtarıldı çok hayat
Birlikte yardıma vardı milletim

Can Azerbaycan'ım bize can oldu
Gönüllü kan verdi bize kan oldu
Malı canı cömert bize han oldu
Her zaman sadıktı yardı milletim

Yurt içi yurt dışı yardım ulaştı
İnsanlar gönüllü geldi çalıştı
Halkım yardım etmek için yarıştı
Elinden geldikçe verdi milletim

Yardım eden tüm ülkeler sağolsun
Savaşız bir dünya barış çağ olsun
Doğa yeşillensin zümrüt bağ olsun
Gönüllerde mekân kurdu milletim

Cumhurbaşkanımız Erdoğan devlet
Muhalefet iktidar ve hükümet
Birlik oldu Müslüman Türk bu millet
Azgın yaraları sardı milletim

Celâl der Allah'ım depremi yok et
Tüm dünyada huzur barışı çok et
Fakir olanları zengin et tok et
Hakk'a secde eden serdi milletim

9.14. KORONA

Âşık Celâli, “Korona” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“20 Nisan 2005 tarihinde ilan edilen Korona Virüs Salgını ile ilgili olarak şu şiirimi yazdım. Şiirimiz on altı dördlükten oluşuyor, şiirin ilk sekiz dördlüğü korona salgınının sebep olduğu kayıplar ve tahribat ile ilgilidir. İkinci sekiz dördlük ise Cenab-ı Allah'a dua, yalvarış ve

münacaat ile ilgilidir.” Aşığın kendi sesinden korona ile ilgili şiirini Youtube’da bulabilirsiniz.¹⁷

İnsana acımaz zalimsin zalim
Sağlık bozan felaketsin Korona
Yaptığın hoş değil zulümsün zulüm
Beterden beter afetsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

Çin yabanî eti yedi sen çıktın
Temiz kan içine pis mikrop aktın
Evler viran ettin yürekler yaktın
Gerçekten çok çok berbatsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

İnsan birbirinden oluyor aciz
Dost dostundan ayrılmak istiyor tez
Hiç kimseyi görmek istemiyor göz
Sebep oldun sen nefretsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

İnsan ölüsüne sahip çıkamaz
Yüzün açıp sevdiğine bakamaz
Hoca gelip cenazeyi yıkamaz
Çıkamaz bir batağa batsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

İşyeri kapandı işsiz çaresiz
Kıtlık görünüyor aşsız çaresiz
Yaşlıyı götürdün yaşsız çaresiz
Ağlatan asık suratsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

Yapılmıyor nişan, düğünler kaldı
Spor ertelendi oyunlar kaldı
Çobanlar evdedir koyunlar kaldı
Bırak çoban koyun gütsün Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

Tedbirleri uygulamalıyız biz
Koronayla savaştayız hepimiz
Hakk’ın yardımıyla kazanacağız
Gider gelmez yere gitsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah’ın hatırına

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=m57cXS2Q0fc>

Öyle bir gitsin ki daha gelmesin
Bu dünyada izi tozu kalmasın
Korona'dan hiçbir insan ölmesin
Yeter kayıp olsun yitsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Ya Rab binbir ismin nurun hatrına
Sevdiklerin gül didarın hatrına
Peygamberler serverlerin hatrına
İflas etsin hep top atsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Zebur Tevrat İncil Kur'an hatrına
Fakirin halini soran hatrına
Huzurunda yüz ak duran hatrına
Kalkmaz bir uykuya yatsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Sahabenin şehitlerin hatrına
Ehl-i Beyt Seyyitlerin hatrına
Evliyanın abidlerin hatrına
Şer defterini kapatsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Sana secde eden başın hatrına
Senin için akan yaşın hatrına
Yerin, göğün ay güneşin hatrına
Halktan vazgeçsin unutsun Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Allah senin ezelliğin hatrına
Ya Rab senin özelliğin hatrına
Mevlâm senin güzelliğin hatrına
Pişman olsun tevbe etsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Allah'im devleti milleti koru
Tüm insanlık ile ümmeti koru
Yaşlı genci çocuk mürveti koru
Lütfun ile sona yetsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Allah'im dardayız sen imdada er
Kullarının azgın yarasını sar
Hazreti Eyyub'un şifasından ver
Şâfi ismin ile bitsin Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Celâli der insan ak kara seçsin
Bâtılın yolundan Hak yola geçsin
Korona saçtığı zehiri içsin
Ölüm nasıl imiş tatsın Korona
Korona korona bugün git kalma yarına git Allah'ın hatırına

Âşık Celâli'nin “Korona” isimli şiiri Abdulselam Arvas'ın “Âşık Celâli ve Covid-19 Salgını Hakkında İki Şiiri” başlıklı kitap bölümünde de sunulmuştur. Arvas, beş dörtlükten uzun olduğu için şiirin şekil açısından “destan” olduğunu, ayrıca her dörtlükten sonra tekrar eden nakarat bölümüyle eserin ezgiyle söylenmek için oluşturulmuş bir metin olduğunu ifade etmektedir (Arvas, 2022: 75).

Arvas'ın çalışmasında da yer alan ve Âşık Celâli'nin Covid-19 Pandemi süreciyle ilgili bir diğer eseri olan “Bu Bayram da Böyle Olsun”¹⁸ başlıklı şiiri aşağıda sunulmuştur.

9.15. BU BAYRAMDA BÖYLE OLSUN

*Dört duvarın arasında
Bu bayram da böyle olsun
Korona'nın yarasında
Bu bayram da böyle olsun*

*Ne gelen var ne de giden
Nerde dost ziyaret eden
Hüzünlüdür ruh ve beden
Bu bayram da böyle olsun*

*Dedeler bekliyor torun
Ya bugün veyahut yarın
Torun ne haledir sorun
Bu bayram da böyle olsun*

*Öpülmedi yaşlı eller
Muhabbet etmedi diller
Rengi solgun gonca güller
Bu bayram da böyle olsun*

*Görüşmeden kutlu olmaz
Telefonla mutlu olmaz
Tatlılar pek tatlı olmaz
Bu bayram da böyle olsun*

¹⁸ (Arvas, 2022: 78-79)

*Korona çok tahrip etti
Bayramın sevinci bitti
Yüz bine yakın can gitti
Bu bayram da böyle olsun*

*Her şeyde vardır bir hikmet
Belki imtihan bu zillet
Bundan ibret alsın millet
Bu bayram da böyle olsun*

*Vatanın her yeri gurbet
Herkes birbirine hasret
Hak nasip eylesin vuslat
Bu bayram da böyle olsun*

*Dua edelim Mevla'ya
El açalım o Âlâ'ya
Çare bulsun bu belaya
Bu bayram da böyle olsun*

*Celâli der yüce Macid
Ümit varız Allah Vahid
Yardım eder Semih Hamid
Bu bayram da böyle olsun*

9.16. İNSANLAR

*Gittikçe azalıyor var
Varı arıyor insanlar
Fakire olmuyorlar yar
Yâri arıyor insanlar*

*Çoğaldı eksi noksanlık
Aranır oldu insanlık
Bağ bahçe oldu kumsallık
Barı arıyor insanlar*

*Etmiyorlar Hakk'a niyaz
Oruç tutmaz kılmaz namaz
Alın teri dökenler az
Teri arıyor insanlar*

*Gelen gün geçeni arar
Beyhude kafayı yorar
Bir iken oldu bin zarar
Kârı arıyor insanlar*

*Devlet malı talanıyor
Çalanlar hür dolanıyor
Kaynak sular bulanıyor
Duru arıyor insanlar*

*Organik gıda yok oldu
Hastalıklar çok çok oldu
Ölümlerde sık sık oldu
Coru¹⁹ arıyor insanlar*

*Daha neler neler çıktı
Anlamazlar gönül yıktı
Herkes ikilikten bıktı
Biri arıyor insanlar*

*İnsan sevgisiyle dolan
Sözlerinde sadık kalan
Başı dik yüzü ak olan
Seri arıyor insanlar*

*Bozuldu dünyanın hali
Gelmiyor Muhammed Ali
Çıkıyor mürşid pir veli
Piri arıyor insanlar*

*İnternet saçıyor zehir
Azaldı kâmil ve mahir
Mehdi bekleniyor ahir
Nuru arıyor insanlar*

*Celâl der zaman felaket
Çıkıyor birçok alamet
Koptu kopuyor kıyamet
Sur'u arıyor insanlar*

9.17. BEN

Âşık Celâli, “Ben” isimli şiiri ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir:

“2019 yılında vücudumda ağrılar, rahatsızlıklar başladı. Ben de “herhalde ihtiyarlığın emaresidir” diyerek doktora gitmedim. 2021 yılında rahatsızlığım ve ağrılarım bayağı çoğaldı, doktora gittim, kan tahlilleri yapıldı, ultrason,

¹⁹ Cor:mezar

tomografi ve MR çekildi, “prostatta kötü huylu tümör var” dediler. Ameliyat olmam gerektiğini ve sonrasında da tedavinin devam edeceğini söylediler. Ben de Ya Allah, Bismillah diyerek tedaviye başladım, İnşallah iyi olacağım dedim, tedavim devam ederken duygulanarak şu şiirimi yazdım.”

Ağrılarım vardı, hiç aldırmadım
Hep sağlıklı yaşayacam sandım ben
Gidip halim tabibe bildirmedim
Bilemedim ihmalkâr davrandım ben

Gerçekten sağlığın kıymeti çoktur
Sağlığım bozulmuş haberim yoktur
Tümör kötü huylu deyince doktor
Eyvah dedim kanser zordur yandım ben

Ne alkol kullandım ne de sigara
Yine de rastgeldim zehirli mara
Dediler ak bahtın oluyor kara
Abad idim viraneye döndüm ben

Arkadaş edindim derdi hüznünü
Ateşledim yüreğimin közünü
Herkes ölür iken yumar gözünü
Ölmeden gözümü yumdum, yumdum ben

Hastalıkla yaşayacak bu canım
Ömür biter toprağa girer tenim
Sevabım az günahım çoktur benim
Zalim nefs-i emmareye kandım ben

Hayatta yaptığım hatalarım çok
Ümitvarım beni affedecek Hak
Hak dilerse kara yüzler olur ak
Şek şüphem yok Rabbim’e inandım ben

Rabbim diler ise diken gül olur
Rabbim diler ise zehir bal olur
Kulun tutacağı sağlam dal olur
O dala sarıldım çok güvendim ben²⁰

Yüce Yaradan’a boynumu burdum
Eyyüp şifasını isteyip durdum
Kafamda hayırlı hayaller kurdum
Hep dua eyledim Hakkı andım ben

²⁰ Âşık Celâli, şiirin bu dörtlüğünü 02.10.2023 tarihinde gerçekleştirilen telefon görüşmesinde eklemiştir. Âşık şiirlerini daha önce de belirtildiği gibi tekrar tekrar ele alarak, üzerinde çalışarak eserlerine en olgun biçimini vermeye çalışmaktadır.

*Hiç ümit kesmedim Yüce Mevla 'dan
İsterse kurtarır beni beladan
Yardım bekliyorum Yüce âlâdan
Celâli der Allah 'a sığındım ben*

Âşık Celâli, tedavisinin ardından yeniden sağlığına kavuştuğu dönemde “*Rabbim*” isimli şiirini yazmıştır. Bu dönemde hissettiklerini şöyle ifade etmektedir:

“Sekiz ay tedavi olduktan sonra filmler çekildi ve doktorlarım “Gayet iyisin...” dediler. Gerçekten ben de kendimi iyi hissediyordum. Rabbimin bana yapmış olduğu yardım ve vermiş olduğu şifadan dolayı Rabbime hamd-ü senalarımı, şükürlerimi sunmak için bu şiiri yazdım.”

9.18. RABBİM

*Kanser sardı vücudumu
İmdadına erdi Rabbim
Kaybetmedim umudumu
Bana şifa verdi Rabbim*

*Sağlık en büyük bir nimet
Hastalıkta çok zor elbet
Halim perişandı gayet
Şükür halim sordu Rabbim*

*Çevreme sarıldı diken
Dikene dur dedi eken
Yuvam yıkılacak iken
Yıktırmadı kurdu Rabbim²¹*

*Hakki çağırdım susmadım
Ne verdi sevdim küsmedim
Ondan ümidim kesmedim
Görmeyeni gördü Rabbim*

*Görmeyeni görendir o
Derde derman verendir o
Yaraları sarandır o
Şükür yaram sardı Rabbim*

*Sevgi saygı ona layık
Yüceden yüce Hak fayık²²
Deryada batarken kayık
Kurtarmaya vardı Rabbim*

²¹ Âşık Celâli, şiirin bu dördlüğünü 02.10.2023 tarihinde gerçekleştirilen telefon görüşmesinde eklemiştir.

²² *Fayık* : *Yüce, âli*.

*Kurtardı Elhamdülillah
Dar günde yetişir Allah
Lütfeyledi yüce ilah
Celâli 'ye yardı²³ Rabbim*

9.19. HOCAMA SELAM SÖYLEYİN

Çalışma sürecinde Âşık Celâli'ye bayram ziyaretinde bulunduğu esnada âşık aşağıda yer alan dörtlükleri doğaçlama olarak seslendirmiştir.

“2023 yılının Kurban Bayramı'nın üçüncü günü Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisi olan Nadide Yiğiter, eşi Erhan Yiğiter ve babaları ziyaretime gelmişlerdi. Onlarla sohbet, muhabbet ederken dedik ki: “Keşke buluşmamıza vesile olan değerli hocamız Prof. Dr. Salahaddin Bekki de burada olsaydı...” Ben de duygulanarak hocam için “Hocama Selam Söyleyin” isimli dörtlüklerimi çalıp söyledim, Nadide hoca o gün söylediğim dörtlükleri hatıra olarak kalması için kaleme aldı.”

*Prof. Salahaddin Bekki
Hak yolunda giden ülkü
Hem ozan sever hem Türk'ü
Hocama selam söyleyin*

*Hocamla tanıştık Van'da
Dostluk başladı o anda
İlim bilim ve irfanda
Hocama selam söyleyin*

*Hocamın şehridir Sivas
Veysel'e bâde sunan tas
Örnek insan dostluğu has
Hocama selam söyleyin*

*Sever vatanı milleti
Hem bayrağı hem devleti
Ahi Evran'da hizmeti
Hocama selam söyleyin*

*Yetiştirir köklü çınar
Halkın hizmetine sunar
Çınarları onu anar
Hocama selam söyleyin*

*Celâli der elde sazım
Şirin muhabbettir sözüm
Hocamı çok sever özüm
Hocama selam söyleyin*

²³ Yardı (yar idi)

9.20. ÂŞIK CELÂLİ - ÂŞIK DAVUD SULARİ ATIŞMASI

Âşık Celâli'nin 1974 yılında "Muhabbet Çayevi" isimli âşıklar kahvehanesinde Âşık Davud Sulari ile programlar yaptıkları döneme ait anıları ve aralarında geçen atışmaya ait dörtlükler âşığın kendi ifadeleriyle aşağıda sunulmuştur.

"Yıl 1970. Van Kasımoğlu köyünden şehir merkezine taşındık. Abilerim ile "Muhabbet Çayevi" isminde bir kahvehane açtık. Ben de orada programlar yapmaya başladım. Çevre illerden birçok âşıklar geliyordu, beraber programlar yapıyorduk. Ben de Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü'nde işçi olarak çalışıyordum. Kahvehanemizi işletmeye devam ediyorken 1974 yılı idi, bir gün beni aradılar ve dediler ki: "Âşık Davud Sulari gelmiş ve seninle görüşmek istiyor..." Ben de hemen kahvehaneye gittim. Kendisiyle görüştük, muhabbet ettikten sonra dedi "Âşık Celâli, ben Almanya'da idim, eşimle ayrıldık, çocuklar da onunla kalmayı tercih ettiler. Ben de Türkiye'ye döndüm. İzmir'de evlendim, bir dede kızını aldım. Türkiye'de dolaşırken Van'da sizin "Muhabbet Çayevi"ni duydum. Buraya geldim. Arzu ederseniz burada kalmak istiyorum bir zaman. Beraber programlar yapalım." Ben de çok memnun oldum, "Tabii ki üstadım, seve seve beraber programlar yaparız" dedim. O zaman Davud Sulari 50 yaşında idi, hanımı da 26 yaşında idi. Programlara başladık, her hafta iki gün program yapıyorduk. Programları izlemek için gelenler 5 lira karşılığında bilet alarak kahvehaneye giriyorlardı. Abilerimle bir karar aldık, bilet ücretlerini biz hiç almayalım, hepsini Davud Sulari'ye verelim dedik. Çünkü o esnada maddi sıkıntıları vardı. Biz de çay satışından faydalandık. O zaman bir bardak çayın fiyatı 25-50 kuruş arası idi. Üç dört ay programlara devam ettik, o esnada Davud Sulari'nin bir de oğlu oldu, adını Ali Muhammed koydu. Yine bir gün "Muhabbet Çayevi"nde program yaparken Van'ımızın Belediye Başkanı Mehmet Tayyar Dabbağoğlu beni aradı ve "Akşam program dinlemeye, misafirlerim olan Aydın milletvekilleriyle birlikte geleceğiz" dedi. Program başladı, başkan ve misafirleri de geldiler. Davud Sulari'yle birlikte programa başladık ve devam ediyorduk. Ayrıca şunu da belirteyim, Belediye başkanımız Mehmet Tayyar Dabbağoğlu, yıllarca Kız Öğretmen Okulu'nun müdürlüğünü de yaptı. Âşık edebiyatını, geleneği ve göreneği çok çok iyi bilirdi. O esnada başkanımız bize dedi ki: "Size bir ayak vereceğim, atışma yapın." "Ayak olarak -lazım değil mısrasını verdi. Âşık Davud Sulari bana ayağı kendisinin açacağını söyledi ve atışmayı şöyle başlattı:"

Aldı Âşık Davud Sulari:

*Genç âşığım ardım sıra yürüyor
Kudretten süslenmiş poz lazım değil
İlham almış gönül gözü görüyor
Hak yolu görmeyen göz lazım değil*

Aldı Âşık Celâli:

*Aşk atına binmiş hızlı gidersin
Menzile yetmişsin hız lazım değil
Gönül yapar manâda kâr edersin
Maddiyatta elli yüz lazım değil*

Aldı Âşık Davud Sulari:

*Dikkat eyle bugün sınavın vardır
Tehlike yerdesin yerin çok dardır
Erenler dergâhtan söz alır kârdır
Eğri büğrü olan söz lazım değil*

Aldı Âşık Celâli:

*Sınav kazanmaya hazzım var benim
Eğri değil doğru sözüm var benim
Yüreğimde yanan közüm var benim
Dışarıda yanan köz lazım değil*

Aldı Âşık Davud Sulari:

*Sazımız kederde gamda çalınır
Gözden akan yaşta, nemde çalınır
Düğün, bayram, semah Cem'de çalınır
Batının müziği Caz lazım değil*

Aldı Âşık Celâli:

*Hakk'a secde ettik eğilen seriz
Anadolu erenleriyiz eriz
Sünni ve Alevi kardeşiz biriz
Yapan lazım, yıkan boz lazım değil (boz:bozan)*

Aldı Âşık Davud Sulari:

*Küntü kenze, ehl-i beyite uydum
Şah Merdan yoluna canımı koydum
İlahi aşk ile bir libas giydim
Kulun dokuduğu bez lazım değil*

Aldı Âşık Celâli:

*Ehl-i Beyt Peygamberden emanet
İkinci emanet Kur'an fazilet
Üçüncü emanettir ehl-i sünnet
Bunlardan ayrılan iz lazım değil*

Atışma böyle devam ederken, Belediye Başkanımız dedi ki : “Atışma çok güzel, ama ben tam taşlama istiyorum..” Biz de “Olur” dedik, Âşık Davud Sulari de: “Celâli hazırlan, tam

taşlama geliyor” dedi. Ben de “Olur üstad, buyurun” dedim. (Taşlama dinleyici isteği ile devam etti...)

Aldı Âşık Davud Sulari:

*Elinden geldikçe yapmaz yıkarsın
Helaldir haramdır demez yutarısın
Sıcak çöktü, leş gibisin kokarsın
Kokmuş deriye tuz lazım değil*

...Âşık Davud Sulari böyle söyleyince, ben de onun taşlamasına karşılık bir dörtlük hazırladım. Ama söylemek istemiyordum. Çünkü Davud Sulari'nin kırılacağını, küseceğini biliyordum. Başka dörtlük aramaya çalışıyordum saza dokuna dokuna... Belediye başkanı o anda “Hadi Celâli, hadi hemşerim” dedi. Başka dörtlüğü de tam olarak hazırlayamadığım için mecburi, istemeyerek de olsa bu dörtlüğü söylemek zorunda kaldım.

Aldı Âşık Celâli:

*Bazen sağa vardın, bazen de sola
Bazen miha vurdun bazen de nala
Kızlık iş kalmamış layıksın dula
Şimden sonra sana kız lazım değil*

... Âşık Davud Sulari, ben bu dörtlüğü söyledikten sonra küstü, darıldı, sazını masaya vurarak, atışmayı bıraktı gitti. Atışmamızda ben de o da “Tapşırma” denilen ve âşıkların isimlerinin geçtiği son dörtlükleri okuyamadık. Dinleyen misafirler Sulari'nin geri gelmesi için uğraşırlarsa da tekrar dönmedi, evine gitti. Başkan bana dedi ki : “ Âşık Celâli, madem diğer aşığı küstürdün, iki saat boyunca bizi tek başına çalıp söyleyerek ağırlayacaksın.” Ben de çoğunlukla usta malı eserlerden ve kendi eserlerimden de söyleyerek iki saati tamamladım. Program bitti, başkan “Âşık Celâli, birkaç kişiyle birlikte seni de alıp, barışmanız için Âşık Davud Sulari'nin evine gideceğiz.” dedi. Birlikte Sulari'nin evine gittik. Kapıyı dövdük, içeriden hanımına şöyle seslendiği duyuldu: “Kapıyı çalan her kimse bak, eğer Âşık Celâli gelmiş ise açma...” Yenge hanım kapıyı açtı, “Celâli ne oldu ?” dedi. Ben de küçük bir kırgınlık olduğunu söyledim. Gittiğimiz misafirlerimiz ve abilerimle birlikte içeriye girdik, Sulari barışmak istemedi ama zorla elini öptüm ve diğer misafirlerin de ricasıyla barıştık. Dostluğumuz ve programlarımız yine devam etti.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Âşık Celâli'nin (Celâl Yenitürk) sanat yaşamı ve şiirleri ile ilgili elde edilen bulgular değerlendirilmeye çalışılmış ve aşağıda sunulan sonuçlara ulaşılmıştır:

Âşık Celâli'nin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle okuma-yazmaya yönelik formal bir eğitim alma fırsatı bulamamış; “otodidaktizm”, “keşfederek öğrenme” ya da “model alarak öğrenme” biçiminde tanımlanabilecek çabalarla kendi kendisini yetiştirmiş ve belirli bir edebî yetkinliğe ulaşmış, ayrıca yine kendi çabasıyla bağlama çalmayı öğrenmiştir.

Âşık Celâli'nin şiirlerinde yöresel kelimelerin azınlıkta olduğu ve sade bir üslûpla eserlerini oluşturduğu, bazı eserlerinin konusuyla ilişkili olarak Azerbaycan Türkçesi'ni de özellikle kullandığı görülmektedir.

Celâli'nin sanatsal üretimlerine ilham olan ve kendisinin de “Gönül Gözü” olarak tanımladığı duyularının yetkinliğinin görme engelli olmasıyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. “Olamaz İdim” isimli şiirinde de ifade ettiği biçimde, görme engelli olmasının “Âşık” olmasına vesile olduğunu düşünmektedir. Sözel hafızasının güçlenmiş olmasıyla birlikte işitme duyusunun ve müzikal algısının da gelişmesi, âşığın yeni eserler üretme sürecinde ihtiyaç duyduğu edebî ve müziksel alt yapının hazır olmasını hızlandırmıştır.

Âşık Celâli'nin 1971-72 yıllarında abisi Davut Bey ile birlikte açtığı ve yurdun farklı bölgelerden gelen âşıkların programlar yaptığı “Muhabbet Çay Evi” ile Kars'ta ve Erzurum'da yaygın olduğu bilinen ve Âşıklık geleneğinin yaşatılmasında ve tanıtılmasında oldukça önemli işlevlerin gerçekleştirildiği mekânlar olan “Âşıklar Kahvesi” kültürünün Van ilinde de yaşatılması ve tanıtılmasına katkı sağlamıştır.

Âşık Celâli'nin şiirlerinde 15'li (17 adet şiir), 13'lü (2 adet şiir), 11'li (198 adet şiir), 8'li (78 adet şiir), 7'li (8 adet şiir) hece ölçülerini kullandığı belirlenmiştir.

Âşık Celâli şiirlerini ağırlıklı olarak 11'li ve 8'li hece ölçüsünde yazmıştır ve eserlerinin ağırlıklı olarak “Koşma” biçiminde olduğu, “Semai”, “Divan” ve “Güzelleme” türlerinde de şiirlerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Âşık Celâli'nin şiirlerinde, “Aşk, Sevda, Sevgi”, “İslamiyet ve Tasavvuf”, “İrfan, Mana, Nasihat, Hiciv ve Taşlama”, “İlim, Eğitim, Çalışmak”, “Vatan, Bayrak, Birlik ve Kardeşlik”, “Tabiat ve Doğa” ve “Van İli” temalarının işlendiği; şiirlerinin ağırlıklı olarak “İrfan, Mana, Nasihat, Hiciv ve Taşlama” konularının işlendiği şiirlerden (78 adet şiir) oluştuğu görülmektedir.

Âşık Celâli'nin dinî unsurları işlediği şiirlerinde “Ehl-i Beyt”e ait isimleri yoğun biçimde işlediği sonucuna ulaşılmıştır. Şiirlerinde işlediği konular değerlendirildiğinde âşığın İslâm tarihi ve Peygamberler tarihi konusunda belirli bir birikime sahip olduğu, görüşme sorularından 5. soruya cevabında yer alan “*Ama şiire kitaba çok merakım vardı*”(…)harçlıklarımı, başka şeye vermez,(…), gider şiir kitaplarını alırdım, edebiyat kitaplarını alırdım. Dinî ve manevî değeri olan kitaplar alırdım. Onu arkadaşlarıma, kardeşlerime ve çocuklarıma okutmaya çalışırdım.” ifadeleriyle dile getirdiği öğrenme çabasının ve birikimin, âşığın eserlerine yansıdığı belirlenmiştir. Âşık Celâli'nin şiirlerinde belirlenen dini temalar ve bunları işleyiş üslubu dikkate alındığında, (Âşıklık geleneğinin temeli olan “Ozanlık/Baksılık” kimliğinde belirgin bir karakteristik özellik olan) ciddi bir tasavvufi birikime sahip olduğu ve eserlerinde “uyarıcı/öğütleyici” mesajlar sunduğu görülmektedir.

Âşık Celâli'nin millî unsurları işlediği şiirlerinde, Türk tarihinden önemli liderlere/devletlere sıklıkla yer verdiği, Türk kimliğini tüm unsurlarıyla bir bütün olarak ele aldığı ve Anadolu coğrafyası dışında yaşayan Türk topluluklarıyla ilgili siyasi ve sosyal gelişmelerin de âşığın işlediği konular arasında ağırlıklı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Âşık Celâli'nin içinde yetiştiği Türk kültürüne, Türk dünyasına, farklı coğrafyalarda yaşayan Türk topluluklarına ve milli duygulara oldukça duyarlı bir âşık olduğu ve “Milliyetçilik” duygusunun sanatçının ilham aldığı ve eserlerini şekillendiren önemli etkenlerden biri olarak âşığın sanatçı kimliğiyle adeta özdeşleşmiş olduğu görülmektedir.

Çalışmada, âşığın yayımlanmamış şiirlerinin derlenmesi sürecinde, Âşık Celâli şiirlerini yaklaşık iki aylık bir sürede tekrar incelemiş ve bazı dörtlükleri yeniden kurgulayarak eserlerini tamamlamıştır. Tamamlamış olduğu bazı şiirlere ise yeni dörtlükler eklemiştir. Bu durum Âşık Celâli'nin eserlerinin olgunlaşması için özel bir çaba gösterdiğini, irticalen dörtlükler kurgulama becerisine sahip olmakla beraber eserlerini üzerinde çalışarak belirli bir tasarım sürecinden geçirerek tamamladığını göstermektedir. Buna bağlı olarak, âşığın sanat anlayışı yönüyle Âşık Veysel'e benzer özellikler taşıdığını söylemek mümkündür. Âşık Celâli şiirlerinde “Celâli” mahlasını kullanmaktadır. Âşık, bazı şiirlerinde hece ölçüsünün gereği olarak mahlasını “Celâl” şeklinde kısaltarak kullandığını ifade etmiştir.

Âşık Celâli'nin 1974 yılında, henüz yirmi iki (22) yaşındayken Van'da “Muhabbet Çay Evi” isimli âşıklar kahvesinde, o yıllarda oldukça tanınan âşıklardan biri olan Âşık Davud Sulâri ile atışma yapması, âşığın çok genç yaşlarda oldukça ciddi bir sözel ve müziksel birikime sahip olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Âşık Celâli'nin bestelediği, çalıp söylediği eserlerin müzikal özellikleriyle birlikte tanımlanarak kayıt altına alınmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Âşık Celâli'nin tüm eserlerinin derlenerek tek kaynaktan ulaşılabilir biçimde yayımlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, E. (2014). *Âşık Ahmet Poyrazoğlu'nun Şiir Evreni*. Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Bilimi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Artun, E. (2019). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, 11. Baskı. Adana: Karahan Kitabevi.
- Arvas, A. (2005). *Van Âşıklık Geleneği İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van
- Arvas, A. (2009). *Âşıklar çay evi: Günümüzde Van yöresi âşıklık geleneğini sürdüren bir kahvehane ve bu mekânda kaydedilmiş bir fasıl*. Folklor/Edebiyat Cilt 15, Sayı 59, 197-209.
- Arvas, A. (2011). 1. "Halk Hikâyeciliği Geleneğinin Dönüşümüne Van'dan Bir Örnek: Âşık Celâli ve Öykülü Türküleri". *Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyum Bildirileri* (s. 273-288) Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) Yayınları.
- Arvas, A. (2021). *Van Âşıklık Geleneği Araştırmalarının Tarihi*. Derleme Makale. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi. Cilt: 9 Sayı: 27 Sayfa: 541- 553 Haziran 2021
- Balkaya, A. (2011) *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Divani Türü Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Erzurum.
- Bekki, S. (2008). Anadolu Sahası Halk Şiirinde Kafiye: Tespitler ve Öneriler. *Milli Folklor*. 78, 55-67.
- Bekki, S. (2021). *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel*. 2. Baskı. İstanbul: Muhit Kitap.
- Coşkun, M. (2014). *Sözün Büyüsü – Edebi Sanatlar*. 4. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara, Akçağ Yayınları
- Çobanoğlu, Ö. (1999). Elektronik Kültür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bağlamında Çukurova Âşıkları Üzerine Tespitler. *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)* (s. 246-253) içinde. Türkiye: Adana.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Sevinç Basımevi
- Duygulu, M. (2014) *Türk Halk Müziği Sözlüğü*, İstanbul: Pan Yayıncılık:189
- Edis, S. İ. (2013) *Ozan Ahmet Poyrazoğlu hayatı, sanatı, yayımlanmamış şiirleri ve Derdiyar ile Gülhandan hikâyesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
- Ekici, M. (2007). *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- Eliot, T. S. (1983). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, , Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

- Günay, U. (2021). *Türkiye 'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, 9. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları
- Heziyeva, Ş. (2010). *Tarihi Süreç İçinde Türkiye 'de Âşıklık ve Âşıklık Geleneği*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 10 (Sayı 1), 81-89.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Keeves, J. P. Ve Sowden, S. (1994). *Descriptive data, analysis of. T. Husen, ve N. Postlethwaite* (Ed.). The international Encyclopaedia of Education (s. 1464- 1475. Londra: Pergamon.
- Köprülü, F. (1962). *Türk Saz Şairleri*, Ankara: Milli Kültür Yayınları
- Külekcı, N. (2011). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*. 5. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Pinto, T.O., Reinhard, U. (2019). *Türk Âşık ve Ozanları*, (Çev.: Elif Damla Yavuz), I. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Reinhard, K.- U. (2007). *Türkiye 'nin Müziği, Cilt 2*, Çev: Sinemis Sun, I. Basım, Ankara: Sun Yayınevi.
- Sönmez, V., & G. Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK (1948). *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Arı Matbaası.
- Türnüklü, A. (2000). *Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. 24 (24): 543-559.
- Yenitürk, C. (1993) *Gönül Gözü-Şiirler-Vanlı Âşık Celâli*. Van Valiliği Yayınları.
- Yenitürk, C. (2015). *Gönül Gözü Sözü'nün Özü*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

<http://www.van.gov.tr/tarihçe> Erişim Tarihi: 21.02.2023 00:15

<https://www.youtube.com/watch?v=wYJR3LmHiSM>- Kanal 5- “Âşık Celâli ile Gönül Gözü Sözü'nün Özü” programı

<https://islamansiklopedisi.org.tr/lakap#1>

“Eleştiride Üslup Üzerine Bir İnceleme-Hacer Gülşen”

<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/05/303-307son.pdf>

RESİMLER

Resim 1. Âşık Celâli ile 30.06.2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşmeden fotoğraf

Resim 2. Âşık Celâli ile 30.06.2023 tarihinde gerçekleştirilen görüşmeden fotoğraf

Resim 3. "Seni" isimli eserin notası

Seni

Söz-Müzik: Celâl YENİTÜRK (Âşık Celâli)
Notaya Alan: Mehmet Erhan Yiğiter

♩. = 75

Sev di ğim se nin le sey ra na gi dek

sen çö lü sey rey le ben i se se ni

Kır da gül top la yıp mu hab bet e dek

sen gü lü sey rey le ben i se se ni

Sabah fışlı çıksak Ereğ Dağı'na
Öğlen insek Edremit'in bağına
İkinci çekilsek göl kırağına
Sen gölü seyreyle ben ise seni

Uğrayalım Zernabat'a bulağa
Zülfün tara su damlasın yanağa
Akşam dönek evimize otağa
Sen tülü seyreyle ben ise seni

Celâl der mehtaba çıkalım bile
Mehtap gibi verir cemalin şule
Aşkıyla yanarak döneyim küle
Sen külü seyreyle ben ise seni

kırağı: kenarı
Zernabat: Ereğ Dağı eteklerinde yer alan kaynak suyu
bulak: çeşme
bile: beraber, birlikte

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Nadide Fatma YİĞİTER

Eğitim Durumu

Lisans : İstanbul Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi- Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
2016

Yüksek Lisans:

Mesleki Deneyim

Yayınlar:

Yiğiter, N. F. (2022) “*Muharrem Ertuş ve Neşet Ertuş Arasında Gerçekleşen Baba-Oğul Atışmasının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Tahli*”- (Kitap Bölümü) Prof. Dr. Ensar Aslan’a Armağan, Erzurum: Fenomen Yayıncılık.